

አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ
የሂደምኒቲስ፣ የቋንቋዎች ጥናት፣ የጆርናሊዝምና
የኮሚዩኒኬሽን ኮሌጅ
የአማርኛ ቋንቋ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል
የድህረ ምርቃ መርሐ ግብር

በምስራቅ ጉጃም ዞን በአዋበል ወረዳ በኦርቶዶክስ እና በሙስሊም
ማህበረሰብ ዘንድ የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት

በ

ትዕግስት አበረ

አዲስ አበባ

ሰኔ 2004 ዓ.ም.

በምስራቅ ጉዳም ዙን በአዋቦል ወረዳ በኦርቶዶክስ እና በሙስሊም
ማህበረሰብ ዘንድ የግድያ ግጭት አፈታት ሥርዓት

በ

ትዕግስት አበረ

አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የማህበራዊ ሳይንስና ሂውማኒቲ ኮሌጅ
የኢትዮጵያ ስነፅሁፍና ፎክሎር ክፍል ትምህርት ለኤም.ኤ ዲግሪ
ማሟያ የቀረበ ጽሑፍ

አማካሪ

ዶ/ር ፈቃደ አዘዘ

አዲስ አበባ

ሰኔ 2004 ዓ.ም

በምስራቅ ጉዳም ዞን በአዋብል ወረዳ በኦርቶዶክስ እና በሙስሊም ማህበረሰብ
ዘንድ የግድያ ግጭት አፈታት ሥርዓት

በ

ትዕግስት አበረ

አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ

የሂደምኒቲስ፣ የቋንቋዎች ጥናት፣ የጆርናሊዝምና የኮሚዩኒኬሽን ኮሌጅ

የአማርኛ ቋንቋ፣ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል

የድህረ ምረቃ መርሐ ግብር

የፈተና ቦርድ አባላት ማረጋገጫ

አማካሪ

ፈቃድ ነዝዝ

ፊርማ

የውስጥ ፈታኝ

ዘጌሩን ገበየሁ

ፊርማ

የውጭ ፈታኝ

ገ ሃሙድ ሀሰን

ፊርማ

ምስጋና

በቅድሚያ አነሳስቶ ላስጀመረኝ አስጀምሮ ላስጨረሰኝ ልዑል እግዚአብሔር የተመሰገነ ይሁን እያልኩ፣ ለጥናታዊ ፅሁፌ ስኬታማነት ውድ ጊዜያቸውን መስዋዕት በማድረግ ደከመኝና ሰለቸኝ ሳይሉ ጠቃሚ ምክሮችንና አስተያየቶችን በመለገስ ትክክለኛውን መንገድ እንድከተል ከፍተኛ እገዛቸው ላልተለየኝ ለውድ አማካሪዬ ለዶ/ር ፈቃደ አዘዘ ልባዊ ምስጋናዬን አቀርባለሁ።

እንዲሁም ጥናታዊ ፅሁፌን በምሠራበት ጊዜና ትምህርቴንም ጀምሮ እስከምጨርስ ድረስ አስፈላጊውን የገንዘብ፣ የሞራልና የቁሳቁስ ድጋፍ ላደረጉልኝ ወዳጅ ዘመዶች በሙሉ፣ ለጥናታዊ ፅሁፌ ማስኬጃ መጠነኛም ቢሆን የገንዘብ እገዛ ላደረገልኝ ለአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ ከፍተኛ ምስጋና እያቀረብኩ በመጨረሻም ፅሁፌን በመተየብ ለረዱኝ ለወ/ሮ ሃይማኖት ተካልኝ እና ለወ/ሮ ራሄል ተካልኝ ምስጋናዬ ይድረላችሁ እላለሁ።

ምስጋና	i
ማውጫ	ii
አጠቃሎ	v
1. መግቢያ	1
1.1. የጥናቱ ዓላማ	2
1.2. አነሳሽ ምክንያት	3
1.3. የጥናቱ ጠቀሜታ	3
1.4. የጥናቱ ወሰን	3
1.5. የአጠናን ስልት	4
1.6. የመረጃ ምንጮች	4
1.7. የመረጃ አሰጣጥ ዘዴ	4
1.7.1 ቃለ መጠይቅ	5
1.7.2 ምልክታ	5
1.8. በጥናቱ ወቅት ያጋጠሙ ችግሮችና የተወሰዱ መፍትሄዎች	5
2. የአካባቢው አጠቃላይ ገፅታ	
2.1. መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥ	7
2.2. የህዝብ ብዛትና መተዳደሪያ	7
2.2.1. የህዝብ ብዛት	7
2.2.2. የህዝቡ መተዳደሪያ	8
3. የግጭት ንድፈ ሀሳብ	
3.1. የግጭት ብድራ	9
3.2. የግጭት መንስኤዎች	9
3.3. የግጭት ባህሪያትና አይነቶች	10
3.4. የግጭት አፈታት ዘዴዎች	11
3.5. የተዛማጅ ፅሁፎች ቅኝት	12
3.6. የአፍሪካ ሀገራት ባህላዊ የግጭት አፈታት ልምድ	13
3.7. የኢትዮጵያ የህግ ሰነዶች	15

4. የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶች	
4.1. የግድያ ግጭት ምንነት-----	18
4.2. የግድያ መነሻ ምክንያቶች-----	19
4.3. የግድያ ግጭት የሚፈታበት ስርዓት -----	19
5. ግድያ ግጭት ዓፈታት ስርዓት በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች	
5.1. ግድያ ግጭት ምንነት -----	29
5.2. የግድያ መነሻ ምክንያቶች -----	29
5.3. የግድያ ግጭት የሚፈታበት ስርዓት -----	30
6. የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች ንፅፅራዊ ትንተና	
6.1. የግድያ ግጭት ምንነት -----	36
6.1.1. የግድያ ግጭት ምንነት ተመሳስሎ -----	36
6.1.2. የግድያ ግጭት ምንነት ልዩነት -----	36
6.2. የግድያ ግጭት መነሻ ምክንያቶች -----	37
6.2.1. የግድያ ግጭት መነሻ ምክንያቶች ተመሳስሎ -----	37
6.3. የግድያ ግጭት አፈታት በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች	
6.3.1. የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ተመሳስሎ -----	37
6.3.1.1. የአስታራቂ አካላት ሚና ተመሳስሎ -----	38
6.3.1.2. በእርቁ ወቅት ያለ ተመሳስሎ -----	39
6.3.1.3. ከእርቁ በኋላ ያለ ተመሳስሎ -----	40
6.3.2. የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ልዩነት -----	41
6.3.2.1. የእርቅ ልመና ሂደት ልዩነት -----	41
6.3.2.2. በእርቁ ወቅት ያለ ልዩነት -----	42
6.3.2.3. በእርቁ ወቅት የመሃላ አፈፃፀም ልዩነት -----	43
6.3.2.4. ከእርቁ በኋላ ያለ ልዩነት -----	44
7. በአዋብል ወረዳ አንድ ኦርቶዶክስ አንድ ሙስሊም፣ አንድ ሙስሊም አንድ ኦርቶዶክስ በሚገልበት ጊዜ ባህላዊ የግጭት አፈታት ሥርዓት	
7.1. አንድ ኦርቶዶክስ አንድ ሙስሊም በሚገልበት ጊዜ ባህላዊ የግጭት አፈታት-----	45
7.2. አንድ ሙስሊም አንድ ኦርቶዶክስ በሚገልበት ጊዜ የሚኪያሄድ የግጭት አፈታት ሥርዓት-----	52

8. ፎክሎር በግድያ ግጭት አፈታት ወቅት ያለው ሚና-----	58
8.1. ምሳሌያዊ አነጋገር በግድያ ግጭት አፈታት ወቅት ያለው ሚና -----	59
8.2. ተረት በግድያ ግጭት አፈታት ወቅት ያለው ሚና -----	62
9. ማጠቃለያ -----	72
ይሁንታ -----	74
ጥቅስማ-----	75
አባሪ 1 የቁልፍ መረጃ አቀባዮች ዝርዝር	
አባሪ 2 የስዕል መረጃዎች	

አጠቃሎ

ይህ ጥናት በአዋብል ወረዳ የሚኖሩ ሙስሊምና ኦርቶዶክስ የግድያ ግጭትን ለመፍታት የሚያከናውኗቸውን ስርዓቶች እርስ በርስና በተናጠል በመመልከት በሁለቱ ማህበረሰቦች ባህል መካከል ያለውን ተመሳሳሪና ልዩነት ማነፃፀር ላይ ያተኮረ ነው።

ለጥናቱ ተገቢ የሆኑ መረጃዎች በቃለ መጠይቅና በምልክታ የመረጃ መሰብሰቢያ ዘዴዎችን በመጠቀም ተሰብስበዋል። በእነዚህ ዘዴዎች የተሠበሠቡ መረጃዎችን በጥናቱ ውስጥ በቅደም ተከተል ለመተንተን እንዲያስችል ገላጭ የጥናት ስልት፣ እንዲሁም በሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓቶች መካከል ያለውን ተመሳሳሪና ልዩነት ለማሳየት እንዲያስችል ደግሞ ንፅፅራዊ ትንተና ስልት ጥናቱ ተጠቅሟል።

በአዋብል ወረዳ የሚገኙ ሁለቱም ማህበረሰቦች የግድያ ግጭትን ለመፍታት የሚጠቀሙባቸው የራሳቸው ስርዓቶች እንዳላቸው ከጥናቱ መረዳት ይቻላል። የሙስሊምና የኦርቶዶክስን ማህበረሰቦች ለረጅም አመታት በአንድ ላይ በመኖራቸው ምክንያት በእርቅ ስርዓቶቻቸው መካከል ተመሳሳሪ እንዳለ ጥናቱ ሲያሳይ ያላቸውን ማህበራዊና እምነታዊ ዳራዎች መሠረት ያደረጉ ልዩነቶችም እንዳሉ ጥናቱ ያመለክታል።

በሁለቱም ማህበረሰቦች አስታራቂ አካላት ገዳይንና የገዳይን ቤተሰቦች ከሟች ቤተሠቦች ለማስታረቅና ዳግመኛ ወደ ግጭት እንዳያመሩ ባህላቸውን መሠረት በማድረግ የእርቅ ስርዓት በመፈፀም፣ በመለመን እንዲሁም በእርቅ ወቅት የሚቀርቡ ቁሳቁሶችን መሠረት በማድረግ መሀላ በማስፈፀም የአካባቢውን ሠላም ከመጠበቅ ረገድ ከፍተኛ ሚና እንዳላቸው በጥናቱ ተመልክቷል። ከመረጃ አቀባዮች በተገኘ መረጃ መሠረት ታራቂ ወገኖች እርቅ ከፈፀሙ በኋላ ዳግመኛ ወደ ግጭት አያመሩም። ምናልባት መሃላቸውን አፍርሠው ወደ ግድያ ቢያመሩ ከነበራቸው ማህበራዊ ህይወት እንደሚገለጹ ከጥናቱ ለማወቅ ተችሏል። የአካባቢውን ሰላም ለመጠበቅ ሲባል የሽምግልና ስርዓቱን አልቀበልም በሚሉ አካላት ላይ የሀገር ሽማግሌዎችና ማህበረሰቡ እንደሚደጋገፉ ጥናቱ ያሳያል።

በወረዳው በሚኖሩ ሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭትን ለመፍታት የሚጠቀሙባቸውን ስርዓቶች አሁን ባሉበት ደረጃ በወረዳው ባህልና ቱሪዝም ጽ/ቤት አማካይነት ቀርሶ የማስቀመጥ ስራ ቢሠራ እንዲሁም የፍትህ አስፈፃሚ አካላት በአካባቢው ሰላምና መረጋጋት የማስፈን ስራ ሲሰሩ በተጠናከረ ደረጃ ባህሉን መሠረት አድርገው ቢፈፀሙ የተሻለ መሆኑን ጥናቱ ያመለክታል።

1. መግቢያ

ግጭት በግለሰብ፣ በቡድንና በሀገር ደረጃ በተለያዩ ምክንያቶች ሊፈጠር የሚችል ክስተት ስለሆነ እንደ ደረጃውና ባህሪው የተለያዩ ህጎችና ደንቦች በማውጣት ሊያስከትል የሚችለውን ጥፋት ለመቆጣጠር ጥረት ይደረጋል።

በዘመናዊ መልክ በመንግስት ተቋቁሞ የህብረተሰቡን ሰላም ለመጠበቅ ከሚረዳው መደበኛ የህግ ስርዓት ጎን ለጎን ማህበረሰቡ ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲያስተላልፍ ባቆያቸው ባህላዊ ስርዓቶችና ደንቦች አማካይነት በተለያዩ ምክንያቶች የሚከሰቱ ግጭቶችን እውነትንና ፍትሃዊነትን መሠረት በማድረግ የሚፈታበት የግጭት አፈታት ስርዓት አለው።

ጥናቱ በስምንት ምዕራፎች የቀረበ ነው። ምዕራፍ አንድ መግቢያ ሲሆን በውስጡም የጥናቱ ዓላማ፣ የጥናቱ ወሰን፣ አነሳሽ ምክንያት፣ የጥናቱ ዘዴ፣ የመረጃ አሰባሰብ ዘዴ፣ የመረጃ ምንጮች፣ በጥናቱ ወቅት ያጋጠሙ ችግሮችና የመፍትሄ ሀሳቦችን ሲይዝ በምዕራፍ ሁለት ደግሞ ጥናቱ የተካሄደበትን አካባቢ አቀማመጥ፣ የህዝቡን ብዛትና መተዳደሪያ የሚመለከቱ መረጃዎች ቀርበዋል።

በምዕራፍ ሦስት የግጭት ብያሌ፣ የግጭት እሳቤ፣ የግጭት መንስኤዎች የግጭት ባህሪያትና አይነቶች፣ የግጭት አፈታት ዘዴዎች የአፍሪካ ሃገራት ባህላዊ የግጭት አፈታት ልምድ፣ የተዛማጅ ፅሁፎች ቅኝት፣ የሚሉ አጠቃላይ የግጭት ንድፈ ሃሳቦች ቀርበዋል።

በአዋብል ወረዳ የሚኖሩ ክርስቲያኖች ለግድያ ግጭት ያላቸውን አመለካከት፣ ለግድያ ግጭት መከሰት መነሻ የሚሆኑ አበይት ምክንያቶችና የግድያ ግጭት ሲከሰት እንዴት በባህላዊ ዘዴ እንደሚፈቱ ምዕራፍ አራት ያሳያል። በወረዳው የሚገኙ ሙስሊሞች ለግድያ ግጭት ያላቸውን አመለካከት፣ ለግድያ ግጭት መነሻ የሚሆኑ አበይት ምክንያቶችና ግድያ ሲከሰት የሚፈቱባቸውን ባህላዊ ስርዓቶች ደግሞ ምዕራፍ አምስት ያመለክታል።

ምዕራፍ ስድስት በወረዳው በሚኖሩ ሁለቱ ማህበረሰቦች በግድያ ግጭት ምንነት፣ በግድያ ግጭት መነሻ ምክንያቶችና ግድያ ሲከሰት ሁለቱን ወገኖች ለማስማማት በሚጠቀሙባቸው ባህላዊ ስርዓቶች መካከል ያለውን ተመሳሳይነትና ልዩነት በንፅፅር የሚቀርብበት ነው።

በአዋብል ወረዳ በሚኖሩ ሙስሊምና ኦርቶዶክስ ማህበረሰቦች መካከል እርስ በእርስ በሚጋደሉበት ጊዜ ለግድያ ግጭት ያላቸውን አመለካከት፣ ለግድያ ግጭት መነሻ የሚሆኑ አበይት ምክንያቶችና ግድያ ሲከሰት የሚፈቱባቸውን ባህላዊ ስርዓቶች ደግሞ ምዕራፍ ሰባት ያመለክታል።

በምዕራፍ ስምንት ሁለቱም ማህበረሰቦች በግድያ እርቅ ስርዓት ወቅት ተዘውትረው የሚነገሩ የፎክሎር ዘውቶች መካከል ተረቶችና ምሳሌያዊ አነጋገሮችን በማሠባሰብ ማብራሪያ ተሰጥቷል። በጥናቱ ፅሁፍ ውስጥ በጥቅሶች መጨረሻ ገፅ የሚል አለ። ይህ በፅሁፍና በካሴት የተሰበሰቡ መረጃዎች በፅሁፍ ተሰክርበው ገፅ ስለተሰጣቸው ነው።

1.1. የጥናቱ ዓላማ

ይህ ጥናት የሚከተሉት ዓላማዎች አሉት።

- በኦርቶዶክስ ማህበረሰብ ዘንድ ግድያ የሚፈታበትን ባህላዊ ስርዓት ማሳየት።
- በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ ግድያ የሚፈታበትን ባህላዊ ስርዓት ማሳየት።
- በሙስሊሙና በኦርቶዶክስ ዘንድ ግድያ የሚፈቱባቸው ባህላዊ ስርዓቶች መካከል ያለውን ተመሳስሎና ልዩነት በንፅፅር መግለፅ።
- ኦርቶዶክስ ሙስሊሙን፣ ሙስሊሙ ክርስቲያኑን በሚገልበት ጊዜ የእርቅ ባህላዊ ስርዓቱን መለየት።
- በግድያ እርቅ ወቅት የፎክሎር ዘውቶች ያላቸውን ሚና መዳሰስ። ጥናቱ እነዚህን አበይት ዓላማዎች ከግብ ለማድረስ ቀጥሎ የቀረቡትን ጥያቄዎች በሂደት ይመልሳል።
- ኦርቶዶክሶች ለግድያ ያላቸው አመለካከት ምንድን ነው?
- በኦርቶዶክሶች ዘንድ ለግድያ መከሰት ምክንያት የሆኑ ዓበይት ጉዳዮች ምንድን ናቸው?
- በኦርቶዶክሶቹ ዘንድ ግድያ ሲከሰት የሚፈቱበት የእርቅ ስርዓት ምን ይመስላል?
- ሙስሊሞች ለግድያ ያላቸው አመለካከት ምንድን ነው?
- በሙስሊሞች ዘንድ ለግድያ መከሰት ምክንያት የሆኑ ዓበይት ጉዳዮች ምንድን ናቸው?
- በሙስሊሞቹ ዘንድ ግድያ ሲከሰት የሚፈቱበት የእርቅ ስርዓት ምን ይመስላል?

- በሁለቱ ማህበረሰቦች ዘንድ ለግድያ ያላቸው አመለካከት፣ ለግድያ መነሻ ምክንያቶች እና የግድያ ባህላዊ አፈታት ስርዓቶች መካከል ያለው ተመሳሳይነትና ልዩነት ምንድን ነው?

1.2. አነሳሽ ምክንያት

በአዋቢ ወረዳ ለብዙ ጊዜ ስኖር አካባቢው ከፍተኛ የግድያ ወንጀል የሚፈፀምበት ነበር። ነገር ግን ሙስሊሞችም ኦርቶዶክሶችም በየራሳቸው የእርቅ ስርዓት የግድያ ግጭቱን ሲፈቱ የተወሰነ ግንዛቤ ነበረኝ። በአዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ የኢትዮጵያ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል በመግባት ስለባህል ሳጠና ያገኘሁት ዕውቀት እንዳጠናው አነሳስቶኛል።

1.3. የጥናቱ ጠቀሜታ

ጥናቱ የሚከተሉት ጠቀሜታዎች ይኖሩታል ተብሎ ይገመታል።

- በወረዳው የሚገኙ የኦርቶዶክስና የሙስሊም ማህበረሰቦች ከትውልድ ወደ ትውልድ እያስተላለፉ ያቆዩዋቸውን ግድያ የሚፈታባቸው ስርዓቶችን በተናጠል በማጥናት ማህበረሰቡ የሚገለገልበት ይህ ባህል ቀጣይነት እንዲኖረው ይጠቁማል።
- በወረዳው የሚከሰቱ ግድያዎችን ለማብረድና የመፍትሄ እርምጃ ለመውሰድ በመንግስት ከተቋቋሙ ፍርድቤቶች ጎን ለጎን ግድያ የሚፈታበትን ስርዓት በማሳየት ይህ ስርዓት ተጠናክሮ እንዲቀጥል አስተዋፅኦ ያበረክታል።
- የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት የሁለቱን ማህበረሰቦች የቆየና ከትውልድ ወደ ትውልድ ሲተላለፍ የመጣ ፍልስፍና፣ እምነት፣ አመለካከት እንዲሁም ስርዓቱ የአካባቢውን ህዝብ ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ ስነ-ልቦናዊ ህልውናን በማስጠበቅ ረገድ ያለውን ጠቀሜታ ያሳያል።
- በአንድ ወረዳ ውስጥ በሚገኙ ሙስሊሞችና ኦርቶዶክሶች ግድያ የሚፈቱባቸው ስርዓቶችን በተናጠልና እርስ በርስ የሚመልከት በመሆኑ የሁለቱን ማህበረሰቦች ያሳያል።

1.4. የጥናቱ ወሰን

በአማራ ክልል በምስራቅ ጉጃም ዞን በአዋባል ወረዳ የኦርቶዶክሶችና የሙስሊም ማህበረሰብ ተወላጆች በተለያዩ ምክንያቶች የሚከሰቱ ግጭቶችን ለማብረድ የሚጠቀሙባቸው የግጭት አፈታት ስርዓቶች የተለያዩ ናቸው። ይህ ጥናት ሁለቱ ማህበረሰቦች በግድያ ግጭት ላይ

ያላቸውን አመለካከት፣ ለግድያ መነሻ የሆኑትንና የግድያ ግጭት አፈታት በተናጠል ይመለከታል። በሁለቱ ማህበረሰቦች አመለካከት መነሻ ምክንያቶችና ባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓቶች መካከል ያለውን ተመሳሳይነትና ልዩነት ይገልጻል። የሁለቱ ሃይማኖት ተከታዮች ሲጋደሉ የሚፈታበትን ስርዓት ያሳያል።

1.5. የአጠናን ስልት

ይህ ጥናት በሚካሄድበት አካባቢ በሁለቱ ማህበረሰቦች ዘንድ የሚተገበሩትን የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓቶች ተገቢ የሆኑ መረጃዎችን ማለትም የሽማግሌ አመራረጥ ሂደት፣ የእርቅ ልመና ሂደት፣ የእርቅ ስነስርዓት ሂደት...ወዘተ. አሰባስቦ በቅደም ተከተል ለመግለፅ እንዲያስችል ገላጭ የምርምር ስልትን (Descriptive Study) ይጠቀማል። የሁለቱን ማህበረሰቦች ባህል ተመሳሳይነትና ልዩነት ለማሳየት እንዲያስችል ደግሞ ንፅፅራዊ (Comparative Analysis) የጥናት ስልት ተጠቅሟል።

1.6. የመረጃ ምንጮች

የዚህ ጥናት የመረጃ ምንጮች ስለአካባቢው ታሪክ፣ ስለማህበረሰቡ እምነት፣ የዘር ሀረግ፣ ጋብቻ እንዲሁም የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት በአካባቢው ማህበረሰብ እውቀት አላቸው የሚባሉ የኦርቶዶክስ እና የሙስሊሙ ማህበረሰብ ተወላጅ የሆኑ የሀገር ሽማግሌዎች፣ የሀይማኖት አባቶች፣ የመንግስት ስራ ሃላፊዎች፣ ነጋዴዎች፣ ገበሬዎች ናቸው።

1.7. የመረጃ አሰባሰብ ዘዴ

በየትኛውም ማህበረሰብ ውስጥ የሚገኙ ፎክሎሮችን ለማጥናት የሚፈልግ አጥኝ ምን ምን ዘዴዎችን መከተል እንዳለበት ግንዛቤ የሚያስጨብጡ በሀገራችን የመስክ ምርምር መመሪያ ካዘጋጁት ውስጥ ፈቃደ አዘዘ (1991) ይጠቀሳሉ። በፈቃደ አዘዘ በተዘጋጀው የፎክሎር (ስነቃል) የመስክ መረጃ አሰባሰብ መምሪያ ውስጥ እንደተጠቀሰው የፎክሎር አጥኝ መረጃዎችን ከሚሰበሰቡባቸው ዘዴዎች ምልክታ (observation)፣ መጠይቅ (questionnaire) እና ቃለ መጠይቅ (interview) በዋናነት የሚጠቀሱ ናቸው። በዚህ መሠረት እኔም የጥናቱን መረጃ የሰበሰብኩት በቃለ መጠይቅ፣ ግጭቱን ሲፈቱ የሚከውኑትን ክዋኔ በምልክታ፣ በፅሁፍ ከተገኙ መረጃዎችና ባህላዊ ስርዓቱን በቴፕ፣ በቪዲዮና በፎቶ ግራፍ ካሜራ በመቅረፅ ነው።

ስለ አዋብል ወረዳ ማህበረሰብ አጠቃላይ ገፅታ ለማግኘት ታዋቂ ከሆኑ የማህበረሰቡ ተወላጆች ጋር በመወያየት በቂ የሆነ መረጃ ለማግኘት ጥረት ተደርጓል። የአዋብል ወረዳ ማህበረሰብ ግድያ የሚፈታበት ባህላዊ ስርዓት በቴፕ፣ የግድያ ግጭትን የእርቅ ስርዓት በቅንብር ተፈጥሯዊ መቼት (በዚያ ሰዓት ግድያ ሳይፈፀም እንደተፈፀመ በማድረግ የእርቅ ስርዓቱን መከወን) በተግባር እንዲከውኑ በማድረግ በቪዲዮና በፎቶ ካሜራ ተቀርፀዋል። የተሰበሰቡት መረጃዎች ባግባቡ ከተደራጁ በኋላ የፅሁፍ ስራው ተከናውኗል።

1.7.1 ቃለ መጠይቅ

ቃለ መጠይቅ ሰዎች ስለ አንድ ርዕሰ ጉዳይ ማወቃቸውን የተለያዩ ጥያቄዎችን በመጠየቅ መረጃ ለመሰብሰብ የሚያስችል ዘዴ መሆኑን (Goldstien, 1966:77 -78) and Koul, 2006:175) ይገልጻሉ። እኔም በጥናቴ ወቅት አስፈላጊውን መረጃ ለማግኘት በሁለት ዙር ከየካቲት 2:2004 ዓ.ም እስከ የካቲት 23 - 2004 ዓ.ም ባሉት ጊዜያት በወረዳው ከሚገኙ የመረጃ ምንጮቹ ጋር ቃለ መጠይቅ አድርጌያለሁ። ከቃለ መጠይቁ የተገኘው መረጃ በአምስት ካሴት በመቅረፅ ወደ ፅሁፍ ተሰክርቧል።

1.7.2 ምልክታ

ምልክታ ሁኔታውን በቀጥታ በማየት ወይም በሳይንሳዊ የመረጃ መሰብሰቢያ መሳሪያዎች በመጠቀም መርጃ ለመሰብሰብ የሚያስችል ዘዴ መሆኑን (Goldstien,1964:77) ይገልጻሉ። እኔም በኦርቶዶክስና በሙስሊም ተወላጆች ዘንድ የግድያ ግጭት ሲከሰት ሁለቱን ወገኖች ለማስታረቅ የሚከውኗቸው ስርዓቶች ዙሪያ ያሉትን መረጃዎች ለመሰብሰብ ምልክታን ተጠቅሜያለሁ።

1.8. በጥናቴ ወቅት ያጋጠሙ ችግሮችና መፍትሄዎች

በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ ቅንብር ተፈጥሯዊ መቼት ለመስራት በምጠይቅበት ጊዜ “አላህ ክፉ ሳያመጣ ክፉ እንዲያመጣብን ነው ወይ ግድያ ተፈፀመ ብለን የምንሠራ? አንሠራም።” የሚል ከፍተኛ ተቃውሞ አጋጥሞኝ ነበር።

ይህንን ጥናት ለማካሄድ ዩኒቨርሲቲው የመደበኛ የገንዘብ መጠን አነስተኛ በመሆኑ እኔም የምሠራው ስራ ሁለት በመሆኑ ማለትም የሙስሊሙንና የክርስቲያኑን ስለሆነ መረጃ ለመሰብሰብና ቅንብር ተፈጥሯዊ መቼት ለመስራት የሚያስችል አልነበረም።

እነዚህን ችግሮች መፍታት አስቸጋሪ ቢሆንም የገንዘብ እርዳታ በቤተሰብ የተቀረፈ ሲሆን የወረዳው ቀበሌ ገበሬ ማህበር ሊቀመንበር ደግሞ ማህበረሰቡን ለምን እንደተፈለገ በማስረዳት መረጃ እንደሠበሰብ ከፍተኛ እገዛ አድርገውልኛል።

2. የአካባቢው አጠቃላይ ገፅታ

በዚህ ምዕራፍ የአዋብል ወረዳን መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥ፣ የህዝቡን ብዛትና መተዳደሪያ እንመለከታለን።

2.1. መልክዓ ምድራዊ አቀማመጥ

በአማራ ክልል በምስራቅ ጉጃም ዞን ውስጥ ከሚገኙ 20 (ሃያ) ወረዳዎች መካከል አንዱ አዋብል ወረዳ ነው። የአዋብል ወረዳ 3 (ሦስት) ከተማዎችና 28 (ሃያ ስምንት) የገጠር ቀበሌዎች አሉት። የአዋብል ወረዳ ዋና ከተማ ሉማሜ ሲሆን ከአዲስ አበባ 260 (ሁለት መቶ ስልሳ) ኪ.ሜ፣ ከምስራቅ ጉጃም ዞን ዋና ከተማ፣ ከደብረ ማርቆስ በስተደቡብ 40 ኪ.ሜ ርቀት ላይ ይገኛል። ወረዳውን በስተሰሜን ደባይ ጥላትግን ወረዳ፣ በስተምስራቅ ዳሽን ወረዳ፣ በስተምዕራብ አነደድ ወረዳ ያዋስኑታል (የአዋብል ወረዳ ማስታወቂያ ቢሮ ሪፖርት 2002 ዓ.ም፣ ገፅ 1)።

የአዋብል ወረዳ ከባህር ወለል በላይ ከ600-300 ሜትር ከፍታ ላይ የሚገኝ ሲሆን አማካይ ከፍታው 2400 ሜትር ነው። ወረዳው በሦስት መልክዓ ምድራዊ አካባቢዎች የተከፈለ ሲሆን። እነሁም ደጋማው 15%፣ ወይናደጋው 60%፣ ቆላማው 25% ስፋት ይሸፍናል። የአፈሩ አይነት ቀይ አፈር 30%፣ ጥቁር አፈር 55% እና አሸዋማ 15% ስፋት አለው (የአዋብል ወረዳ ማስታወቂያ ቢሮ ሪፖርት 2002 ዓ.ም፣ ገፅ 1)።

2.2. የህዝብ ብዛትና መተዳደሪያ

በዚህ ንዑስ ርዕስ ስር የአዋብል ወረዳ የህዝብ ብዛትንና መተዳደሪያ ምን እንደሚመስል እንመለከታለን።

2.2.1. የህዝብ ብዛት

በ1999 ዓ.ም በተደረገው የህዝብ ቆጠራ የአዋብል ወረዳ ህዝብ የከተማ ኗሪ የሆነው ወንድ 6,654 ሴት 6,764 ድምር 13,418፣ በገጠር የሚኖረው ህዝብ ደግሞ ወንድ 56,846 ሴት 57,929 ድምር 114,775 ሲሆን። በአጠቃላይ በወረዳው የሚኖረው ህዝብ ወንድ 63,500 ሴት 64,693 ድምር 128,193 ነው (የአዋብል ወረዳ ማህበራዊና ስታስቲክስ ኤጀንሲ ቢሮ ሪፖርት 2000 ዓ.ም፣ ገፅ 1)።

በአዋብል ወረዳ ውስጥ ከሚኖረው ማህበረሰብ በቁጥር ከፍተኛው ክርስቲያኑ ነው። በ1999 ዓ.ም በተደረገው የህዝብ ቆጠራ 128,193 ከሆነው አጠቃላይ የወረዳው ኗሪ ውስጥ 89,047 ያህሉ የኦርቶዶክስ ክርስትና ሀይማኖት ተከታይ ሲሆን 33,525 ያህሉ የእስልምና እምነት ተከታይ 5,621 ደግሞ የፕሮቴስታንት ሀይማኖት ተከታይ ናቸው። (የአዋብል ወረዳ ማህበራዊና ስታስቲክስ ኤጀንሲ ቢሮ ሪፖርት 2000 ዓ.ም፣ ገፅ 2)።

2.2.2. የህዝቡ መተዳደሪያ

በአብዛኛው በወረዳው የሚገኙ ክርስቲያኖች በእርሻ ስራ ላይ የተሰማሩ ሲሆኑ ጥቂቶቹ ደግሞ በብረታ ብረትና ጌጣጌጥ ስራዎች ላይ የተሰማሩ ናቸው። በርከት ያሉ ሙስሊሞች በሽመና ስራ እና በንግድ ስራ ጥቂቶቹ ደግሞ በእርሻ ስራ ላይ ተሰማርተው ይገኛሉ (አቶ አፈ.ወርቅ ሳሌ የካቲት 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 2)።

የወረዳውን 25% የመሬት ስፋት የሚሸፍነው ቆላማው አካባቢ እጅግ ሞቃታማ በመሆኑ ከአየር ፀባዩ ጋር ተስማሚ የሆኑት ምስር፣ ጤፍ፣ በቆሎ፣ ኑግ፣ ዳጉሳ፣ የመሳሰሉት ይመረቱበታል። የወረዳውን 60% የመሬት ስፋት የሚሸፍነው የወይና ደጋው አየር ንብረት አተር፣ ሽምብራ፣ ገብስ፣ ስንዴ፣ ጤፍ፣ በቆሎ የመሳሰሉት ሲመረቱበት 15% የሚሸፍነው ደጋማው አካባቢ ደግሞ ገብስ፣ ስንዴ፣ አተር፣ ጓያ፣ ተልባ፣ አጃ፣ ድንች የመሳሰሉት እህሎች ይመረቱበታል። በደጋውና በወይናደጋው አካባቢ የሚኖሩ የወረዳው ገበሬዎች በአመት ሁለት ጊዜ ምርት ሲያመርቱ በቆላው አካባቢ የሚኖሩ ገበሬዎች ደግሞ በአመት አንድ ጊዜ ያመርታሉ። በአካባቢው በብዛት የሚመረተው ጤፍ፣ ስንዴ፣ ገብስ፣ ጓያ፣ በቆሎ ምርት ነው (የአዋብል ወረዳ ማስታወቂያ ቢሮ ሪፖርት 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 2)።

3. የግጭት ንድፈ ሀሳብ

በዚህ ክፍል የግጭት ብያኔ፣ የግጭት እሳቤ፣ የግጭት መንስኤዎች፣ የግጭት አፈታት ዘዴዎች፣ የአፍሪካ ሀገራት ባህላዊ የግጭት አፈታት ልምድ፣ የግጭት አፈታት ከአለም አቀፍ የህግ ሰነዶች አንጻርና የተዛማጅ ፅሁፎች ቅኝት ይቀርባሉ።

3.1. የግጭት ብያኔ

ግጭትን በተመለከተ የዘርፉ አጥኚዎች በተለያዩ ወቅት የተለያዩ ትርጓሜዎችን ሰጥተዋል። ግጭት በሁለት ወይም ከዚያ በላይ በሆኑ ግለሰቦች /ቡድኖች/ መካከል ባለ የማይስማማ ዓላማና እንቅስቃሴ የሚፈጠር ማህበራዊ ሁኔታ እንደሆነ “conflict is a social situation where incompatible goals and activities occur between two or more persons (groups). (ሁብታሙ 1999: 17) በማለት ሲገልፁ መስፍን ይልማና መስፍን ባንታየሁ Nicholas (1967)ን ጠቅሠው ግጭት ማንኛውም ልዩነትና ቅራኔ መነሻ በማድረግ በማህበረሰቡ ውስጥ የሚፈጠር የፍላጎት አለመስማማት መሆኑን “conflict is disagreement from divergence of interest in the society.” (2007: 1) በማለት ገልፀዋል።

ከእነዚህ ብያኔዎች አንጻር ግጭት በተለያዩ ወገኖች መካከል ባለ የፍላጎትና የአላማ አለመጣጣም ሳቢያ የሚከሰት አለመግባባት መሆኑን መረዳት ይቻላል።

3.2. የግጭት መንስኤዎች

በአንድ ማህበረሰብ ውስጥ የሚፈጠር ግጭት መንስኤዎች እንደ ዘርፉ አጥኚዎች የተለያዩ ናቸው። የግጭት መንስኤዎች ላይ ሁብታሙ (2008: 87) የሚከተለውን ብሏል።

The general causes of social conflict include people being selfish and wanting to satisfy their endless needs, wanting power and to dominate others, wanting more resource, lack of information, differences in out look and belief, misunderstanding and lack of respect for other people's rights.

አጠቃላይ የማህበረሰብ ግጭት መንስኤዎች የሠዎች ራስ ወዳድ መሆን፣ ማብቂያ የሌለው ፍላጎትን ለማሟላት መፈለግ፣ ስልጣን በመፈለግና በሌሎች ላይ የበላይ በመሆን፣ በርካታ ሃብት መፈለግ፣ የመረጃ እጥረት፣ የተለያዩ አመለካከትና እምነት መኖር፣ በተሳሳተ መንገድ መገንዘብ እንዲሁም የሌላውን ሰው መብት የማክበር እጥረት ናቸው።

አበበ (2007: 1) የግጭት መነሻ ምክንያቶች የልዩነት፣ የሰብዕና፣ የእሴት፣ የርዕዮተ ዓለም፣ የሀይማኖት፣ የኢኮኖሚ፣ የባህል፣ የዘርና የባህሪ ነፀብራቅ መሆናቸውን ሲገልፁ ሁሴን (2005: 3) የግጭት መነሻ ምክንያቶች በርካታ መሆናቸውን አስረድተው ግልፅ ለማድረግና ለማጠቃለል ሲባል ፖለቲካዊ፣ ኢኮኖሚያዊና ባህላዊ ሁኔታዎች በሚል ማስቀመጥ እንደሚቻል ገልፀዋል።

3.3. የግጭት ባህሪያትና አይነቶች

ግጭት የሰው ልጅ በምድር ላይ መኖር ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ ያለ ተፈጥሯዊ ክስተት መሆኑን መለሰ Simon (2000)ን ጠቅሶ “conflict is a natural phenomenon in human society.” (2008: 21) በማለት ይገልጻል። ግጭት በሰዎች የዕርስበርስ መስተጋብር ወቅት ባለ የምርጫና የውሳኔ ፍላጎት ጋር የተቆራኘና ሊወገድ የማይችል እንደሆነ “ Conflict is an evitable aspect of human interaction, an avoidable concomitant of choices and decisions” (Zartman, 1991: 299) በማለት ያስረዳል። ከዚህም ዘርዘር ባለ አኳኋን ያብራሩ አንድ አጥኚ ደግሞ ግጭት ተፈጥሮአዊና በሁሉም ደረጃ የሚከሰት መሆኑን ይገልጻል።

Conflicts exist at all levels, within individuals communities, countries and cultures. Conflicts are natural. They are experienced by peoples of every background, cultural, class, nationality, age and gender in every single day (Galtung, 2003: 179).

ግጭቶች በሁሉም ደረጃ በግለሰቦች፣ በማህበሮች፣ በሃገሮችና በባህሎች መካከል የሚከሰት ነው። ግጭቶች ተፈጥሮዊ ናቸው። እነሱም በማንኛውም የህይወት ዳራ፣ ባህል፣ ደረጃ ዜግነት፣ እድሜና ጾታ በሚገኙ ሰዎች ዘንድ በማንኛውም ቀን የተለመደ ነው።

የዘርፉ አጥኚዎች የግጭት አይነቶችን ከተለያዩ መመዘኛዎች አንጻር በተለያዩ መንገዶች ይመድቧቸዋል። Jacoby (2007: 16) የግጭት አይነቶችን ከመከሰቻቸው ዓላማ አንጻር አሳማኝ (Realistic) እና አሳማኝ ያልሆነ (Unrealistic) በሚል ሲመድቧቸው መድኃኔ (2004:3) ደግሞ ከተሳታፊዎች አይነትና ብዛት በመነሳት ግላዊ (Intra-personal)፣ ግለሰባዊ

(Inter-personal)፣ የቡድን ውስጥ (Intra- group)፣ የቡድኖች (Inter-group)፣ የሀገር ውስጥ (Intra-state) እና የሀገራት (Inter-state) በሚል ይመድቧቸዋል።

3.4. የግጭት አፈታት ዘዴዎች

ግጭት በተለያዩ ምክንያቶች እንደሚከሰትና ዘርፈ ብዙ ገፅታዎች እንዳሉት አይተናል። እነዚህ ግጭቶች ተስፋፍተው በሕይወትና በንብረት ላይ ከፍተኛ አደጋ ከማድረጋቸው በፊት የተለያዩ አካላት ጣልቃ በመግባት ግጭት እንዲወገድ ይጥራሉ። እነዚህ ዕለታዊ ችግር መፍቻና ዘላቂ ሰላም ለማምጣት የሚረዱ ዘዴዎችን Schellenberg (1996:9) የብጥብጥ (The violence) እና የሰላም (Peaceful) የግጭት መፍቻ ዘዴዎች በሚል በሁለት ይከፍሏቸዋል። Mwangiru (1999:2-3) ደግሞ “ስለግጭት አፈታት ዘዴዎች በምንነጋገርበት ወቅት ሁልጊዜ ትኩረት ማድረግ የሚገባን ሰላማዊ የግጭት አፈታት ዘዴዎች ላይ ነው” ይላሉ። “ It is always assumed in discussion on conflict management that the specific concern is with the peaceful methods of conflict management”. እነዚህን ሰላማዊ የግጭት አፈታት ዘዴዎችን በሁለት ይከፍሏቸዋል። እነሱም፡-

- የሚያስገድዱ ዘዴዎች (Coercive methods) :- በእነዚህ የአፈታት ሂደቶች ታራቂዎቹ በእርቁ ላይ ሚሳተፉ ሶስተኛ አካላትን ለመምረጥ ምንም አይነት ስልጣን የሌላቸው ሲሆን በአስታራቂ አካላት የሚወሰኑ ማንኛውንም ውሳኔዎች ሙሉ በሙሉ ይቀበላሉ። በዚህ ሂደት ውስጥ የሚካተቱ የግጭት አፈታት ዘዴዎች በህግ መዳኘት (Judicial settlement) እና ግልግል (Arbitration) ናቸው።
- የማያስገድዱ ዘዴዎች (Non-coercive methods):- በእነዚህ የአፈታት ሂደቶች ታራቂዎቹ በእርቁ ላይ የሚሳተፉ ሦስተኛ አካላትን መምረጥ፣ በአስታራቂዎቹ የሚወሰኑ ውሳኔዎች ላይ የመወያየትና የመከራከር ስልጣን ያላቸው ሲሆን በዚህ ሂደት ውስጥ የሚካተቱ የግጭት አፈታት ዘዴዎች ድርድር (Negotiation)፣ ሽምግልና (Mediation)፣ የችግር ማስወገጃ ወርክሾፖች (Problem solving workshops) የመሳሰሉት እንደሆኑ ይገልጻሉ።

ፀጋዬ (2009:12) ግጭትን ለመቆጣጠር የምንጠቀምባቸው ዘዴዎች መደበኛ (Formal) እና ኢ-መደበኛ (Informal) ዘዴዎች መሆናቸውን ገልፀው መደበኛ ዘዴዎች የምንላቸው ዓለም ዓቀፍ ህጎችን መሰረት ያደረጉ ፖለቲካዊ ሥርዓቶች ናቸው። እነሱም፡- ድርድር፣ ሽምግልና፣ ግልግል፣ አጣሪ ኮሚቴ ማቋቋም ወዘተ. ሲሆኑ ኢ-መደበኛ ዘዴዎች ደግሞ ከዓለም አቀፍ ህጎች ይልቅ ባህላዊ ህጎችንና ከማህበረሰቡ በወጡ አካላት ላይ መሰረት በማድረግ የሚፈጸሙ

ናቸው። እነሱም፡- ባህላዊ ዘዴዎች (Traditional mechanisms)፣ የሀይማኖት መሪዎች (Religious leaders) ፣ የሀገር ሽማግሌዎች (Elders) ወዘተ. መሆናቸውን ያስረዳሉ።

የግጭት አፈታት ዘዴዎች ከአይነት፣ ከአስታራቂ አካላት ሚና፣ ከታራቂ አካላት ሚና፣ ከውሳኔ አሰጣጥ ሂደት እንዲሁም መሰረት ከሚያደርጉበት ህግ አንፃር የተለያዩ መሆናቸውን ከላይ ከቀረቡት ሀሳቦች መረዳት ይቻላል።

3.5. የተዛማጅ ፅሁፎች ቅኝት

በኢትዮጵያ ስነጥበብና ፎክሎር የድህረ ምረቃ መርሃ ግብር የግጭት አፈታት ስርዓትን በተመለከተ ከ1997 ዓ.ም እስከ 2003 ዓ.ም ድረስ በሙሉጌታ ነጋሳ 1997፣ የሴፍ ጌትነት 1998፣ ተመስገን ምንዋጋው 1998፣ አየለ ፍቅሬ 1998፣ ይልማ ተፈሪ 1998፣ ነፃነት መኮንን 1998፣ የወንድወሰን አውላቸው 1998፣ አብርሃም ታደሠ 1999፣ አበበ ኃይሉ 1999፣ አለሙ ካሳየ 1999፣ ደበበ ዘውዴ 2001፣ ዮናስ ተሾመ 2002፣ ሰለሞን ተሾመ 2002፣ ሰለሺ አባተ 2002፣ ብርሃን አሰፋ 2002፣ ሐፍታይ ገ/አግዚአብሔር 2003 እና ብርሃኑ ቦጋለ 2003 ጥናቶች ቀርበዋል።

የሙሉጌታ ነጋሳ፣ የአለሙ ካሳየ እና የሰለሞን ተሾመ ጥናት ትኩረት ሴረገማ /የደም ማድረቅ እርቅ/ መሆን ከዚህ ጥናት ጋር ያመሳስላቸዋል። የሰለሞን ተሾመ ጥናት በአንድ አካባቢ የሚኖሩ የሁለት ብሄረሰቦችን (አማራና ኦሮሞ) የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት በንፅፅር የሚያጠና በመሆኑ ከዚህ ጥናት ጋር ይበልጥ ያመሳስላቸዋል።

በመቀጠል ከዚህ ጥናት ጋር ተዛማጅነት ያላቸውን ጥናቶች በምን በምን እንደሚመሳሰሉ እንመለከታለን።

ሙሉጌታ ነጋሳ 1997 “በአድኦ ሊበን ወረዳ የኦሮሞ ሴረገማ ከግጭት አፈታት አንፃር” በሚል ርዕስ ያቀረበው ጥናት ባህላዊ የሽምግልና ስርዓት በሁለቱ ታራቂ ወገኖች መካከል የጥላቻ መንፈስን በመፋቅ ቂም በቀልን የሚያስቀርና ዘላቂ ሠላምን ለመፍጠር ከፍተኛ ድርሻ ያለው መሆኑ፣ በደም ማድረቅ ሂደት የሀይማኖት አባቶችና የሀገር ሽማግሌዎች እምነታዊ ትዕምርቶችን በመጠቀም ለእርቅ እሺ እንዲሉ መደረግ፣ ከእርቁ በኋላ የደም ማድረቂያ ከብት

ማረዳቸውና አዲስ ሰላም እንዲጀምሩ ለማድረግ መጎራረሳቸው የእርቁን አፈታት ያመሳስለዋል።

አለሙ ካሳየ 1999 “ባህላዊ የደም ማድረቅ ስርዓት በላሎ-ማማ ምድር ወረዳ” በሚል ርዕስ ያቀረበው ጥናት ግድያ ለመፍታት የአገር ሽማግሌዎችን ሽምግልና መጠቀሙ፣ ለሽምግልና የሚሆኑ ሰዎችን የሚመርጡበት መንገድ፣ የመሸማገል ሂደቱ፣ የደም እርቅ በሃገር ሽማግሌዎችና በሃይማኖት አባቶች መሆኑ፣ የእርቅ ልመና በገሃድና በድብቅ መሆኑ፣ ገዳዩ ከገደለ በኋላ እስከ እርቁ ቀን ድረስ አገር ለቆ መሄዱ፣ የእርቅ መሃላ መፈፀሚያ ቁሳቁሶች መኖርና መመሳሰሉ፣ ከእኔ ጥናት ጋር መመሳሰል አላቸው።

ሰለሞን ተሾመ 2002 “በስሬ ወረዳ ኦርሞዎችና አማራዎች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ንዕስታዊ ጥናት” በሚል ርዕስ ያቀረበው ጥናት በሽማግሌ አመራረጥ ስርዓቱ፣ በእርቅ ልመና ስርዓቱ፣ በአንዱ ብሄር የደም ማድረቂያ ካሳ መኖሩ፣ የታራቂዎችን ስነ ልቦና ለመግዛት ሀይማኖታዊ ትዕምርቶችን መጠቀማቸው እነዚህ ሁሉ ኦርቶዶክሶችን ያመሳስላቸዋል።

ዮሴፍ ጌትነት 1998 “ባህላዊ እርቅ በምስራቅ ጎጃም ዞን በደርባይ ጥላ ትግን ወረዳ” በሚል ርዕስ ያቀረበው ጥናት ሁሉንም የግጭት አፈታት የሚያሳይ ሲሆን በውስጡ የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓቱ ወረዳው በአንድ ዞን ውስጥ በመሆኑ ጥናቱ የሚመሳሰልበት በእርቅ ወቅት ካሳ ማስከፈላቸውና ካሳው ብር (ገንዘብ) መሆኑ፣ ለደም ማድረቂያ ተብሎ የሚታረደው በግ በመሆኑ፣ መሃላ የሚፈፀሙበት ቁሳቁስ ከኦርቶዶክስ ጋር መመሳሰሉ፣ እና የሚመርጧቸው የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት አባቶች ቁጥር እርቁን ካፈረሰ ታራቂ ወገን ላይ ማህበረሰቡ የሚወስነው እንደ ሙስሊሙና ኦርቶዶክስ ውሳኔ መሆኑ ነው።

3.6. የአፍሪካ ሀገራት ባህላዊ የግጭት አፈታት ልምድ

በአፍሪካ ሀገራት በሚገኙ ጎሣዎች ዘንድ እምቅ የሆኑ ባህላዊ የግጭት አፈታት ዘዴዎችን መጠቀም በአካባቢው የሚከሰቱ ግጭቶችን በማስወገድ ለዘመናት የአካባቢውን ማህበረሰብ ሰላም ሲያስጠብቁ መቆየታቸውን (Ogundipe, 1999: 14) ይገልጻሉ።

በአፍሪካ ውስጥ ያሉ ባህላዊ የግጭት አፈታት ዘዴዎች በሁሉም ማህበራዊ ተቋማት ማለትም በቤተሰብ፣ በገንድ፣ በጎሳና በብሔር መካከል ዘላቂ ሰላም ለማስፈንና ማህበራዊና

ባህላዊ እሴቶችንም ለመጠበቅ የጉላ ሚና አላቸው። ግጭቶችን ሰላማዊና ውጤታማ በሆነ መልኩ ለመፍታት የሚያስፈልጉ መቻቻል፣ መነጋገር፣ መደጋገፍ፣ እውነት፣ መከባበርና ነፃነት በአፍሪካ ሃገራት ባህላዊ የግጭት አፈታት ውስጥ ስር የሰደዱ መሆናቸውን (Malan, 1999: 16) ይገልጻሉ።

በአፍሪካ ባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓት ላይ የተደረጉ አብዛኛዎቹ ጥናቶች በእርቁ ሂደት ላይ ከፍተኛ ሚና ያላቸው አካላት የሀገር ሽማግሌዎች፣ የባህል መሪዎችና የሀይማኖት መሪዎች እንደሆኑ መግለጻቸው ተመሳሳይነት ሲኖራቸው የግጭት አፈታት ስርዓቶች ግን እንደየአካባቢው ባህልና እምነት የተለያዩ መሆናቸውን ያሳያሉ። ለምሳሌ፡- በሰሜን ኡጋንዳ የ Acholi ጎሣዎች “Mato-Oput” በሚባል የግጭት አፈታት ዘዴ መሠረት በማደረግ በአካባቢው የተመረጡ የሀገር ሽማግሌዎች አማካይነት የግጭቱን ሁኔታ በማጣራት ጥፋተኛ ሆኖ የተገኘው አካል በሰራው ስራ መፀፀቱን ለመግለፅ መራራ የሆነውን ቅጠል (Oput tree) እንዲጠጣ ከተደረገ በኋላ ግጭቱ ዳግመኛ እንዳይከሰት ለአምላካቸው ፀሎት በማድረስ የዕርቁ ስርዓት ማሳረጊያ ተምሳሌት የሆነውን ጦር የማጣመም ባህላዊ ስርዓት ይፈጽማሉ። በሀገር ሽማግሌዎች ውሳኔ መሰረትም ጎጂው ወገን ለተጎጂው ወገን ለደም ካሳ የሚሆን ገንዘብ ወይም ንብረት እንደሚሰጡ (Lanek, 1999: 38) ጽፈዋል።

በታንዛኒያ በኪሊማንጃሮ ተራራ አካባቢ የሚኖሩ የ chagga ጎሣዎች ባህል መሰረት ግጭት ሲከሰት ሰላማዊ በሆነ መንገድ እንደደረጃው የሚፈቱ ሲሆን የግድያ ወንጀል በሚፈፀምበት ወቅት በጎሣው መሪ (Mangi) አማካኝነት ጥፋተኛ የሆነው አካል የሚወሰንበትን የደም ካሳ (Wergild) ለሟች ቤተሰብ ከከፈለ በኋላ ገዳይ፣ የገዳይ ቤተሰቦች፣ የሟች ቤተሰቦችና የሀገር ሽማግሌዎች በአንድ ላይ በመሆን በሟቹ መቃብር ላይ ወተት፣ የፍየል ደም፣ መጠጥ በማፍሰስ እርቁ እንዲፀና ዳግመኛም ይህንን መሰል ቁጣ በቤተሰቡ ላይ እንዳይከሰት ለአምላካቸው ፀሎት እንደሚያደርሱ (Aimtoga, 1999: 13-16) ይገልጻሉ።

በምዕራብ ናይጄሪያ የሚገኙ የ Yuruba ጎሣዎች ደግሞ በአካባቢያቸው የሚከሰተውን ግጭት በባህላዊ መንገድ ከፈቱ በኋላ ዕርቁ ዘላቂ መሆኑን ለማሳየት አፈር በጥብጦ የመጠጣት ስርዓት ያከናውናሉ። ከእርቁ በኋላም አንድ በእሳት፣ በድርቅና በመቆረጥ በቀላሉ ሊጠፋ የማይችል ዛፍ (Peregum) ይተክላሉ። ይህ ዛፍ የሚያድግበት ስፍራ ቅዱስ መሬት ዛፉም

የዩናይትድ ኪንግደም የሰላም ስምምነት ተምሳሌት አድርገው እንደሚወስዱት (Akinrinade, 1999: 6-9) ገልፀዋል።

3.7 የኢትዮጵያ የህግ ሰነዶች

ኢትዮጵያ ዘመናዊ ህገ-መንግስት ተረቅቆ መተዳደር ከመጀመሩ በፊት የሞራል፣ የሃይማኖት፣ የአስተዳደር፣ የኢኮኖሚ ወዘተ. ህጎች ስብስብ በነበረው በግዕዝ በተፃፈው “ፍትሐ ነገስት” ትተዳደር ነበር። ይህ የህግ ሰነድ በተለያዩ ምክንያቶች የሚከሰቱ ወንጀሎችን በየደረጃው ውሳኔ እንደሚሰጥ መረዳት ይቻላል። ግድያ ሲከሰት የአገዳደሉን ሁኔታ መገሻ በማድረግ፣ ገዳይ ለግድያ የተጠቀመበትን መሣሪያ ምንነት እንዲሁም ለመግደል መገሻ ምክንያቶችን መሰረት በማድረግ እስከ ሞት ቅጣት ድረስ የሚወሰን ህግ እንደነበር አንቀፅ 40 ቁጥር 7 (1958 ዓ.ም፡ 544-555) “በእንተቀቷል” በተሰኘው አንቀፅ ላይ ሰፍሯል።

በ1923 ዓ.ም በኢትዮጵያ ታሪክ ለመጀመሪያ ጊዜ በዘመናዊ መልክ የወጣው ህገ መንግሥት ስድስት ምዕራፎችን የያዘ ነበር። በዚህ ህገ መንግስት ስለግጭት ባህላዊ አፈታት የሚጠቁም አንቀጽ የለውም። በ1948 ዓ.ም በተሻሻለው ህገ መንግስት አንቀጽ 108 ላይ የዳኝነት ሥልጣኑ በህግ ለተቋቋመው ፍርድ ቤት መስጠቱን ከመጠቀም በዘለለ ስለ ባህላዊ የግጭት አፈታት ሥርዓቶችና ስለ ባህላዊ ተቋማት አላካተተም።

በ1987 ዓ.ም በዘመናዊ መልክ ተሻሽሎ የቀረበው የኢ.ፌ.ዴ.ሪ ህገ መንግስት የጋብቻ፣ የግልና የቤተሰብ መብቶች በሚለው አንቀፅ 34 ተራ ቁጥር 4 (1987 ዓ.ም) ላይ በህግ፣ በሐይማኖት፣ በባህል ስርዓቶች ላይ ተመስርተው ለሚፈፀሙ ጋብቻዎች እውቅና የሚሰጥ ህግ ሊወጣ ይችላል ይላል። በተራ ቁጥር 5 ደግሞ ዝርዝሩ በህግ ይወሰናል በማለት የግልና የቤተሰብ ህግን በተመለከተ በተከራካሪዎች ፈቃድ በሐይማኖቶች ወይም በባህል ህጎች መሰረት መዳኘት እንደሚቻል ፈቃድ ይሰጣል።

በፍትሐ ብሔር ህጉ በአንቀፅ 4 ተራ ቁጥር 624፣ 641 (2)፣ 676 (1953 ዓ.ም) ላይ በጋብቻ ላይ የሚፈጠሩ አለመግባባቶችን በሽምግልና መፍታት እንደሚቻል ሲገልጽ ውል ባፈረሰ ወገን ላይ ደግሞ “የህሊና ጉዳት” በሚል በተራ ቁጥር 192 እና 573 ላይ በተገለፀው መሰረት በአገሩ ልማድ ካሳ እንዲከፈል ተደንግጓል። በተሻሻለው የቤተሰብ ህግ አንቀፅ 77 ቁጥር 2013 (1)፣ (1992 ዓ.ም) ላይ ባልና ሚስት ለመፋታት በሽምግሌ ተስማምተው የወሰኑ እንደሆነ የፍቺ ስምምነታቸውንና ፍቺው የሚያስከትለውን ውጤት በፅሁፍ ለፍርድ

ቤት በማቅረብ ፍቺ እንደሚፈቀድላቸው ተፅፏል። የእርሻ መሬቶች፣ መንገዶችና የውሃ ጉድጓዶች የጎሳ፣ የመንደር ወይም የህብረት ስለሆኑ በአጠቃቀምና በአገልግሎት ላይ በአገራዎች ልማድ መሰረት የተጠበቀ እንደሆነ በተራ ቁጥር 1589፣ 1490፣ 1491፣ 2983(2)፣ 2990 (192) ላይ ተጠቅሷል።

የወንጀለኛ መቅጫ ህግ አንቀፅ 3 ክፍል ሁለት ተራ ቁጥር 100 (1949 ዓ.ም) ላይ ተበዳይ (የተበዳዩ ባለ መብት) በተለይም የሞት አደጋ፣ ሰውነትን፣ ጤንነትን የሚያጎድል፣ ክብርን የመንካት፣ ንብረትን የማፍረስ ሀብትን የመጉዳት አደጋ ሲደርስ ለጉዳቱ ካላ እንዲሰጠው እንዲሁም የጠፋው ወይም የፈረሰው እንዲመለስ መጠየቅ እንደሚቻል ይገልጻል።

ከ1987 ዓ.ም ህገ መንግስት፣ ከፍትሐ ብሔርና ከወንጀለኛ መቅጫ የህግ አንቀጾች በመነሳት በኢትዮጵያ ለዘመናት የቆዩት ባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓቶችና ማህበራዊ ተቋማት በተወሰነ መልኩ ድጋፍ እንዳላቸው መረዳት ይቻላል። የማህበረሰቡን የግጭት አፈታት ስርዓትና ተቋማት የሚያበረታቱ እነዚህ የተለያዩ ድንጋጌዎች አሁን ለሚታየው የባህላዊ የግጭት አፈታት ስልቶችና ባህላዊ ተቋማት መጠናከር ጥቅም እንዳላቸው መገንዘብ ይቻላል።

ይህ ጥናት በተካሄደበት ምስራቅ ጉጃም ዞን አወበል ወረዳ በመንግስት የተቋቋሙ መደበኛ ፍርድ ቤቶች በአካባቢው የግድያ ግጭት ሲከሰቱ ገዳዩን በቁጥጥር ስር በማዋል በተፃፈው ህግ መሠረት ቅጣት በመጣል ጠቡን ለማብረድ ጥረት ያደርጋሉ። መደበኛ ፍርድ ቤት አጥፊውን ወገን በህጉ መሠረት ቢቀጣም በገዳይና በሚች ወገኖች መካከል ያለውን ቂም ሊያስወግድ ባለመቻሉ ዳግመኛ ወደ ግድያ ሊያመሩ ይችላሉ። ነገር ግን በአካባቢው የሚገኙ የሀገር ሽማግሌዎች ግድያ ሲፈጠር ባህላዊ ስርዓቶችን መሠረት በማድረግ በዳዩን በመቅጣት፣ ተበዳዩን በማስካስ ዳግመኛ ወደ በቀል እንዳይሄዱ የተለያዩ ባህላዊ ስርዓቶችን በመፈፀም ያስታርቃሉ።

የአካባቢው ማህበረሰብ የሀገር ሽማግሌዎችንና ባህላዊ ስርዓቶቹ ያላቸውን ሚና በመረዳት ከተፃፈው ህግ በተሻለ ደረጃ እንደሚያምኑባቸው መረጃ አቀባዩ አቶ አሊ ሀሰን እንደሚከተለው ገልፀውታል።

ዛሬ ሁለቱ ወገኖች በህግ ቢዳኙም ነገ ደግሞ በቁም በቀል ይጋደላሉ፤ ነገር ግን በባህላቸው መሠረት ቢታረቁ ደሙ ይደርቃል፤ ሠላም ይፈጠራል። የማህበረሰቡ አምልኮ መቶ በመቶ ሽማግሌ ነው ማለት ይቻላል። እኛ የሀገር ሽማግሌዎች ቁም እናስረሳለን፤ እናስክሳለን፤ አብረው እንዲኖሩ እናደርጋለን (አቶ አሊ ሀሰን፣ የካቲት 18 2004 ዓ.ም ገፅ 38)።

ስለሆነም ባህላዊ ስርዓቶችና የሀገር ሽማግሌዎች የአካባቢውን ሠላም ከመጠበቅ፣ በሁለቱ ወገኖች መካከል ወንድማማችነትን፣ ዘላቂ ሰላም፣ የስነ ልቦና መረጋጋት ከመፍጠር እንዲሁም መደበኛ ፍርድ ቤት ሊሠራ የማይችለውን ማህበራዊ ጉዳዮችን ከመፈፀም አንጻር ከላይ ከቀረቡት የህግ ሰነዶች በይበልጥ በማህበረሰቡ ውስጥ ያላቸውን ከፍተኛ አስተዋፅኦ መረዳት ይቻላል።

4. የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶች

በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት በምስራቅ ጉጃም ዞን አዋብል ወረዳ የተለያዩ መንፈሳዊ ሀብቶች ይገኛሉ። የአካባቢው ክርስቲያኖች በዕለት ተዕለት ሕይወታቸው በተለያዩ ምክንያቶች የሚፈጠሩ ግጭቶችን (በተለይ ግድያን) የሚፈቱበት ስርዓትም ከመንፈሳዊ ሀብቶቹ መካከል አንዱና ዋነኛው ነው።

ይህ ምዕራፍ በኦርቶዶክሶች የግድያ ግጭት ምንነት፣ ለግድያ መከሰት መንስኤ የሚሆኑ ምክንያቶችንና የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓትን የሚያሳይ ነው።

4.1. የግድያ ግጭት ምንነት

በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶች ዘንድ ለመግለፅ “የሰው ልጅ በዚች ምድር እስከኖረ ድረስ ጠብ አይቀሬ ነው፤ ትልቁ ነገር ግን ይቅር መባባሉ ነው” የሚል እምነት አለ።

በኦርቶዶክሶች በተለያዩ ምክንያቶች የሚነሱ ግጭቶች ተባብሰው ወደ ግድያ ያመራሉ። በዚህን ወቅት ማህበረሰቡ ለግድያ ግጭት ያለው አመለካከት የተለያየ ነው። መረጃ አቀባዩ አቶ አባይነህ በላይ (የካቲት 19፣ 2004፣ ገፅ 8) በሰዎችና በሰዎች መካከል የሆነ ጥቅም አገናኝቷቸው በዚያ ነገር ስምምነት ሳይኖር ሲቀር የሚፈጠር ጥል ነው።” ሲሉ ሌላው መረጃ አቀባዩ ደግሞ “ግጭት ሰዎች በመጠጥ ብዛትም ይሁን በንብረት ንክኪ በሚያመጡት መጥፎ ነገር በሰዎች መካከል የሚፈጠር ጠብ ነው (አቶ አፈወርቅ ሳሌ፣ የካቲት 8፣ 2004፣ ገፅ 4) በማለት ያስረዳሉ።

በአዋብል ወረዳ ክርስቲያኖች አመለካከት የግድያ ግጭት የሚከሰተው ሁለቱን ወገኖች ጥቅም አገናኝቷቸው በዚያ ላይ ስምምነት ሲጠፋ ወይም በመጠጥ ብዛት እንደሆነ ከላይ የቀረቡት የመረጃ አቀባዮቹ ሀሳቦች ያስረዳሉ። እነዚህ ሀሳቦች የግድያ ግጭት የሚፈጠርባቸው መነሻ ምክንያቶች እንደሚለያዩ እና የአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶች ያላቸው አመለካከት የግድያ ግጭት ለግለሰብም፣ ለቤተሠብም እንዲሁም ለዘመድ አዝማዳ የማይጠቅሙ ጉጅ ድርጊቶች እንደሆኑ መረዳት ያስችላል።

4.2. የግድያ መነሻ ምክንያቶች

የአዋብል ወረዳ ክርስቲያኖች ለግድያ የሚዳረጉበት ዋነኛ መንስኤ ከኢኮኖሚያዊ ጥቅምና ከማህበራዊ ጉዳዮች ጋር የተሳሰረ ግጭት ነው። ይህንን ሀሳብ መረጃ አቀባዩ ሲገልፁ፡-

በሌት፣ በድንበር፣ በእርሻ መሪት፣ በመጠጥ፣ በክብት ግጦሽ፣ በሰድብ፣ በስርቆት፣ ገንዘብ ወስዶ ሲያበቃ አልወሰደኩም ብሎ በመካድ፣ በቤት ቃጠሎ፣ መንገዴን አጥብቦ አረስከው፣ በልጅ፣ አዝመራን ለክብት በማስበላት፣ ክምር በመናድ፣ በአትክልት መንቀል፣ ወዘተ እነዚህ ሁሉ ለግድያ ያደርሳሉ (አቶ አባይነህ በላይ፣ የካቲት 19፣ 2004፣ ገፅ 8)

እነዚህና እነዚህን መሠል ነገሮች ማህበረሰቡን ለግጭት የሚዳርጉ ሲሆኑ እየተካረሩ ሲሄዱ ይባስ ብለው ለግድያ ያደርሳሉ።

4.3. የግድያ ግጭት የሚፈታበት ስርዓት

በወረዳው በሚገኙ ክርስቲያኖች በመካከላቸው የሚፈጠሩ የተለያዩ ግጭቶችን ለመፍታት የሚጠቀሙበት ባህላዊ ስርዓት “ሽምግልና” ይባላል። በዚህ ስርዓት ከፍተኛ ሚና ያላቸው የሃገር ሽማግሌዎችና የሃይማኖት አባቶች ናቸው። በአካባቢው የሚከሰቱ ግጭቶች በተለይም የግድያ ግጭት ተስፋፍተው ወደ ክፉ ደረጃ ከመሸጋገሩ በፊት የሀገር ሽማግሌዎች ለጉዳዩ መፍትሄ እንዲፈልጉ ይደረጋል።

በወረዳው የሚገኙ ክርስቲያኖች ለነገሩ መፍትሄ የሚሠጡ ሽማግሌዎችን ከሁለቱም ወገን ይመርጣሉ። የገዳይ የቅርብ ዘመድ፣ ወዳጅ ወይም ሁኔታውን በቅርብ የሚያውቁ ሽማግሌዎች በአካባቢው ካሉ ሠዎች በማህበራዊ ሁኔታ፣ በእድሜ፣ በኢኮኖሚ፣ በባህል እውቀታቸው፣ በትዕግስተኛነታቸው፣ በሀቀኝነታቸው የሚታወቁና በተሻለ ሁኔታ ከበሬታ ካላቸው ሰዎች ዘንድ በመሄድ ስለሁኔታው በማስረዳት እንዲሸመግሏቸው ይጠይቃሉ። ለእርቁ የሚመረጡ የሀገር ሽማግሌዎች ከገዳይና ከሚች ወገኖች ጋር ዝምድና ወይም ጠብ የሌላቸው መሆን ይገባቸዋል። በዚህ መልክ የተመረጡ አስታራቂ አካላትንም የሚች ሌተዘመዶች እነማን ለሽምግልና እንደተመረጡ በመጠየቅ “እከሌ አያስታርቀንም፤ እከሌ ይሻላል” በማለት ይመርጣሉ። ምክንያቱም አስታራቂ አካላት በሁለቱም ወገኖች ስምምነት መመረጥ አለባቸው።

በአካባቢው ግድያ እንደተከሰተ ገዳይና የገዳይ ቤተሠቦች አካባቢውን ትተው ራቅ ወደ አለ ስፍራ ይሄዳሉ። ይህም የሚችሉ ቤተሰቦች ሁኔታውን ሲሠሙ በደምፍላት ብቀላ ይፈፀሙብናል በሚል ስጋት ነው።

የሀገር ሽማግሌዎች ሁኔታውን እንደሠሙ በፍጥነት ወደ ሚችሉ ቤተሰቦች በመሄድ ለብቀላ እንዳይነሳሱ ያረጋገጥታል፤ ያፅናኗቸዋል። ሁኔታውንም ለቤተክርስቲያን ካህናት በማስረዳት ለማስታረቅ ቀን ቀጠሮ ይዘው ሚችሉ በተቀበረ በሦስተኛው ቀን ወደ ሚችሉ ዘመዶች ቤት አካባቢ ይሄዳሉ። በተቀበረ በሦስተኛው ቀን የሚሄዱበት ምክንያት የሚችሉ አይን እስኪፈሰፍ ቤተሰቦቹ እስኪፀናኑ በማለት ነው። ለእርቅ ልመና የሚሄዱት የሀገር ሽማግሌዎች ቁጥር ሰባት ሲሆን የካህናቱ ቁጥር ደግሞ አምስት በድምሩ አስራ ሁለት ሆነው የሽምግልና ስርዓቱን ይጀምራሉ።

ሁለት ቁሶችና ሦስት ዲያቆናት ልብስ ተክህኖ ለብሰው፤ ትልቅ መስቀል ይዘው፤ የሀገር ሽማግሌዎችም ቀደም ባለ ጊዜ ካባ (አሁን አሁን ጋቢ) ለብሰው ይሄዳሉ። ለተከታታይ ቀናትም በጠዋት እህል ውሃ ሳይቀምሱ በመሄድ በሚችሉ ቤት አካባቢ ምንም ሳይናገሩ በመቆም ፀሀይ ስትወጣ ወደ ቤታቸው ይመለሳሉ። አስታራቂ አካላት የሀገር ሽማግሌዎች ሰባት ካህናትና ዲያቆናት አምስት በአጠቃላይ አስራ ሁለት የሆኑበትን ምክንያት መረጃ አቀባዬ “ሰባት የመዳን መሠረት የሆኑ ሰባቱ የቤተክርስቲያን ሚስጥራትን ሲወክሉ አምስቱ ደግሞ አምስቱ የቤተክርስቲያን አእማደ ሚስጢራትና አምስቱ ቅንወተ መስቀሉን ይወክላሉ፤ በተጨማሪም ለቅዳሴ የሚያገለግሉ ሁለቱ ቁሶችና ሦስቱ ዲያቆናትን ይወክላሉ። በአጠቃላይ አስራ ሁለት የሆኑበት ምክንያት አስራ ሁለቱን ሊቃነ መላዕክትና አስራ ሁለቱን ሃዋርያት ሲያመሰጥሩ ነው” (መምሬ ብርሃን ታክለ፣ የካቲት 11፣ 2004 ዓ.ም ገፅ 67-68) ብለዋል።

እህል ውሃ ሳይቀምሱ ወደ ሽምግልና መሄዳቸውን መረጃ አቀባዬ አቶ ይመኑ አያሌው እንደሚከተለው ይላሉ “የሰው ልጅ እውነት የሚናገርና የተናገረው የሚሰምር አፉ በእህል ውሃ ሳይደፍ ነው ተብሎ ስለሚታመን ነው” (አቶ ይመኑ አያሌው፣ የካቲት 9፣ 2004፣ ገፅ 21)።

በአካባቢው ማህበረሰብ ዘንድ “ድንጋይ እንደወርዋረው እርቅ እንደታራቁው።” የሚል ምሳሌያዊ አነጋገር አላቸው። ይህም የሚችሉ ወገኖች የሀገር ሽማግሌዎችንና የካህናትን መቆም አይተው ለእርቅ መዘጋጀታቸውን መግለጫ “በቃ መስቀሉን ወደ ማረፊያው መልሱት”

እስከሚሉ ድረስ የሀገር ሽማግሌዎች ተስፋ ባለመቁረጥ በየቀኑ በተመሳሳይ ሁኔታ ጠዋት ጠዋት በአካባቢው መስቀሉን ይዘው መቆማቸውን አያቋርጡም። እዚህ ላይ አስታራቂ አካላት የሚች ወገኖች ሀዘናቸውና ምሬታቸው እስኪበርድ ለመጠበቅ ነው። ይህም ማህበረሰቡ ያለውን ሀይማኖታዊና ስነልቦናዊ አተያይ አመላካች ነው። በዚህን ወቅት የካህናቱንና የሀገር ሽማግሌዎቹን መምጣት የሚች ቤተዘመዶች ባያዩም የአካባቢው ሰው ስለሚያያቸው ሁኔታውን ለሚች ዘመዶች ይገልጻሉ።

መንስኤው ምንም ይሁን ምን የቤተሰባቸው አባል በመሞቱ ለብቀላ የተዘጋጁ ወገኖች መስቀል የያዙ ካህናትና የሀገር ሽማግሌዎች ለእርቅ መምጣታቸውን ሲሰሙ ለመስቀሉ ያላቸው ክብርና እምነት ሀሳባቸውን በመቀየር ለመታረቅ እንዲወስኑ ያስገድዳቸዋል። የሚች ዘመዶች በሁኔታው ከተነጋገሩ በኋላ በሽምግልና እንዲያልቅ ሲፈቅዱ ወደ ካህናቱና ሽማግሌዎች ዘንድ በመሄድ፡-

እኛ የወገኖችንን ደም ለመመለስ አስበን ነበር። ነገር ግን እናንተ እኛን አክብራችሁ እዚህ ድረስ በመምጣታችሁና በመሰመናችሁ እግዚአብሔር ያክብራችሁ። በሉ አሁን ለእናንተ ስንል ጉዳዮችን ለእናንተ አደራ ሰጠናል። በሉ መስቀሉን ወደ ክብር ቦታው መልሱት ይላሉ (አቶ ይልሃል ባይነሳኝ፣ የካቲት 20፣ 2004፣ ገፅ 13)።

ይህንን በማለት ሁኔታው በሽምግልና እንዲያልቅ መፍቀዳቸውን ይገልጻሉ። የሀገር ሽማግሌዎችም የሚች ዘመዶችን እሿታ ከተቀበሉ በኋላ በክብር አመስግነው ለእርቁ ቀን ቀጠሮ ይይዛሉ።

ይህ ሁሉ ከተፈፀመ በኋላ አካባቢውን ለቀው ሸሽተው የነበሩት የገዳይ ቤተሰቦች ወደ አካባቢያቸው እንዲመለሱ ይደረጋል። ነገር ግን እርቁ እስኪፈፀም ድረስ አብረው ከአንድ ወንዝ ውሃ እንዳይቀዱ፣ በአንድ መንገድ እንዳይጓዙ፣ ከአንድ ገበያ እንዳይገበያዩ እና ከብቶቻቸው በአንድ ቦታ እንዳይሠማሩ የገዳይ ወገኖችን ያስገነዝባሉ። ይህም የሆነበት ዋና ምክንያት በአካባቢው ማህበረሰብ ዘንድ “ደም አይን ይጠላል” የሚል አስተሳሰብ በመስፈኑ ነው። ይህም አስተሳሰብ ምናልባት እርቅ እስኪፈፀሙ ባሉት ቀናት ውስጥ የሚች ቤተዘመዶች የገዳይ ዘመዶችን አጋጣሚ ጠብቀው በቀል ይፈፀማሉ ወይም ደግሞ አጋጣሚ ሲገናኙ ሁኔታውን ያስታውሱትና ወደ በቀል ሊያመሩ ይችላሉ ከሚል ስጋት ነው። የሚች ዘመዶች ለእርቅ የወሠኑትን ቀን ለገዳይ ቤተሰቦች በመንገር ዝግጅት እንዲያደርጉ የሀገር ሽማግሌዎች ያስገነዝባሉ።

በክርስቲያኑ ማህበረሰብ ዘንድ ለእርቅ የሚመረጡ ቀን እና ቦታ የተለዩ ናቸው። ለእርቅ የሚመረጠው ቀን ሰንበት እሁድ ወይም የበዓል ቀን ነው። እርቅ የሚፈፀምበት ቦታ ደግሞ ከትልቅ ዋርካ ወይም ችብሃ ስር ነው። የበዓል ቀን የሚመረጥበት ምክንያት በአንድ በኩል የተፈጠረውን ግጭት በዕለቱ የዋለው መልእክ ወይም ሰማዕት ሰላም እንዲያወርድበት ከመመኘት ሲሆን በሌላ በኩል ደግሞ በበዓልና በሰንበት ቀናት እንደ እርሻና ቁፋሮ ያሉ ስራዎች ስለማይሰሩ በእርቁ ላይ ሁሉም እንዲገኙ በሚል ነው። የእርቁ ቦታ በትልቅ ዋርካ ወይም ችብሃ ስር የሚሆንበትን ምክንያት መረጃ አቀባዬ እንደሚሉት።

የዋርካ ወይም የችብሃ ዛፍ ከአመት እስከ አመት ለምለም ስለሆነ ማንኛውም እርቅ ይሰምራል፣ ጥሉ ተመልሶ አይከሰትም፣ ከሁለቱ ጠበኞች ቤት የገባው ሰይጣን ይወጣል ተብሎ ስለሚታመንና ከሁለቱ ጠበኞች ቤት ሰይጣን ገብቶ ነው ያጣላቸው ስለዚህ ቤት የገባው ሰይጣን ይወጣል ስለሚባል ነው (አቶ ይልሃል ባይነሳኝ፣ የካቲት 10፣ 2004፣ ገፅ 18)።

በማለት የዋርካን እና የችብሃን ዛፍ ጥቅም ሲያብራሩ ሌላው መረጃ አቀባዬ ደግሞ፡-

ዛፍ ለሁሉም ነገር ልምላሜ ይሠጣል። ስለዚህ እርቁም እንዲለመልም በማለት እና የሚማለው ማህላ በውጭ እንዲቀር ነው። ቤት ውስጥ የማይሆንበት ምክንያት ደግሞ ተራምደው ጠመንጃ አጋድመው የሚገቡት ማህላ ቤት ውስጥ ልጅ እንዳያድግ፣ እንቦሳ ተወልዶ እንዳይፈረጥጥ ያደርጋል ስለሚባል ማህላ በቤት ውስጥ አይደረግም (አቶ ይመኑ አያሌው የካቲት 7፣ 2004፣ ገፅ 22) በማለት ማህላ በቤት ውስጥ ቢፈፀም ጉዳት እንደሚያስከትል ይናገራሉ።

ከገዳይና ከሚች ወገን የተመረጡ የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት አባቶች እርቁን ይመሩታል። የሀገር ሽማግሌዎች ከመካከላቸው በዕድሜ ከፍ ያለና ባህሉን ጠንቅቆ የሚያውቅ አንድ የሽማግሌ ዳኛ ይመርጣሉ። ሁለቱ ታራቂ ወገኖች በካህናትና በሀገር ሽማግሌዎች ፊት ለፊት ይቀመጣሉ። የሽምግልናው ስርዓትም በፀሎት ይጀመራል። እዚህ ላይ መረጃ አቀባዬ እንዳሉት፡

የሀገር ሽማግሌዎች ከመካከላቸው አንድ ዳኛ ከመረጡ በኋላ የሽምግልናው ስርዓት በፀሎት ይጀመራል። ፀሎቱም፡- እግዚአብሔር ሽምግልናችንን ባርክልን፣ እርቁን እርቀ ሰላም አድርግልን፣ የሚችን ነፍስ ተስፋ መንግስተ ሰማያትን አውርስልን፣ ለዘመዶቹ መፅናናትን አድርግልን በማለት ፀሎት ያደረጉት ቄስ በዚያው በመቀጠል ከመፅሃፍ ቅዱስ አጣቅሠው የእርቅን አስፈላጊነት ያስተምራሉ (አቶ ይልሃል ባይነሳኝ፣ የካቲት 15፣ 2004፣ ገፅ 13)።

የፀሎቱና የትምህርቱ ስርዓት ከተጠናቀቀ በኋላ ከሀገር ሽማግሌዎች መካከል በካህኑ አማካይነት የሚከተለው ምርቃት ይቀርባል። ሌሎች በሽማግሌናው ላይ የተገኙ አካላትም ሁሉም በመቆም ምርቃቱን “አሜን” በማለት ይቀበላሉ።

በዚህ ቀን ያደረሰን እግዚአብሔር ከአናቱ ከድንግል ማርያምና ከባለሚሎች ጋር ይክበር ይመስገን፣ ይችን ቀን የቀደሠ አምላክ ምስጋና ይድረሰው፣ እኛን እንዳክበራችሁ እግዚአብሔር ያክብራችሁ፣ ለሽማግሌዎችም ሙሉ ጤናን አረጅም እድሜን ይስጥልን፣ ሽማግሌናችንን ይባርክልን፣ እግዚአብሔር በመካከላችን ተገኝቶ እርቁን ያስምርለን፣ ሰላምን ያውርድልን፣ የሰው ልጅ ተዛዝኖና ተፈቃቅዶ እንዲኖር ጥልን ከመካከላችን ያርቅልን፣ ሰይጣንን እንደጠሰ ያብንልን፣ እንደገም ይግፈፍልን፣ አገሩን ሰላም ገበያውን ጥጋብ ያድርግልን፣ አንተም ተው አንተም ተው የሚል ትልቅ ሰው አያሳጣን።

በማለት ከመረቁ በኋላ በመጀመሪያ የሚች ሌተዘመዶች የጠቡ መነሻ ምን እንደሆነ እንዲናገሩ በመፍቀድ የሽማግሌ ዳኛው ይቀመጣል። የሚች ወገን ተራ በተራ ስለሁኔታው ያስረዳሉ። በመቀጠልም በገዳዩ ቤተሠብ ሁኔታው በመፈጠሩ የተሰማቸውን ሃዘን በመግለፅ ስለሁኔታው ሃሳባቸውን ያቀርባሉ። በግልፅ ከሚደረገው ንግግር በተጨማሪ የጠቡ መነሻ ሚስጥር ካለው በሚል የሀገር ሽማግሌዎች ሁለቱንም ወገን ለየብቻቸው ይጠይቋቸዋል። በዚህ ሁኔታ የጠቡን መነሻ ከመረመሩና ካወቁ በኋላ የሽማግሌ ዳኛው ስለጠቡ መነሻ ምክንያትና ስለተፈጠረው አሳዛኝ ሁኔታ ከተናገሩ በኋላ ሁለቱ ወገኖች ይቅር መባባል እንዳለባቸው ያስገነዝባሉ። ገዳይ የሚችን ወገኖችና አስታራቂ አካላትን ይቅርታ ይጠይቃል።

ሁለቱን ከስምምነት ካደረሱ በኋላ ገዳይ ከሽማግሌዎች አጠገብ እንዲርቅ ተደርጎ የሚችን ወገን ብቻውን በመያዝ ካሳ ምን ያህል እንዲከፈላቸው እንደሚፈልጉ ይጠይቃሉ። ሽማግሌዎች የሚች ወገን ያሉትን የካሳ መጠን በመያዝ የሚች ወገን ደግሞ እርቆ እንዲቆይ በማድረግ የገዳይ ቤተሠብን እንዲመጡ በማድረግ የሚች ወገን ይህን ያህል የደም ካሳ ይከፈሉን ብለዋል እናንተስ ምን ትላላችሁ ብለው በመጠየቅ የሁለቱን ወገን ቃል በመያዝ ሁለቱም ወገን ከሽማግሌዎች አጠገብ ለየብቻቸው ርቀው እንዲቆዩ ይደረጋል።

የሀገር ሽማግሌዎች ገዳይ ልጅ ካለው ልጅ አሳዳጊ ነው፣ ገቢው ዝቅተኛ ከሆነ ዝቅተኛ ነው፣ አልያም ከፍተኛ ነው የሚለውንና በጠቡ መነሻ ማን ጥፋተኛ እንደሆነ ይህን ሁሉ በማየት ውሳኔያቸውን ካሳለፉ በኋላ ሁለቱም ወገን እንዲመጡ በማድረግ ከመካከላቸው በተመረጠው የሽማግሌ ዳኛ አማካይነት ውሳኔያቸውን ያሰሟቸዋል። ለደም ካሳ የሚከፈለው እስከ 15 ሺህ ብር ይደርሳል።

በደም ካላው ተስማምተው የሚች ወገን ይቅርታውን መቀበላቸውን ከገለጹ በኋላ ይቅር ይባላሉ፤ ይሳሳማሉ፤ በግ ይታረዳል፤ ገዳይ የበጉን አንገት በመያዝ የሚች ወገን የበጉን አንገት ይቆርጣል፤ ከዚህ በኋላ የመሃላ ስነስርዓት ይካሄዳል። ፍየል የማይታረድበት ምክንያት የሃጥ ምሳሌ ናት ስለሚባል ነው።

በእርቁ ጊዜ መሃላ የሚፈፀሙባቸው ቁሳቁሶች የታረደው በግ፤ ጠመንጃና ዱላ ይቀርባሉ። እነዚህ ላይ እየተራመዱ ከዚህ በኋላ ጥል ባነሳ እንደበጉ ይረደኝ፤ ጥይቱ ቢስተኝ ዱላው አይሳተኝ፤ ወንድነቴ እንደዚህ ጠመንጃ ላይነሳ ይውደቅ በማለት ይምላሉ።

የመሃላው ማሳረጊያ ሁለቱም ወገኖች መስቀሉ ላይ መዳፋቸውን በመጫን በካህናትና በሽማግሌዎች አማካይነት ከዚህ በታች የቀረበውን መሃላ ይፈፀማሉ። ማህላውን የሚያስምሉት የሽማግሌ ዳኛውና ካህኑ ሲሆኑ አስታራቂዎች ያሉትን ታራቂዎች ይደግማሉ እንዲህ እያሉ፡-

- ሽማግሌዎች፡- እርቁን ተቀብያለሁ
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- እርቁን ተቀብያለሁ
- ሽማግሌዎች፡- ከአሁን በኋላ ወደ በቀል አልመለስም
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- ከአሁን በኋላ ወደ በቀል አልመለስም
- ሽማግሌዎች፡- ለቂም በቀል ብነሳሳ
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- ለቂም በቀል ብነሳሳ
- ሽማግሌዎች፡- ሰዎች እንደ አውሬ እንጂ እንደ ሠው አይዩኝ
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- ሰዎች እንደ አውሬ እንጂ እንደ ሠው አይዩኝ
- ሽማግሌዎች፡- ይህ ጥይት ቢስተኝ ዱላው አይሳተኝ
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- ይህ ጥይት ቢስተኝ ዱላው አይሳተኝ
- ሽማግሌዎች፡- የደም አምላክ ይፋረደኝ
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- የደም አምላክ ይፋረደኝ
- ሽማግሌዎች፡- ጠመንጃው እንደወደቀ ወንድነቴ ይውደቅ
- ሁለቱም ታራቂዎች፡- ጠመንጃው እንደወደቀ ወንድነቴ ይውደቅ

በማለት መሃላውን ከፈፀሙ በኋላ በሽማግሌዎችና በካህኑ ምርቃት ተካሂዶ የማሳረጊያ ፀሎት “አቡነ ዘበሰማያት” ይደገማል። በእርቁ ላይ የተገኙ ሰዎች ሁሉ ፊታቸውን ወደምስራቅ

በማዘር ይፀልያሉ። ወደ ምስራቅ ዞረው የሚፀልዩበት ምክንያት መረጃ አቀባዬ አቶ ይልሃል ባይነሳኝ “ምስራቅ በብርሃን፣ በሰላም፣ በጥሩ ነገር ስለሚመሰል እና የእግዚአብሔር መንግስትም በምስራቅ ነው የሚገኘው ተብሎ ስለሚታመን ነው” (አቶ ይልሃል ባይነሳኝ፣ ግንቦት 4፣ 2004 ገፅ 68) በማለት ይገልፁታል።

የታረደው በግ ከሚች ሌተሰብ ቤት በመሄድ በጎረቤቶች ሴቶች ስጋው ተከትፎ ከተጠበሰ በኋላ ገዳዩ የሚች ሌተሰቦችን ተነስቶ በየተራ ያጎርሳል። በመቀጠል የሚች የቅርብ ዘመድ የገዳይን ሌተሰቦች በየተራ ያጎርሳል። ገዳዩ የሚች ሌተሰቦች የሚያጎርስበትን መረጃ አቀባዬ “ጥፋተኛ ነኝ፣ በጥፋቴ ተፀፅቻለሁ። ካሁን በኋላ በሁሉም ነገር አብረን በሰላም እንኖራለን፣ አብረን እንበላለን እንጠጣለን በማለት ምኞትን መግለጫ ነው” (አቶ አባይነህ በላይ፣ ግንቦት 5፣ 2004 ገፅ 68) ሲሉ ያብራሩታል። የታረቁ ወገኖች ከተጎራረሱ በኋላ ቁሶች፣ ሽማግሌዎችና ሌሎች በእርቁ ላይ የተገኙ ሰዎች ሁሉ ይመገባሉ።

በመጨረሻም ፀሎትና ምርቃት ይካሄዳል። ይህም እርቁን ከልብ መቀበላቸውንና ከአሁን በኋላ ከጠላትነት ይልቅ የወንድማማችነት ስሜት መፈጠሩን ለመግለፅ ነው። በግብገብ ላይ የተገኘው እድምተኛ የቀረበለትን ምግብና አረቁ ከተቃመሠ በኋላ ሰላም ይውረድ ብሎ መርቆ ይለያያል።

በዚህ ማህበረሰብ እርቅ ውስጥ ምግብ እርቁን መቀበላቸውን መግለጫ በመሆኑ ከፍ ያለ ግምት ይሰጠዋል። መረጃ አቀባዬ የአካባቢው ማህበረሰብ ለሽምግልና እርቅ ከፍተኛ አክብሮትና አመኔታ እንዳለው ሲገልፁ።

የሀገር ሽማግሌ አደራድሮ በሀይማኖታዊ ስርዓት ተማምሎ በጋራ እህል የቆረሰ በምድር ይቅር መባባል ብቻ ሳይሆን ከሠማይም ምህረት እንደወረደለት ይቆጠራል። ቁሶች የመፅሃፍ ቅዱስ ቃል ስለሚያስተምሩና ሽማግሌዎችም ማህላ ስለሚያስገቡ ሁሉም ይቅር ይባባላል። በማህበረሰቡ ዘንድ በካህናትና በሽማግሌ የሚካሄደው ሽምግልና በጣም ነው የሚታመነው። (አቶ ይልሃል ባይነሳኝ፣ የካቲት 14፣ 2004፣ ገፅ 16)

በዚህም ምክንያት ከእርቅ በኋላ በአንድ መደብ የቀረቡ ደመኞች ብቀላን አስቀርተው በሠላም ወደ መኖር የተመለሱ ወንድማማቾች ይሆናሉ። ከዚህ በኋላ ሽማግሌዎች የወሠኑት ውሳኔ መተግበር አለመተግበሩን አስታራቂ ሽማግሌዎች እየተከታተሉ ያስፈፅማሉ። ይህ ሁሉ ሆኖ በተለያዩ ምክንያት እርቁን አፍርሰው ወደ በቀል ቢሄዱ አስታራቂ አካላት እንዲያስታርቁ

ሀላፊነት ለሠጣቸው ማህበረሰብ በዳይና ተበዳይን አስታርቀን የበደለ ክሶ የተበደለን አስክሰን እርቁን ፈፀመናል፤ አሁን ግን መሃላውን ሽረው አሻፈረኝ በማለት እርቁን አፍርሰዋል ሲሉ ለማህበረሰቡ አሳልፈው ይሰጧቸዋል። ማህበረሰቡ ደግሞ ሽማግሌን፣ ካህናትንና መስቀሉን ስለናቁ የተለያዩ እርምጃዎች ይወስዱባቸዋል። መረጃ አቀባዬ የሚከተለውን ብለዋል።

ሀገሱ እርቁን ያፈረሠውን ወገን እሳት እንዳይጭሩ፣ ከግጦሽ ሳር ላይ ከብቶቻቸውን እንዳያሰማሩ፣ ክድር፣ ከማህበር፣ ክደቦ ውስጥ እንዳይገቡ፣ ቢሞቱ ከለቅሶው ላይ ሰው እንዳይደርስ፣ በከብት ማውጫ መንገድ ላይ ከብት እንዳያወጡ፣ ደህና ዋላችሁ ደህና አደራችሁ እንዳይባሉ፣ ልጆቻቸው ከልጆቻቸው ጋር እንዳይጫወቱ፣ በአጠቃላይ ከማንኛውም ነገር ከሀገሱ ጋር እንዳይሳተፉ ይከለከላሉ። (አቶ ይመኑ አያሌው፣ የካቲት 10፣ 2004፣ ገፅ 24-25)።

ማህበረሰቡ ይህን ሁሉ ተፅኖ በማድረግ ለባህሉ ምን ያህል ተገዥ አለመሆናቸውን ከማህበረሰቡ ወገና ልማድ የወጡ መሆናቸውን ያሳዩአቸዋል።

መሳሳም የፍቅር መግለጫ በመሆኑ ሁለት የሚፋቀሩ ወይም የሚዋደዱ ሰዎች ፍቅራቸውን ለመግለፅ ይሳሳማሉ። ይህን መረጃ አቀባዬ አቶ ይልሃል ባይነሳኝ የካቲት 2004፣ ገፅ 16 “ሁለት ታራቂዎች የሚሳሳሙት ከዚህ በኋላ ፍቅር ነን በመካከላችን ምንም አይነት ጥላቻ የለም ለማለት ነው። ሲሉ ገልፀውታል።

በክርስቲያኑ ማህበረሰብ ከእርቅ በኋላ በግ መታረድ የማይቀር ነገር ሲሆን ከሚታረደው በግና ደም ጋር አስተሳስረው የሚያምኑትና የሚተገብሩት ባህላዊ ስርዓት አለ። በእርቅ ላይ በግ ለምን እንደሚታረድ እንዲህ በማለት ይገልጻሉ።

በእርቅ ጊዜ እርቁ ካበቃ በኋላ በግ የሚታረደው እኛ ደም እንመልሳለን ብለን ያሰብነው ሀሳብ ቀርቶ ከዚህ በኋላ ሰው ሳይሆን የምናርደው በግ ነው፤ ስለዚህ መጋደላችን በበጎ ደም አልፏል አንጋደልም ቁማችን ባንረሳ የደም አምላክ ይፋረደን በማለት ቃል የሚገቡበት ነው (አቶ ይልሃል፣ ባይነሳኝ የካቲት 9፣ 2004፣ ገፅ 16)።

በዚህ ምክንያት ለእርቅ በአንድ ላይ ደም ያፈሠሠ ደመኞች ቁም በቀሉን አስቀርተው በሰላም በፍቅር ለመኖር የተመለሱ ወንድማማቾች ሆነው በክፉውም በደጉም ሳይለያዩ በአንድ ላይ ይኖራሉ።

የእርቁ ስነስርዓት ካበቃ በኋላ የእርድ ስነስርዓት በሚካሄድበት ጊዜ የሚታረደውን በግ የገዳይ ወገን አንገቱን በመያዝ የሚች ወገን ደግሞ የበጎን አንገት ይቆርጣል። ይህ የሚሆንበትን

ምክንያት መረጃ አቀባይ አቶ ይመኑ አያሌው “የገደለን መግደል አስበን ነበር። ከዚህ በኋላ ግን ብናስብ እንደበጉ አንገት ይቁረጠን የሚል ማሃላ ነው” (አቶ ይመኑ አያሌው፣ የካቲት 9 2004፣ ገፅ 22) ሲሉ ገልፀውታል።

በሽምግልና ስርዓት ላይ የሚሳተፉ የሀገር ሽማግሌዎች ሙሉ ለሙሉ ወንዶች ሲሆኑ ሴቶች በእርቁ ላይ የተገኙ ታዳሚዎችን የማስተናገድ ሚና አላቸው፤ ነገር ግን በእርቅ ላይ አይሳተፉም። ይህን መረጃ አቀባይ አቶ ታምሩ አንዳርጌ ሲገልፁ

ከጥንት ከአባቶቻችን ጀምሮ ባህላችን ሴት ወደ ችሎት ወጥታ ለእርቅ ሽምግልና ተቀምጣ አታውቅም። ምክንያቱም ነገሮችን አታመዘገንም፣ ትቸኩላለች ሚስጥር አትችልም ተብሎ ስለሚታመን ነው (አቶ ታምሩ አንዳርጌ፣ የካቲት 17፣ 2004፣ ገፅ 27)።

በማለት “የሴት ማጀቷ ነው ችሎቷ” እንጂ በአደባባይ ወጥታ ችሎት ላይ መዋል አልተፈቀደላትም በማለት ይገልጻሉ።

በማህበረሠቡ ውስጥ ግድያ ሲፈፀም ወደ መደበኛው ፍርድ ቤት ሳይሆን ወደ ባህላዊው የፍትህ ስርዓት በመሄድ እልባት እንዲያገኝ ይደረጋል። ጉዳዩን ይዘው ወደ ባህላዊው ስርዓት የሚሄዱበት ዋናው መሠረታዊው ነገር በህግ ቁጥጥር ስር ውሎ በእስር ጊዜን ከመጨረስና ቤተሠብን ከመበተን ነገሩን ህግ ሳይዘው በቶሎው የሀገር ሽማግሌዎች እልባት እንዲያገኝ ነው።

ማህበረሰቡ የግድያ ወንጀል በሚፈፀምበት ጊዜ ጉዳዩ እልባት እንዲያገኝ ባህላዊውን የፍትህ ስርዓት ይመርጡታል። ማህበረሰቡ ባህላዊውን የፍትህ ስርዓት የሚመርጡበት ዋናው መሠረታዊው ነገር ምን እንደሆነ መረጃ አቀባይ

በባህላዊው ሽምግልና ከታረቁ ሰላም ይወርድና በእስር ቤት ጊዜውን ሳይፈጅ፣ ቤተሰቡንም በትኖ ለርሃብ ሳይዳርግ በሰላም ይኖራል። ነገር ግን በህግ ተይዞ ቢታሰር አንደኛ ቤተሰቡን በትኖ ሁለተኛ ደግሞ እስሩን ጨርሶ ሲፈታ እንደገና በሽማግሌ ካልታረቀ የሚች ወገን ደማቸውን ይመልሳሉ እንጂ ሰላም አይፈጠርም (አቶ ታምሩ አንዳርጌ፣ የካቲት 7፣ 2004፣ ገፅ 27)።

በማለት ከመደበኛው ፍርድ ቤት ይልቅ ባህላዊው የፍትህ ስርዓት ለማህበረሰቡ ጠቃሚና ፍትሃዊ መሆኑን ይገልጻሉ።

በአዋብል ወረዳ ኦቶዶክሱ ማህበረሰብ ውስጥ ባህላዊው የፍትህ ስርዓት ነፍስን ያህል ነገር የግድያ ወንጀል ተፈፅሞ በእርቅ በማስማማት ምንም እንዳልተፈፀመ ቁማቸውን እረስተው አብረው እንዲኖሩ ያደርጋሉ። እንዲሁም የግድያ ወንጀል የፈፀመው ሰው በመደበኛው ፍርድ ቤት ተይዞ በህይወት ዘመኑ ለቤተሰቦቹ፣ ለእራሱ እንዲሁም ለሀገር ዕድገት የሚያበረክተው አስተዋፅኦ ቀርቶ ጊዜውን በስር ያሳልፋል። ይባስ ብሎ የእስር ጊዜውን ጨርሶ በመጣ የሚደረግበትን የደም ምላሳ ቁም በቀል አለ። እርቁ እነዚህን ሁሉ ጉዳቶች ማስቀረቱ የሚታዩ ብርታቶች ናቸው። እርቁን በሚያካሂዱበት ጊዜ ለእርቅ የሚመረጡ የሀገር ሽማግሌዎች ወንዶች ብቻ መሆናቸውና ሴቶች ለአንድ ነገር መፍትሄ መስጠት እንደማይችሉ “የሴት መላ የጉንዳን ጉዳይ” የሚለውን አባባል በመተው ለሴት ያላቸው ግምት ዝቅተኛ መሆኑ ድክመት ነው። የሴት መላ የጉንዳን ጉዳይ ሲባል ሴት ለምሳሌ አንድ ጠብ ሲነሳ ተባብሶ ወደ መጥፎ ደረጃ እንዳይደርስ ብልሃት በመፍጠር ጠበኞች እንዲታረቁ ወይም ሲጋደሉ ከሆነ አንደኛውን በስልት እንዲያመልጥ ታደርጋለች ማለት ነው።

5. የግድያ ግጭት ዓፈታት ስርዓት በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች

በአማራ ብሔራዊ ክልላዊ መንግስት ምስራቅ ጉጃም ዞን አዋብል ወረዳ ውስጥ ከሚገኙ ማህበረሰቦች ውስጥ አንዱ ሙስሊሙ ማህበረሰብ ነው። በዚህ ምዕራፍ ስር በወረዳው በሚገኙ ሙስሊም ማህበረሰብ ዘንድ የግድያ ግጭት ምክንያት፣ ወደ ግድያ ሊያመሩባቸው የሚችሉ ምክንያቶችና ግድያ ሲከሰት የገዳይና የሚች ወገኖችን ለማስማማት የሚጠቀሙበትን ባህላዊ የእርቅ ስርዓት እንመለከታለን።

5.1. የግድያ ግጭት ምክንያት

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች ዘንድ ግጭት በሰው ልጅ የዕለት ተዕለት እቅስቃሴ ወቅት ሁሌም ያለ መሆኑን ለመግለፅ፡፡ “እንኳን ሰውና ሰው አግርና አግርም ይጋጫል።” የሚል አባባል አላቸው። በተለያዩ ምክንያቶች የሚነሱ ግጭቶች ተባብሰው ወደ ግድያ በሚያመሩበት ወቅት ሙስሊሞች የተለያዩ አመለካከት አላቸው። መረጃ አቀባይ አቶ ይብሬ ዳውድ፣ የካቲት 6 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 6 “ሰዎች ድንበር ገፋህብኝ፣ ንብረቴን ሰረቅህብኝ፣ ሰደብኸኝ እየተባባሉ የሚፈጥሩት አለመግባባት ነው።” በማለት ሲገልፁ ሌላው መረጃ አቀባይ ደግሞ “በሁለቱ ወገኖች መካከል ሽይጧን (ሰይጣን) ገብቶ በሉ በሉ ሲል የሚፈጠር ጥል ነው።” በማለት አቶ መሃመድ አህመድ የካቲት 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 31፣ ያስረዳሉ።

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች አመለካከት የግድያ ግጭት የሚከሰተው በስርቆት እና በስድብ ወይም ሽይጧን (ሰይጣን) አነሳስቷቸው እንደሆነ ከላይ የቀረቡት የመረጃ አቀባዮቹ ሀሳቦች ያስረዳሉ።

5.2. ግድያ መነሻ ምክንያቶች

ሰዎች ማህበራዊ፣ ኢኮኖሚያዊ፣ ፖለቲካዊና ስነ-ልቦናዊ ፍላጎታቸውን ለማሟላት በሚያደርጉት የእርስ በርስ መስተጋብር ወቅት በሚፈጠር አለመግባባት ወደ ግድያ ያመራሉ። በወረዳው ያሉ ሙስሊሞች ወደ ግጭት የሚያመሩባቸው ምክንያቶች መረጃ አቀባይ ሲገልፁ

በእርሻ መሬት፣ በድንበር፣ ሚስቴን አማገጥህ በማለት፣ በንግድ ቦታ፣ ብድር ወስዶ ባለመመለስ፣ በክብት ግጦሽ፣ ክምር በመናድ፣ አትክልት በመንቀል፣ በቀልድም (በመተራረብ ማለት ነው) ወዘተ ጠብ ይነሳል (አቶ ይብሬ ዳውድ፣ የካቲት 11 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 5)።

እነዚህ ነገሮች ማህበረሰቡን ለግጭት የሚዳርጉ፣ እንዲሁም እየተባባሱ ሲሄዱ ወደ ግድያ የሚያደርሱ ናቸው።

5.3. የግድያ ግጭት የሚፈታበት ስርዓት

በወረዳው በሚገኙ ሙስሊሞች መካከል የሚፈጠሩ የተለያዩ ግጭቶችን ለመፍታት የሚጠቀሙበት ባህላዊ ስርዓት “ሽምግልና” ይባላል። በዚህ ስርዓት ላይ ከፍተኛ ሚና ያላቸው የሀገር ሽምግሌዎች የሀይማኖት አባቶች ናቸው።

በአካባቢው የሚከሰቱ የግድያ ግጭቶች ተስፋፍቶ ወደ ክፉ ደረጃ ከመሸጋገሩ በፊት የሀገር ሽምግሌዎች ለጉዳዩ መፍትሄ እንዲፈልጉ ይደረጋል። የገዳይ የቅርብ ወዳጅ ወይም ሁኔታውን በቅርብ የሚያውቁ ሽምግሌዎች በአካባቢው ካሉ ሰዎች በማህበራዊ ሁኔታ፣ በእድሜ፣ በአኮሎጂ፣ በባህል በዕውቀታቸው፣ በትዕግስተኝነታቸው፣ በሀብታማነታቸው የሚታወቁና በተሻለ ሁኔታ ከበሬታ ካላቸው ሰዎች ዘንድ በመሄድ ስለሁኔታው በማስረዳት እንዲሸመግሏቸው ይጠይቃሉ። ለእርቁ የሚመረጡ ሁለትና ከዚያ በላይ የሆኑ የሀገር ሽምግሌዎች ከገዳይና ከሚች ወገኖች ጋር ዝምድና ወይም ጠብ የሌላቸው መሆን አለባቸው። አስታራቂ በሁለቱም ወገን ስምምነት መመረጥ አለባቸው።

ግድያው እንደተከሰተ ገዳይና የገዳይ ቤሰቦች አካባቢውን ጥለው ራቅ ወደ አለ ስፍራ ይሄዳሉ። የሀገር ሽምግሌዎች ሁኔታውን እንደሠሙ ወደ ሚች ቤተሰቦች ቤት በመሄድ የሚች ዘመዶችን በማፅናናት ለበቀል እንዳይነሱ ይለምኗቸዋል። የሚች ወገኖች ሀዘናቸውን ሲያወጡ ከተለያዩ አካባቢዎች የሚመጡ አፅናኞች አይለዩዋቸውም። ከበቀል እንዲታቀቡና የጠቡ መክረር ለሚችም ለቋሚም የማይጠቅም መሆኑን ይመክሯቸዋል።

አስታራቂ የሀገር ሽምግሌዎች ሚች ከተቀበረ በኋላ በበነጋታው ወደ ሚች ቤተሠብ በጣት በመሄድ ልመናቸውን ይጀምራሉ። የሀገር ሽምግሌዎች ጠዋት ቁርስ በልተው ቡና ጠጥተው በሌላ ጉዳይ ሳይጠመዱ የሚች ወገን ፈቃደኛ እስኪሆኑ ድረስ ጠዋት ጠዋት በመሄድ ሳይሰለቹ ይለምናሉ። “ቁርስ ከበላን፣ ቡና ከጠጣን የምንሄድበት ጉዳይ ይቀናናል፣ ሁሉንን መፍትሔ ያገኛልናል” ይላሉ። የሚች ወገን ፈቃደኛ እስኪሆኑ ድረስ ጠዋት ጠዋት በመሄድ ሳይሰለቹ ይለምናሉ። የሚችን ቤተሰቦች ለመለመን የሚሄዱ የሀገር ሽምግሌዎች ቁጥር ሁለትና ከዚያ በላይ ሲሆን ቁጥሩ በምንም ምክንያት ከሁለት ማነስ የለበትም። “አንድ

እንጨት አይነድም አንድ ሽማግሌ አያስታርቅም” የሚል ምሳሌያዊ አነጋገር አላቸው። ይህንን አባባል በመጠቀም ለእርቅ አንድ ሽማግሌ ብቻውን አይመርጡም። ለልመና የሚሄዱ የሀገር ሽማግሌዎችም በጠዋት ወደ ሚች ቤት በመሄድ የሚከተለውን ልመና ያደርጋሉ።

- እባካችሁ የአላህ ቁጣ ነው ይቅር በሉን።
- ባለማወቅ ነው የንፁህ ሩህ (ነፍስ) የጠፋው፤
- እንደሰላም ትልቅ ነገር የለምና አላህ ሰላም
- እንዲያወርድልን አፉ በሉን (ይቅር በሉን)።
- ከአናታችን ላይ ያለውን እዳ መሬት ላይ አውርዱልን።
- እባካችሁ አላህን ፈርታችሁ ሁሉንም ነገር አፉ በሉን (ይቅር በሉን)።

የሚችሉ ቤተሰቦች ልመናውን ባጭር ቀን ውስጥ ስለማይቀበሉ የሀገር ሽማግሌዎች በተደጋጋሚ ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት በመሄድ ልመናውን ሽማግሌዎች በተደጋጋሚ ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት በመሄድ ልመናውን ይቀጥላሉ። የልመና ስርዓቱን አቶ እንድረስ አሊ ሲገልፁ፡-

የሀገር ሽማግሌዎች እርቅ እንዲፈጠር፣ ሰላም እንዲወርድ፣ ከብቶች ልጆች አንድ ላይ እንዲውሉ ገዳይን “የንጹህ ሰው ሩህ (ነፍስ) በከንቱ ያጠፋና ቤተሰቦችንና አላህን የሚያሳዝን ስራ የሠራ” በማለት እየወቀሱ፤ ሚችን “ሰው አክባሪ፣ አላህን ፈሪ፣ እንዲሁም የሚችን ቤተሰቦች ባህል አክባሪ” በማለት እያሞገሱ ልመናቸውን ይቀጥላሉ። እርቁን መቀበላቸውን ለመግለፅ “አላህ ከእናንተ ጋር መጠ! ይጨርሰው” ይላሉ (አቶ እንድረስ አሊ፣ የካቲት 18፣ 2004፣ ገፅ 32)።

ይህ የልመና ሂደት ሲጀመር ከሚች ቤተሰብ የሚሠነዘር በቀልን በመሸሽ አካባቢውን ጥለው ሄደው የነበሩ የገዳይ ቤተሰቦች ወደ አካባቢያቸው በሀገር ሽማግሌዎች አማካይነት እንዲመለሱ ይደረጋል። ከሚች ወገን ጋር ከአንድ ገበያ እንዳይገበያዩ፣ ከአንድ ወንዝ ውሃ እንዳይቀዱ፣ ከብቶች በአንድ ላይ እንዳይሠማሩ፣ ልጆች ከልጆቻቸው ጋር እንዳይጫወቱ፣ ምን አልባት በአንድ አካባቢ ሁለቱ ወገኖች ፊት ለፊት ቢገናኙ የገዳይ ወገን መንገድ ቀይሮ እንዲሄድ የሀገር ሽማግሌዎች ትዕዛዝ ያስፈላልፋሉ።

ለተከታታይ ቀናት የልመናው ሂደት ከላይ በቀረበው መንገድ ቀጥሎ የሚች ቤተሰቦች እርቁን መቀበላቸውን ለመግለፅ “አላህ ከእናንተ ጋር መጠ ይጨርሰው” ካሉ በኋላ ቀጣዩ ስራ የእርቁን እለት መወሰን ነው። ይህንንም የሚወስኑት የሀገር ሽማግሌዎች ሲሆኑ ውሳኔውንም ከሚችና ከገዳይ ቤተሰቦች ጋር በመመካከር ነው።

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች “ረጅም ጊዜ ማማሰል ገንፎ ያበላሻል” የሚል አባባል አላቸው። ይህንንም አባባል የሀገር ሽማግሌዎች የእርቁን ቀነ ቀጠሮ ባጭር ጊዜ ውስጥ እንዲወሰን ሁለቱን ወገኖች ያግባባሉ። ምክንያቱም ሁለቱ ወገኖች አጭር ጊዜ ውስጥ ካልታረቁ “ለገዳይ ወገኖች በሽማግሌዎች አማካይነት የተሰጣቸው ከላይ የተገለፁ ትዕዛዞች ሊጣሱ ወይም የሚች ወገኖች በደም ፍላጎት በቀል ሊፈፀሙ ይችላሉ።” በሚል ስጋት ነው።

በእርቁ እለት በሚች ቤት አካባቢ ለእርቅ አመች በሆነ ቦታ ላይ እርቁ እንዲካሄድ ይደረጋል። ከገዳይና ከሚች ወገን የተመረጡ ሁለትና ከዚያ በላይ የሀገር ሽማግሌዎችና አንድ ሺህ እርቁን በበላይነት ይመሩታል። የሀገር ሽማግሌዎቹም ከመካከላቸው በዕድሜ ከፍ ያለና በዓሉን ጠንቅቆ የሚያውቅ አንድ የሽማግሌ ዳኛ ይመርጣሉ። ሺሁ የሽማግልናውን ስርዓት ዱአ (ፀሎት) አድርገው ይጀምሩታል። ሺሁ የሚከተለውን ዱአ (ፀሎት) ሲያደርሱ ለእርቁ የተገኙት ሠዎች በሙሉ እጃቸውን ዘርግተው አሜን! በማለት ይቀበላሉ።

- አላህ ሺማግልናችን ያስምርልን።
- የሚች ልጃችን ሩህ (ነፍስ) በጅነት (በገነት) ያስቀምጥልን።
- አላህ የሚችን ወገን ልቦና አበርታ።
- ሳያውቅ የሰውን ሩህ (ነፍስ) ያጠፋው ልጃችን
- አላህ አፋ (ይቅር) ይበለው።

በማለት ዱአ (ፀሎት) ካደረጉ በኋላ በመጀመሪያ የሚች ቤተዘመዶች የጠቡ መነሻ ምን እንደሆነ እንዲናገሩ በመፍቀድ ስለሁኔታው ተናግረው ሲጨርሱ በተራቸው ደግሞ የገዳይ ወገን ስለሁኔታው ያስረዳሉ። በግልፅ ከሚደረገው ንግግር በተጨማሪ የጠቡ መነሻ በሚስጥር ተይዞ በሚስጥር የሚነገር ነገር ካለ በማለት ሁለቱንም ለየብቻ በማድረግ ያነጋግሯቸዋል። በመቀጠልም የገዳዩ ቤተሠቦችና ገዳይ በተፈጠረው ሁኔታ ማዘናቸውን በመግለፅ አፋ (ይቅር) እንዲሏቸው ይለምናሉ።

የሚች ወገን ይቅርታውን መቀበላቸውን ከገለፁ በኋላ የመሃላ ስነ ስርዓት ይጀመራል። መሃላውን የሚያስምሉት ሺሁ እና የሽማግሌ ዳኛው ሲያስምሉ ታራቂዎች በእኩል ድምፅ አስታራቂው ያለውን ይደግማሉ።

ሽማግሌዎች፡- ይህን እርቅ በሙሉ ልቤ አፋ (ይቅር) ባልል

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች አመለካከት መሳሳም ይቅር መባባያ፣ የፍቅር መግለጫ፣ ቂም በቀልን መርሻና ሠላም ማስፈኛ እንደሆነ ከላይ የቀረቡት የመረጃ አቀባዮቹ ሀሳቦች ያስረዳሉ። በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ በእርቁ ላይ ይቅር ይቅር ከተባባሉ እና ከተሳሳሙ በኋላ ሁለቱም ታራቂዎች እጃቸውን በውሃ ይታጠባሉ። እርቀ ሰላም ከወረደ በኋላ እጃቸውን በውሃ የመታጠባቸውን ምክንያት መረጃ አቀባዩ “ሁለቱ በውሃ እጃቸውን መታጠባቸው ሁለታችንም ከቂም በቀል ነፃ ሆነናል፣ ለክፉ አንተሳሰብም፣ ልባችን እንደውሃው ንፁህ ሆኗል” ማለታቸው ነው (አቶ እንድሪስ አሊ የካቲት 15፣ 2004፣ ገፅ 34) በማለት ሲገልፁ ሌላው መረጃ አቀባዩ አቶ አሊ፣ ሀሰን የካቲት 13 2004፣ ገፅ 38 “ከዚህ በኋላ ከሁሉም ነገር ንፁህ ነን፣ ቂም በቀላችን እንደጃችን ቆሻሻ ታጥቦ ነጥቷል” ማለት ነው ሲሉ አብራርተውታል።

በሙስሊሙ ማህበረሰብ በእርቅ ላይ እጅ በውሃ መታጠብ ከሰራነው በደል ሁሉ ነፅተናል፣ በልባችን የያዘነው ቂምም ታጥቦ እንደሚነፃው ቆሻሻ ነፅቷል፣ ንፁህ ሆነናል በማለት በመታጠብ ላይ ያላቸውን እምነት ይገልጻሉ።

እጃቸውን በንፁህ ውሃ ታጥበው ከጨረሱ በኋላ ሁለቱ ታራቂዎች የገዳዩ ወገን ከሚች ወገን፣ የሚች ወገን ከገዳዩ ወገን እጅ ላይ እየበሉ እርስ በርሳቸው ይጎራረሳሉ። ይህንን ሀሳብ መረጃ አቀባዩ

ከዚህ በኋላ ቂማችንን አረሳን። እርቅ ወረደ። አንተም በእኔ እጅ እኔም ባንተ እጅ በላን። ቂም በቀል ጠፍቷል። እንደድሮው አብሮ መብላት አብሮ መጠጣት ጀመርን። ከዚህ በኋላ ሰቂም በቀል ብነሳሳ እጅህ ይጣለኝ ለማለት ነው (አቶ እንድሪስ አሊ፣ የካቲት 12፣ 2004 ገፅ 34)።

በማለት ሁለቱ በእጃቸው ላይ እህል መብላታቸውና መጎራረሳቸውን ይገልጻሉ። በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ በእርቅ ስነስርዓታቸው ላይ የምርቃትና የፀሎት ስነስርዓት ሲካሄድ ጢስም ይጨሳል። ይህንንም ሀሳብ መረጃ አቀባዩ አቶ እንድሪስ አሊ፣ የካቲት 12፣ 2004፣ ገፅ 35 “ጢስ የምናጤስበት ምክንያቱ ምርቃቱና ፀሎቱ ከአላህ ዘንድ እንዲደርስና ያስታረቅነው እርቅ እንዲሰምርልን ነው።” ሲሉ የጢስ ማጤስ ያለውን እምነት ገልፀውታል። በፀሎትና በምርቃት ጊዜ የሚጤሠው ጢስ ፀሎታቸውን ተሸክሞ፣ ከፈጣሪያቸው ዘንድ አድርሶ፣ የታረቁት እርቅ ሰምሮ፣ ታራቂዎች ወንድማማችነታቸውን አጠንክረው በአንድ ላይ እንዲኖሩ የሚያደርጉበት ነው።

በአካባቢው ባሉ የሙስሊም ማህበረሰብ ዘንድ የገዳይ ወገን ለሚች ወገን ለደም ካሳ ተብሎ የሚሰጥ ገንዘብ (ንብረት) አለመኖሩን ለመግለፅ “አንት ጠጥቶ የሰከረ ካሳ በልቶ የከበረ የለም” ይላሉ። ይህም ምሳሌያዊ አነጋገር በሁለቱ ወገኖች መካከል ዋናው ይቅር መባባል መሆኑን እንዲሁም ለደም ካሳ ተብሎ የሚሠጥ ገንዘብ አስፈላጊ እንዳልሆነ ያሳያል።

በሙስሊሙ የግድያ እርቅ ስርዓት ወቅት በእርቁ ላይ ለተሳተፉ አካላትና ለሚች ወገኖች የገዳይ ወገኖች ቤት ያፈራውን ምግብና መጠጥ ያቃምሳሉ እንጂ ለደም ማድረቂያ በሚል የሚታረድ እርድ የለም ይህ ሲባል ካለው አርዶ ማብላት አይችልም ማለት አይደለም። ነገር ግን የደም ማድረቂያ የሚል ግዳጅ የለውም።

ሁለቱ ጠበኞች እርቅ ከፈፀሙ በኋላ ከአስታራቂ ሽማግሌዎች ጋር በመሆን እርቅ ሠላሙን ላወረደላቸው አምላካቸው (ለአላህ) ምስጋና ለማድረስ (ዱአ ለማድረግ) በእርቁ እለት መስጊድ በመሄድ መስጊድ ውስጥ ያድራሉ። ከዚያ በኋላ ከሚች ቤት በልተው ጠጥተው ሰላም ወርዷል በማለት ይለያያሉ።

በግድያ እርቅ ስርዓት ላይ ሁሉም ነገር ተፈፅሞ ታርቀው ነገር ግን ቁምን ባለመርሳት በአንደኛው ወገን ወይም በሁለቱ ወገን እርቁን በያፈርሱ ያስታረቁ የሀገር ሽማግሌዎች እርቃችን አፍርሰዋል እኛ ግዴታችን ተወጥተናል ከዚህ በኋላ ያለው ሁሉ የእናንተ ፋንታ ነው በማለት ለማህበረሰቡ ጉዳዩን አሳልፈው ይሰጣሉ። ማህበረሰቡ ደግሞ የሀገር ሽማግሌዎችን አድክመው፣ ይባስ ብሎም ወግና ባህላችን ያፈረሱ በማለት እርምጃ ይወስድባቸዋል። የሚወሰዱ እርምጃዎችን መረጃ አቀባዬ አቶ እንድሪስ አሊ እንደሚከተለው ይገልፁታል።

ሀዘቡ እሳት አያስጭራቸውም፣ ልጆቻቸው ከልጆቻቸው ጋር አይጫወቱም፣ ከእድር፣ ከደቦ አይቀላቀሉም፣ ከብቶቻቸውን ከግጦሽ ሳር ላይ እንዲሰቁ አይፈቀድላቸውም፣ ቢሞቱ ከለቅሷቸው አይደረስም፣ ከማንኛውም ከሀዘብ ጋር ከሚያገናኝ ነገር ይገለጻሉ (አቶ እንድሪስ አሊ፣ የካቲት 13፣ 2004፣ ገፅ 37)።

ማህበረሰቡ የእርቅ ስነስርዓቱን አፍርሠው እንደገና ለቁም በቀል የተነሳሱትን ታራቂዎች ከማንኛውም ማህበራዊ ጉዳይ በማገድ ከወገና ከባህሉ ውጭ ናችሁ ወገኖቻችን አይደላችሁም ከመባላቸውም በላይ ዳግመኛ የሽምግልና ስነስርዓት አይካሄድላቸውም።

6. የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶችና

ሙስሊሞች ንፅፅራዊ ትንተና

ቀደም ባሉት ተከታታይ ምዕራፎች በአዋብል ወረዳ የሚገኙ የሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓቶች በተናጠል ተቃኝተዋል። በዚህ ምዕራፍ በአዋብል ወረዳ የሚገኙ የኦርቶዶክስና የሙስሊም ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት ምንነት፣ የግድያ ግጭት መነሻ ምክንያቶችና የግድያ ግጭት በሚከሰትበት ወቅት በሚፈቱባቸው ባህላዊ ስርዓቶች መካከል ያለው ተመሳስሎና ልዩነት በንፅፅር ቀርቧል።

6.1. የግድያ ግጭት ምንነት

በዚህ ንዑስ ምዕራፍ ውስጥ በአዋብል ወረዳ የኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች በግድያ ግጭት ምንነት ላይ ያላቸውን ተመሳስሎና ልዩነት እንመለከታለን።

6.1.1. የግድያ ግጭት ምንነት ተመሳስሎ

በአዋብል ወረዳ በሚኖሩ የኦርቶዶክስና የሙስሊም ማህበረሰቦች በግድያ ግጭት ምንነት ላይ ያላቸውን አመለካከት በገፅ 20 ላይ እንደተመለከትነው በሁለቱም ማህበረሰቦች ዘንድ ግጭት የለው ልጅ በምድር ላይ መኖር ከጀመረበት ጊዜ አንስቶ ባለው የዕለት ተዕለት እንቀስቃሴ ወቅት ያለ ተፈጥሯዊ ክስተት (Natural phenomena) መሆኑን የሚገልፁበት አባባል አላቸው። ይህ ደግሞ ሁለቱ ማህበረሰቦች በግጭት ተፈጥሯዊነት ላይ ያላቸው አመለካከት ተመሳሳይ እንደሆነ ያሳያል።

6.1.2. የግድያ ግጭት ምንነት ልዩነት

በአዋብል ወረዳ በሚኖሩ ኦርቶዶክሶች የግድያ ግጭት የሚከሰተው ሁለቱን ወገኖች ጥቅም አገናኝቷቸው በዚያ ላይ ስምምነት ሲጠፋ ወይም በመጠጥ ብዛት መሆኑን መረጃ አቀባዮቹ ሲገልፁ በሙስሊሞቹ ደግሞ የግድያ ግጭት የሚከሰተው በስርቆትና በስድብ ወይም ሸይጧን (ሰይጣን) ገብቶ በሉ በሉ ሲል እንደሆነ መረጃ አቀባዮቹ ያብራራሉ። የሁለቱ ማህበረሰቦች አመለካከት ሙሉ ለሙሉ ይሄ ነው ለማለት ባያስችልም ከመረጃ አቀባዮቹ ሀሳብ በመነሳት ክርስቲያኖች በመጠጥ ብዛት እና በጥቅማጥቅም መጋደላቸው ልዩነት ሊያሳይ የሚችል አንድ ነጥብ ነው።

6.2. የግድያ ግጭት መነሻ ምክንያቶች

በዚህ ንዑስ ምዕራፍ ስር የአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች የግድያ ግጭት መነሻ በሆኑ ምክንያቶች መካከል ያለውን ተመሳሳሎና ልዩነት እንመለከታለን።

6.2.1. የግድያ ግጭት መነሻ ምክንያቶች ተመሳሳሎ

በአዋብል ወረዳ የሚገኙ የኦርቶዶክስና የሙስሊም ማህበረሰብ ለግድያ ግጭት የሚዳረጉበት ዋነኛ መንስኤ ከኢኮኖሚ ጥቅም ጋር የተሳሰረ ነው። ከእነዚህ ኢኮኖሚያዊ ጉዳዮች መካከል በድንበር፣ በእርሻ መሬት፣ በከብት ግጦሽ፣ ገንዘብ ተበድሮ ሲያበቃ አልወሰድሁም ብሎ በመካድ፣ አዝመራ ለከብት በማስበላት፣ ክምር በመናድ የሚነሱ ግጭቶች ዋነኞቹ ናቸው። በሌላ በኩል በሴት እና በልጅ መሠል ማህበራዊ ጉዳዮች ግጭቶች ይከሰታሉ። ከዚህ አንጻር ሲታይ የአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች የሚጋጩባቸውና ወደ ግድያ የሚያመሩባቸው ምክንያቶች ተመሳሳይ መሆናቸውን መገንዘብ ይቻላል።

6.3. የግድያ ግጭት አፈታት በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች

በተለያዩ ምክንያቶች የሚነሱ ግጭቶች ግድያ ሊቀሰቅሱ እንደሚችሉ አይተናል። ግድያ ደግሞ በብቀላ እየተቀጣጠለ ቤተሰብን እስከ ማጥፋት የሚያደርስና የአካባቢውን ማህበረሰብ ሰላም የሚያደፈርስ ድርጊት ነው። ለዚህም ሲባል ሰዎች ከጥንት ጀምሮ በባህላዊ መንገድ ግጭቶችን የሚፈቱባቸው ስርዓቶች አሏቸው። በዚህ ክፍልም በክርስቲያኖችና በሙስሊሞች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓቶች መካከል ያለውን ተመሳሳሎና ልዩነት እናያለን።

6.3.1. የግድያ ግጭት አፈታት ተመሳሳሎ

በዚህ ንዑስ ምዕራፍ በሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታቶች መካከል ያለውን ተመሳሳሎ ግልፅ አድርጎ ለማሳየት የአስታራቂ አካላት ሚና ተመሳሳሎ፣ በባህላዊ እርቁ ወቅት ያለ ተመሳሳሎና ከባህላዊ እርቁ በኋላ ያለ ተመሳሳሎ በሚሉ ንዑስ ርዶች ለማስቀመጥ ተሞክሯል።

6.3.1.1. የአስታራቂ አካላት ሚና ተመሳሳሪ

በሁለቱ ማህበረሰቦች እርቅ ላይ የሀገር ሽማግሌዎች ከፍተኛ ሚና ሲኖራቸው እነዚህ አካላት የሚመረጡባቸው መስፈርቶች በሁለቱም ማህበረሰብ ተመሳሳይ ነው። ከክርስቲያኑ ማህበረሰብ መረጃ አቀባዬ የሆኑት አቶ ይልሃል ባይነሳኝ

ለሽምግልና የሚመረጡት በአካባቢው ካሉ ሠዎች በማህበራዊ ሁኔታ፣ በዕድሜ፣ በኢኮኖሚ፣ በባህል ዕውቀታቸው፣ በትዕግስተኝነታቸው፣ በሀብታማነታቸው፣ በተጨማሪም ተናግሮ የሚያሳምን፣ ደሙ የፈላውን የሚያበርድ፣ የሰው ገንዘብ የማይፈልግ፣ ከሁለቱም ወገኖች ዝምድና እና ጠብ የሌላቸው መሆን ይኖርባቸዋል (አቶ ይልሃል ባይነሳኝ፣ የካቲት 8፣ 2004፣ ገፅ 12)

ከላይ የተጠቀሱት የመረጃ አቀባዮች ሀሳብ የሁለቱ ማህበረሰቦች ባህል የሀገር ሽማግሌዎች የሚመረጡባቸው መስፈርቶች ተመሳሳይ መሆናቸውን ያሳያል።

በማንኛውም ምክንያት ግጭት ተፈጥሮ ግድያ ሲከሰት የሀገር የሽማግሌዎች ስራቸውን ፈጥነው ይጀምራሉ። ጠቡ ጊዜ በሁለቱ ማህበረሰቦች በኩል ሁኔታውን ለሽማግሌዎች በዝርዝር የሚያስረዱትና ከላይ በቀረበው መስፈርት የሀገር ሽማግሌዎችን የሚመርጡት የገዳይ የቅርብ ዘመድ፣ ጎረቤት ወይም ሁኔታውን ቀድመው የሠሙ የአካባቢው ሽማግሌዎች ናቸው።

የሁለቱም ማህበረሰቦች አባላት ለሀገር ሽማግሌዎች የሚሠጡት ክብር ከፍ ያለ ነው። “ሽማግሌዎች ሁሉንም ችግር ሲፈቱ ከህግ በላይ ናቸው።” የሚል የፀና እምነት አላቸው። ለዚህ ማረጋገጫ የሚሆነው ግድያን ያህል የከፋ አደጋ ተከስቶ የሀገር ሽማግሌዎች ያሉትን አድምጠው ችግራቸውን እንደሚፈቱ ተማምነው ወደ እርቅ የሚሄዱ ሠዎች መኖራቸው ነው።

በአዋቢ ወረዳ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት ውስጥ የሚመሳሰለው ሌላው ጉዳይ የገዳይ ወገን የሚጠበቅበት ጥንቃቄ ነው። እርቁ እስኪፈፀም ድረስ የሚች ወገኖች ብቀላ እንዳያካሂዱ የገዳይ ወገኖች ከሚች ወገኖች ጋር ከአንድ ወንዝ ውሃ እንዳይቀዱ፣ በአንድ መንገድ እንዳይተላለፉ፣ ከአንድ ገበያ እንዳይገበያዩ፣ ከብቶችን በአንድ ቦታ እንዳያሠማሩ፣ ልጆቻቸው ከልጆቻቸው ጋር እንዳይጫወቱ፣ ምን አልባትም

በአንድ መንገድ ሁለቱ ወገኖች ፊት ለፊት ቢገናኙ የገዳይ ወገን መንገድ ቀይሮ እንዲሄድ የሀገር ሽማግሌዎች ትዕዛዝ ያስተላልፋሉ።

የሀገር ሽማግሌዎች የዕርቁን ዓላማ የሚያስረዱበት መንገድ በሁለቱም ማህበረሰቦች ዘንድ ተመሳሳይ ነው። “ሰላም ቢወርድ ሁላችንም በአካባቢያችን ተቻችለን እንኖራለን፤ ተቀራርበንና ተዋደን አብረን መኖር እንችላለን፤ እሺ ብለን እርቅ በማውረዳችን ፈጣሪ ይቅር ይለናል ወዘተ.” ከሚሉት ማሳመኛዎች ጀምሮ ከብቀላ የሚገኝ ጥቅም እንደሌለ የሀገር ሽማግሌዎች ሠፊ ምክር ይሠጣሉ።

የአስታራቂ አካላትን ድካም ቆጥረው፤ ቃላቸውን አድምጠውና ልመናቸውን ተቀብለው ለእርቅ የበቁ አካላትን አስታራቂ አካላት የሚመርቁት ምርቃት እንደ እምነታቸው በሁለቱም ማህበረሰቦች ዘንድ ተመሳሳይ ነው።

በሁለቱም ማህበረሰቦች የእርቅ ስርዓት ውስጥ የሴቶች ሚና በእርቁ ላይ የተገኙ እድምተኞችን የማስተናገድ ሚና አላቸው እንጂ የአስታራቂነት ሚና የላቸውም።

6.3.1.2. በእርቁ ወቅት ያለ ተመሳሳይነት

በሁለቱም ማህበረሰቦች የእርቅ ስርዓት ወቅት ያለው የታራቂዎችና የአስታራቂዎች አቀማመጥ ተመሳሳይ ነው። ለእርቅ ከተዘጋጀው ቦታ አርቶዶክሱ ከትልቅ ዋርካ ወይም ችብሃ ስር መስለሙ ደግሞ ለእርቅ ከሚመቻቸው ቦታ ላይ ሽማግሌዎች ከተቀመጡበት ፊት ለፊት ታራቂ ወገኖች በተዘጋጀላቸው ቦታ ላይ ይቀመጣሉ።

አስታራቂ አካላት ምርቃትና ፀሎት ካደረሱ በኋላ የጠቡ መነሻ ምክንያት ምን እንደሆነ እንዲናገሩ ይደረጋል። አስታራቂ አካላት በመጀመሪያ ለሚችሉ ቤተሰብ በመቀጠል ለገዳይ ቤተሰብ እድሉን በመስጠት ተራ በተራ እንዲናገሩ ያደርጋሉ። የጠቡ መነሻ ምክንያት ምስጢራዊ ከሆነ በሚል ሁለቱንም ወገኖች በተናጠል ያናግራሉ። ይህ የጠቡን መነሻ ምክንያት ለማወቅ የሚደረገው ሂደት የሁለቱን ማህበረሰቦች ዕርቅ ያመሳስለዋል።

በሁለቱ ማህበረሰቦች የእርቅ ወቅት ገዳይና የሚች የቅርብ ዘመድ (አባት፣ ወንድም፣ አጎት) ከሆነ ወንድ ሰው ጋር በጋራ በእርቅ ወቅት የሚካሄዱ ባህላዊ ስርዓቶችን መፈፀማቸው ተመሳሳይ ያደርጋቸዋል።

በሁለቱም ማህበረሰቦች እርቅ ወቅት በአስታራቂ አካላት አማካይነት የምርቃት ስርዓት ሲካሄድ በእርቁ ላይ የተገኙ አካላት በሙሉ በመቆም ምርቃታቸውን በአንድ ላይ “አሜን” በማለት ይቀበላሉ።

6.3.1.3. ከእርቁ በኋላ ያለ ተመሳሳሪ

ታራቂዎች እንደ ባህላቸው መሃላ ከፈፀሙ በኋላ መሃላቸውን ጠብቀው ይቆያሉ እንጂ ዳግመኛ ወደ በቀል አያመሩም። ምናልባት መሃላቸውን አፍርሰው ወደ በቀል ቢያመሩ ከክርስቲያኑ ማህበረሰብ መረጃ አቀባዬ የሆኑት አቶ ይመኑ አያሌው

እሳት እንዳይጭሩ፣ ከግጦሺ ሳር ላይ ከብቶቻቸውን እንዳያሰማሩ፣ ከእድር፣ ከማህበር፣ በደቦ ውስጥ እንዳይገቡ፣ ቢሞቱ እለቅሶው ላይ ሰው እንዳይደርስ፣ በከብት ማውጫ መንገድ ከብት እንዳያወጡ፣ ደህና ዋላችሁ፣ ደህና አደራችሁ እንዳይባሉ፣ ልጆቻቸው ከልጆቻቸው ጋር እንዳይጫወቱ፣ በአጠቃላይ ከማንኛውም ነገር ከህዝቡ ጋር እንዳይሳተፉ ይከለከላሉ (አቶ ይመኑ አያሌው፣ የካቲት 20፣ 2004፣ ገፅ 24-25)

በማለት ሲገልፁት ሌላው ከሙስሊሙ ማህበረሰብ መረጃ አቀባዬ የሆኑት ደግሞ የሚከተለውን ይላሉ።

ህዝቡ ሳት አያስጭራቸውም፣ ልጆቻቸው ከልጆቻቸው ጋር አይጫወቱም፣ ከድር፣ ከደቦ አይቀላቀሉም፣ ከብቶቻቸውን ከግጦሺ ሳር ላይ እንዲለቁ አይፈቀድላቸውም፣ ቢሞቱ ከለቅሶ አይደረስም፣ ከማንኛውም ከህዝብ ጋር ከሚያናኝ ነገር ይገለላሉ (አቶ እንድራስ አሊ፣ የካቲት 6፣ 2004፣ ገፅ 37)

ሁለቱ ደመኞች በባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓት በሀገር ሽማግሌዎች አማካይነት በስርዓቱ ውስጥ ያሉ ነገሮችን ሁሉ ፈፀመው ከታረቁ በኋላ ከታራቂዎቹ ሁለቱ ወገን ወይም አንዱ ወገን እርቁን አፍርሶ ወደ በቀል ቢሄድ በህብረተሰቡ ዘንድ የሚወሰደው እርምጃ በአቶዶክሱም በሙስሊሙም ማህበረሰብ ዘንድ አንድ መሆኑ ተመሳሳይ ያደርጋቸዋል።

በአጠቃላይ በአዋቢ ወረዳ የክርስቲያኖችና የሙስሊሞች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት መካከል ያለውን ተመሳሳሪ ካዩን ቀጥለን ደግሞ ልዩነታቸውን እንመለከታለን።

6.3.2. የግድያ ግጭት አፈታት ልዩነት

በዚህ ንዑስ ምዕራፍ በሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታቶች መካከል ያለውን ልዩነት በግልፅ ለማሳየት የእርቅ ልመና ሂደት ልዩነት፣ በባህላዊ እርቁ ወቅት ያለ ልዩነት፣ በባህላዊ እርቁ ወቅት የመሃላ አፈፃፀም ልዩነትና ከባህላዊ እርቁ በኋላ ያለ ልዩነት በሚሉ ንዑስ ክፍሎች ተቀምጠዋል።

6.3.2.1. የእርቅ ልመና ሂደት ልዩነት

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች የእርቅ ስርዓት ወቅት የሀገር ሽማግሌዎች የሚችን ቤተሰቦች ለእርቅ ለመለመን ሚች ከተቀበረ በበነጋታው ወደ ሚች ቤት ሲሄዱ በኦርቶዶክሶች ደግሞ የሀገር ሽማግሌዎችና ካህናት የሚችን ቤተሰቦች ለእርቅ ለመለመን ሚች ከተቀበረ ከሦስተኛው ቀን በኋላ ወደ ሚች ቤተሰቦች ይሄዳሉ።

በእርቅ ልመና ወቅት በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ አስታራቂዎች ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት በመሄድ “እባካችሁ የአላህ ቁጣ ነው ይቅር በሉን” በማለት ሲለምኑ በኦርቶዶክሶች እርቅ ወቅት ደግሞ አስታራቂ አካላት ወደ ሚች ቤት አካባቢ በመሄድ ምንም ሳይናገሩ በመቆም ፀሀይ ስትወጣ ወደ ቤታቸው ይመለሳሉ። ይህም የእርቅ ልመና ስርዓት በሁለቱ ማህበረሰቦች ባህል መካከል የሚስተዋል ልዩነት ነው።

በእርቅ ልመና ጊዜ በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ አስታራቂ ሽማግሌዎች ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት ሲሄዱ ቁርስ በልተው፣ በና ጠጥተው በመሄድ ለእርቅ ሲለምኑ በክርስቲያኑ ማህበረሰብ ዘንድ አስታራቂ ሽማግሌዎች ደግሞ እህል ውሃ ሳይቀምሱ በባዶ አፋቸው በመሄድ ለእርቅ ይለምናሉ።

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች የእርቅ ልመና ወቅት የሀገር ሽማግሌዎች በሚች ቤት በመሄድ ልመና ሲያካሂዱ ኦርቶዶክሶች ደግሞ የሀገር ሽማግሌዎች ከሚች ቤት ራቅ ብለው በመቆም ልመና ያካሂዳሉ።

በሚችና በገዳይ ወገኖች መካከል እርቅ እንዲወርድ የሙስሊሙ የሀገር ሽማግሌዎች ለእርቅ ልመና በሚያካሂዱበት ወቅት ከወትሮው በተለየ መልኩ የሚለብሱት ልብስ የለም።

በኦርቶዶክሶች የእርቅ ልመና ወቅት የሀገር ሽማግሌዎች ጋቢ ለብሰው ካህናት ደግሞ ልብሰ ተክህኖ ለብሰውና መስቀል ይዘው ይሄዳሉ።

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች የሚችሉ ቤተሰቦች እርቁን መቀበላቸውን “አላህ ከናንተ ጋር መጠ ይጨርሰው” በማለት ለሀገር ሽማግሌዎች ሲገልፁ በአዋብል ወረዳ ክርስቲያኖች ደግሞ “በሉ መስቀሉን ወደ ክብር ቦታው መልሱት” በማለት እርቁን መቀበላቸውን ለሀገር ሽማግሌዎችና ለካህናት ይገልጻሉ።

በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ ግድያ በመፈፀሙ ምክንያት አካባቢውን በመልቀቅ የሸሹት የገዳይ ወገኖች የእርቅ ልመና እንደተጀመረ ወደ አካባቢያቸው እንዲመለሱ ይደረጋል። በኦርቶዶክሶች ማህበረሰብ ዘንድ ደግሞ የሚችሉ ወገን እርቁን እሺ ብለው ከተቀበሉት በኋላ ነው አካባቢያቸውን ለቀው የሸሹት የገዳይ ወገኖች ወደ አካባቢያቸው እንዲመለሱ የሚያደርገው።

በእርቅ ልመና ወቅት ሙስሊሞች የሚችሉ ወገን እርቁን እሺ እንዲሉ በመጀመሪያ ልመና የሚሄዱት ሽማግሌዎች ሁለትና ከዚያ በላይ ሲሆኑ። በኦርቶዶክሶች የእርቅ ልመና ወቅት ደግሞ በመጀመሪያ የሚሄዱት ሽማግሌዎች ሰባት የሀገር ሽማግሌ አምስት የቤተክርስቲያን ካህናት በአጠቃላይ አስራ ሁለት በመሆን እርቁን ያካሂዳሉ። ሙስሊሞች ይህን ያህል ብለው በቁጥር አይገደቡም። ክርስቲያኖች ግን ሰባቱን የቤተክርስቲያን ሚስጢራት፣ አምስቱን አዕማደ ሚስጥራት እና አስራ ሁለቱን ሃዋርያት ይወክላሉ።

6.3.2.2. በእርቁ ወቅት ያለ ልዩነት

በአዋብል ወረዳ ሙስሊሞች የእርቅ ስርዓት ላይ ሁለትና ከዚያ በላይ ሆነው እርቁን ሲያካሂዱ በኦርቶዶክሶቹ ደግሞ ሰባት የሀገር ሽማግሌዎች እና አምስት ካህናት እርቁን ያካሂዳሉ። በሙስሊሞቹ ዘንድ “አንድ እንጨት አይነድም፣ አንድ ሰው አያስታርቅም” የሚለውን በሂል በመያዝ ከሁለት በታች አይሆንም እንጂ ከሁለት በላይ ይህን ያህል የሚል ገደብ የላቸውም። በክርስቲያኑ ደግሞ አምስት የሆኑበት ምክንያት አምስቱን የቤተክርስቲያን አዕማደ ሚስጥራት፣ አምስቱን ቅንዋተ መስቀልና ለቅዳሴ ወደ ቤተመቅደስ የሚገቡትን ሁለት ካህናትንና ሦስት ዲያቆናትን ሲያመሰጥኑ ነው። ይህም የአስታራቂ አካላት ቁጥር ልዩነት ሁለቱን ማህበረሰቦች ሀይማኖታዊና ማህበራዊ ዳራ መሠረት ያደረገ መሆኑን መገንዘብ ያስችላል።

በሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት መካከል እርቁ የሚካሄድበት ስፍራም ልዩነትን ያሳያል። በሙስሊሞች የእርቅ ስርዓት የሚያካሄደው በሚችሉ ቤት አካባቢ አመች ስፍራ ላይ ነው። በክርስቲያኖች የእርቅ ስፍራ ደግሞ በትልቅ ዋርካ ወይም ችብሃ ዛፍ ስር ሲሆን ዋርካና ችብሃ በአካባቢው ልምላሜ ያለው አመቱን ሙሉ ልምላሜ የማይለየው ዛፍ ስለሆነ እርቃችንም ይለመልማል በማለት ነው። በሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት እርቅ የሚካሄድበት ቦታ መለያየቱ ካላቸው ባህላዊ አተያይ የሚመነጭ መሆኑን መረዳት ያስችላል።

በአዋቦል ወረዳ ሙስሊሞች ዘንድ እርቅ ከተካሄደ በኋላ የደም ማድረቂያ ተብሎ የሚታረድ እርድ የለም። በኦርቶዶክሶች ግን የደም ማድረቂያ ተብሎ በግ ይታረዳል። ከዚህም በተጨማሪ በታረደው በግ ላይ የሚፈፀሙ ባህላዊ ስርዓቶች አሉ።

በእርቁ ወቅት በአዋቦል ወረዳ ኦርቶዶክሶች ዘንድ የገዳይ ቤተሰቦች ለሚችሉ ቤተሰቦች የደም ካሳ ይከፍላሉ። በሙስሊሞች ዘንድ ግን የደም ካሳ የሚባል ነገር የለም። ይቅር መባባላችን ነው ካሳችን እንጂ ገንዘብ አይደለም ይላሉ። ይህ በሁለቱ ማህበረሰቦች መካከል ያለውን የእርቅ ስርዓት ልዩነት ያሳያል።

የእርቅ ስርዓት የሚፈፀምበት ቀን በሙስሊሞች በዚህ ቀን ብለው አይወስኑም። በኦርቶዶክሶች ዘንድ ግን እርቅ የሚፈፀምባቸው ቀናት እሁድ ሰንበትና በበአላት ቀን ሲሆን በበአላት ቀን በቀኑ የሚውለው መልአክ ወይም ሰማዕት ሰላም እንዲያወርድ በመመኘትና እሁድ ሰንበት ደግሞ ሁሉም ሰው ስራ ስለማይሰራ እለቱ ስለሚመች እርቅ ያካሂዱበታል።

6.3.2.3. በእርቁ ወቅት የመሃላ አፈፃፀም ልዩነት

በአዋቦል ወረዳ በኦርቶዶክሶች የመሃላ ስርዓት ወቅት የሚቀርበው የታረደው በግ፣ ጠመንጃ እና ዱላ መሬት ላይ በማጋደም ሁለቱ ታራቂዎች ሦስት ጊዜ በመራመድ ከዚህ በኋላ ወደ ቁም በቀል ብናመራ የደም አምላክ ይፋረደኝ፣ ጠመንጃው ቢሰተኝ ዱላው አይሳተኝ፣ ወንድነቴ እንደጠመንጃው ላይነሳ ይውደቅ በማለት ማህላቸውን ሲፈፀሙ በሙስሊሞች ዘንድ የማህላ አፈፃፀም ደግሞ በእጅ ላይ በመብላትና በመጎራረስ፣ እጃቸውን በውሃ በመታጠብ፣ ከኑግ የተዘጋጀ መጠጥ (ጭልቃ) በመጠጣት ማህላቸውን ይፈፀማሉ። ከዚህ ላይ

ኦርቶዶክሶች ለመሃላ የሚጠቀሙባቸው ቁሳቁሶች ጠመንጃ፣ ዱላ እና ለደም ማድረቂያ የታረደው በግ መሆናቸው ልዩነት መኖሩን ያሳያል።

6.3.2.4. ከእርቁ በኋላ ያለ ልዩነት

በአዋብል ወረዳ ኦርቶዶክሶች ዘንድ የግድያ እርቅ ከተጠናቀቀ በኋላ በእርቁ እለት ለደም ማድረቂያ የታረደውን በግ ከሚችሉ ቤተሰብ ቤት ስጋው ተክትፎ ከተጠበሰ በኋላ ገዳዩ የሚችን ቤተሰብ፣ የሚች የቅርብ ዘመድ ደግሞ የገዳይን ቤተሰብ በየተራ ከተጎራረሱ በኋላ አስታራቂ ሽማግሌዎችና ሌሎች በእርቁ ላይ የተገኙ አካላት ይመገባሉ። በሙሰሊሙ የግድያ እርቅ ላይ ደግሞ እርቁን ከፈጸሙ በኋላ በእርቁ እለት ሁለቱ የታራቂ ወገኖችንና አስታራቂ ሽማግሌዎች በአንድ ላይ በመሆን መስጊድ ሄደው አድረው በእርቁ በበነጋታው ጧት አላህ አፉ (ይቅር) ብሎናል በማለት ወደ ሚች ቤተሠብ ቤት በመሄድ ቤት ያፈራውን ይመገባሉ።

በአጠቃላይ በዚህ ምዕራፍ በአዋብል ወረዳ የሚገኙ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች በአንድ አካባቢ በመኖራቸው ምክንያት በሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት መካከል ተመሳሳሪ እንዳለ ጥናቱ አመልክቷል። ሁለቱ ማህበረሰቦች ካላቸው ማህበራዊ፣ ሀይማኖታዊና እምነታዊ ዳራዎች የሚመነጩ ልዩነቶችም እንዳሉ ጥናቱ አሳይቷል። በወረዳው የሚገኙ ሁለቱ ማህበረሰቦች የግድያ ግጭትን ለመፍታት “የእኔ” የሚለው ስርዓት መኖሩን በምዕራፍ አራትና በምዕራፍ አምስት ቀርቧል።

7. በአዋብል ወረዳ አንድ ኦርቶዶክስ አንድ ሙስሊም፣ አንድ ሙስሊም አንድ ኦርቶዶክስ በሚገልበት ጊዜ የግጭት አፈታት ሥርዓት

በዚህ ምዕራፍ ስር በወረዳው በሚገኙ ሙስሊምና ኦርቶዶክስ ማህበረሰቦች ዘንድ ግድያ ሲከሰት የሚከናወኑ ባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓትን እንመለከታለን።

7.1. አንድ ኦርቶዶክስ አንድ ሙስሊም በሚገልበት ጊዜ የግጭት አፈታት

በወረዳው በሚገኙ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች መካከል የሚፈጠሩ የተለያዩ ግጭቶችን ለመፍታት የሚጠቀሙበት ባህላዊ ስርዓት “ሽምግልና” ይባላል። በዚህ የግጭት አፈታት ስርዓት ላይ ከፍተኛ ሚና ያላቸው የሀይማኖት አባቶችና ታዋቂ የሀገር ሽማግሌዎች ናቸው። በአካባቢው ባሉ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊሞች መካከል የሚከሰት የግድያ ግጭት ተስፋፍቶ ወደ ክፉ እልቂት ከመሸጋገሩ በፊት የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት አባቶች ለጉዳዩ መፍትሄ የሚሆን ነገር እንዲፈልጉ ይደረጋል።

አንድ ኦርቶዶክስ አንድ ሙስሊም ከገደለ በኋላ በመጀመሪያ ወደ ሀገር ሽማግሌዎች ወይም ለጉዳይ የቅርብ ወዳጅ ወደሆነው ቤት በጨለማ በመሄድ በእጅ ሰው ጠፍቶብኛል በማለት ያለውን ሁኔታ ሁሉ በመንገር አካባቢውን ለቆ ቤተሰቦቹን በመያዝ ይሸሻል።

ኦርቶዶክስ የሆነ የቅርብ ወዳጅ ወይም የሀገር ሽማግሌው ወደ ሀገር ሽማግሌዎች በመሄድ “እገሌ እንዲህ አይነት አደጋ ደርሶብኛልና አገራ ከዚህ ጭንቅ ገላግለኝ” ብሏል በማለት ይነግራሉ።

የሀገር ሽማግሌዎችም ከሠሙ በኋላ ማህበረሰቡን እንዲህ አይነት አደጋ ተከስቷልና ወደ ሚች ቤተሰብ በመሄድ ለእርቅ የሚለምኑ ሽማግሌዎችን ምረጡ ይላሉ። የኦርቶዶክሱ ማህበረሰብ ለእርቅ ሊሆኑ የሚችሉ በአካባቢው ካለው ሰው በማህበራዊ ሁኔታቸው የተሻለ ቦታ ያላቸው፣ በትዕግስተኝነታቸው፣ አይተው የማለፍ ሰምተው የመቻል ችሎታ ያላቸው፣ ባህላቸውን ጠንቅቀው የሚያውቁ፣ በዕድሜ ፀና ያሉ ተናግሮ ሰው የማሳመን ችሎታ ያላቸውን ሰባት የሀገር ሽማግሌዎችንና አምስት የሀይማኖት አባቶችን በመምረጥ ወደ መስጊድ በመሄድ “ጉዳዩ በሰራው ስራ ተፀዕቶ፣ ‘አስታርቁኝ’ ብሎ፣ አደራ አስቀምጦ፣ ሀገር

ጥሎ ሸሽቷል፤ ስለዚህ እናንተም መልካም ፈቃዳችሁ ይሁንና የሚች ወገን ለእርቅ እሽ ይሉን ዘንድ አላምኑን” ብለው የህዝቡን ፈቃድ ይጠይቃሉ።

የሙስሊሙ ማህበረሰብም የሙስሊም የሀገር ሽማግሌዎችንና የሀይማኖት መሪዎችን አስታርቁን! በመካከላችን መጥፎ ነገር ይጥፋ ወዳጅነታችን እንዳይሻክር ለልጅ ልጆቻችንም ፍቅርን አውርሰናቸው እንለፍ ብለው በመመካከር ፈቃደኝነታቸውን ይገልፁላቸዋል። የሙስሊሙ ማህበረሰብም በማህበረሰቡ ዘንድ ከፍተኛ ግምት ያላቸው የሀገር ሽማግሌዎችንና የሀይማኖት መሪዎችን በመምረጥ ከክርስቲያኑ ሽማግሌዎች ጋር በመሆን ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት ይሄዳሉ። የኦርቶዶክስ ሽማግሌዎች ከሁለት ወር በታች እድሜ ያለው እንቦሳ (የላም ልጅ) በመያዝ ከሚች ቤተሰብ ቤት ከደረሱ በኋላ ከሚች ቤተሰብ ቤት በር ላይ የሙስሊም ሽማግሌዎች በአንድ በኩል የክርስቲያን ሽማግሌዎች በአንድ በኩል ሲቆሙ የሚች ቤተሰብ ደግሞ በቤታቸው በር ላይ ይቆማሉ። የገዳይ ወገን ሽማግሌዎች ይዘውት የመጡትን እንቦሳ (የላም ልጅ) ሁለት የፊት እግሩን በገመድ በመሰንከል በሽማግሌዎች መሃልና በሚች ቤተሰብ ፊት እንዲንበረከክ ይደረጋል። የሚች ቤተሰብ ለእርቅ እሽ አስኪሉ ድረስ ሽማግሌዎች ደክመኝ ሰለቸኝ ሳይሉ ህዝብ የጣለባቸውን አደራ ለመወጣት ብዙ ውጣ ውረዶችን ያልፋሉ። ወደ እርቅ ልመና በሚሄድበት ጊዜ እንቦሳ (የላም ልጅ) ለልመና የሚገለገሉበትን ምክንያት መረጃ አቀባዩ አቶ አባይነህ በላይ “እንቦሳ (የላም ልጅ) የሚያምርና ማራኪ ነው፤ ስለሆነም እግዚአብሔር ጠባቂ መላክ ይልክለታል። ስለዚህ ይህ መላክ ለእርቅ የሚለመኑትን ሰዎች ልብ ያራራል ተብሎ ስለሚታመን ነው” (አቶ አባይነህ በላይ፣ ግንቦት 6፣ 2004፣ ገፅ 57) በማለት ይገልፁታል።

የሚች ወገኖችን ለእርቅ ለማሳመንና አስታራቂ ሽማግሌዎችን ለማስመረጥ ቀላውስቱ፣ ሸሁና የሀገር ሽማግሌዎች ከሚች ቤተሰብ ቤት እንደደረሱ እየተጋዘቡ በመምከር ተጎጂዎችን ለእርቅ ለማሳመን ጥረት ያደርጋሉ። በመጀመሪያ የማግባባቱን ስራ የሚያከናውኑት የሀይማኖት አባቶች ናቸው። ምክራቸውና ልመናቸው ከሀይማኖት ጋር የተያያዘ ነው። ወንጌልና ቁርዓን እየጠቀሱ ለማግባባት ጥረት ያደርጋሉ። የቁርዓን እና የወንጌል መፅሐፎች ተይዘው በአካል ወደ ቦታው አይመጡም። ምክንያቱም የተለያዩ ሀይማኖት ባላቸው ማህበረሰብ ፊት ለሀይማኖት የሚውሉ ቁሳቁሶች አይቀርቡም። ከጥንት ጀምሮ የተለመደ አይደለም። የሚች ወገኖች ሀይማኖት እስልምና ቢሆንም በሁለቱም የሀይማኖት አባቶች መመከራቸው አይቀርም። የሚች ወገኖችን ወደ እርቅ ስምምነት ለማምጣት በሚደረገው ጥረት ወንጌልና

ቁርጻን እየተጠቀሱ ያስተምራሉ። ከወንጌልም “ወንድምህ እንዳች በአንተ ላይ እንዳለው ብታሰብ ከዚህ በመሠዊያው ፊት መባህን ትተህ ሂድ፤ አስቀድመህም ከወንድምህ ጋር ታረቅ” (ማቴ 5፣23-24) በቅዱስ ቁርአን ደግሞ “መልካም በሆነችው ጠባይ (መጥፎይቱን) ገፍትር፤ ያን ጊዜ ያ ባንተና በእርሱ መካከል ጠብ ያለው ሰው እርሱ ልክ እንደ አዛኝ ዘመድ ይሆናል። (ይችንም ጠባይ) እነዚያ የታገሱ እንጅ ሌላው አያገኛትም” (አለ-ሰድዳህ 41፣ 34-35) ይጠቀሳል። ተረቶችም በምሳሌነት እየተነሱ ይነገራሉ። ከዚህ ጋር በተያያዘ አንድ መረጃ አቀባዬ የነገሩኝን እነሆ።

ኢሀዴግ በገባ በሦስተኛው አመት የአቶ ጅብሪልን ልጅ አቶ አደም ጅብሪልን አቶ አበጅ ገብሬ ደንበር ገፍተህ አንድ ብርኩማ (ማቆሚያ) መሬት አረስክብኝ በማለት በደም ፍላጎት በያዘው ዱላ ጭንቅላቱን ሲለው ዘሎ ፍርጥ አለና ሞተ። በዚህ የተነሳ ከሞተው ቤተሰቦች ዘንድ በመሄድ ለእርቅ ስንለምናቸው አንታረቅም ብለው ሲያስቸግሩን ይህን ተረት በመተረት አስታርቆያለሁ። ተረቱም ከአለታት አንድ ቀን ሽፍታ ከጫካ ወጥቶ ሲሄድ አንድ ባህታዊ ያገኛል። ሽፍታውም ለዘርፋቸው አስቦ “ቁም” ብሎ ያስቆማቸዋል። አኩፋዳቸውንና ደበሳቸውን ሁሉ ፈትሾ ምንም ገንዘብ ሲያጣባቸው ይናደድና አሁን እዚህ ብገድልህ ደምህን ማን ይመልሰዋል አላቸው። ባህታዊውም ዘመዶች እንዳልልህ የሰውን ደም ሰው አይመልስም ከምንም በላይ እግዚአብሔር ይቀየማል። ደሜን የሚመልሰው እግዚአብሔር ነው አሉት። ሽፍታውም ይናደድና እንግዲያውስ እግዚአብሔር መጥቶ ደምህን ይመልስልሃ በማለት በጥይት ገደላቸው። ከብዙ አመታት በኋላ ሽፍታው በዚያው መንገድ ሲያልፍ ባህታዊውን ከገደለበት ቦታ የትርንጉና የብርቱካን ዛፍ በቅሎበት ፍሬው ተንኸርግጎ ያየዋል። ሽፍታውም በጣም ይደሰታል። በዚያን ዘመን በዚያው ሃገር ውስጥ የትርንጉና የብርቱካን ዛፍ ስለሌለ ትርንጉና ብርቱካን ለንጉሱ በገበበረከትነት ያቀረበ ይሾምና ይሸለማል የሚባል ወሬ ይሰማ ስለነበር ሽፍታውም ሹመትንና ሽልማቱን እያሰበ የብርቱካንና የትርንጉ ፍሬዎችን ቆርጦ በአገልግል አድርጎ ወደ ንጉሱ ቤት በመሄድ ለንጉሱ ባለሟሎች ተናግሮ ንጉሱ ፊት በመቅረብ ያመጣውን ገበበረከት በመናገር አገልግሎት ሲከፍት በደም የተጨማለቀ የሰው እራስ ሆኖ ተገኘ። ንጉሱ ተናደው ለፍጥኝ ታሰሮ እንዲገረፍ አዘዘ። ሽፍታው ዱላው ሲበዛበት ያደረገውን ሁሉ ዘርዘሮ ተናገረ። ንጉሱም ባህታዊውን በገደለበት መንገድ እንዲገደል አዘዙና ተገደለ ይባላል። (አቶ አፈ.ወርቅ ሳሌ፣ ግንቦት 7፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 51)።

የሀገር ሽማግሌዎች ከላይ እንደተጠቀሰው ያለ የቃል ታሪክ የሚያቀርቡት የሚች ወገን ለእርቅ አንስማማም በሚሉበት ጊዜ የሰው ልጅ ደምን ለመመለስ ብሎ በገል ከሰው ጠብ በበለጠ ባላሰበው መንገድ በእግዚአብሔር እጅ ደሙ የሚፈስ መሆኑን ለመግለፅ ነው።

የሚች ቤተሰብ ለእርቁ ፈቃደኛ ሲሆኑ ፈቃደኛ መሆናቸውን ለመግለፅ “በሉ አላህ ከናንተ ጋር መጦ ይጨርሰው” ይላሉ። እንዲህ ብለው ፈቃዳቸውን ካሰሙ በኋላ የኦርቶዶክስ ሽማግሌዎች

ወዲያውኑ እንቦሳውን የተሰነከለውን እግሩን በመፍታት ለዚህ ተግባር ብለው ከያዙት የቦሶ ዱቄት በውሃ በመበጠጠ ይግቱታል (ያጠጡታል)። እንቦሳውን በሶ ዱቄት በጥብጠው የሚያጠጡበትን ምክንያት መረጃ አቀባዩ ኦቶ አፈወርቅ ሳሌ “እንቦሳውን የሚግቱት የአንተም አምላክ ይቅር ብሎናል ብለው ለማመስገን ሲሆን በሶ ዱቄት የሆነበት ምክንያት ደግሞ ገብስ ከእግዚአብሔር ዘንድ ለመስዋዕትነት የሚቀርብ የህል ዘር ነው ተብሎ ስለሚታመን ነው” (ግንቦት 4፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 54)። በማለት ገልፀውልኛል።

በኦርቶዶክሱ ማህበረሰብ ዘንድ ስለ አምላኩ ብለው ያቆሙትን እንስሳ በእግዚአብሔር ፊት የተፈቀደውን የእህል ዘር ማጠጣታቸው ከእግዚአብሔር ዘንድ ይቅርታን ለማግኘት መሆኑን ያሳያል።

ለእርቅ ለእኛ ይሆኑናል የሚሏቸውን የሀገር ሽማግሌዎችንና የሀይማኖት መሪዎችን እንዲመርጡ ይደረጋል። የሚች ወገንም “አይሰጡም ከሰጡም አይፀፁቱም” ነውና ነገሩ ለእርቅ እሽ ብለው ቃላቸውን ከሰጡ በኋላ ሽማግሌ ለመምረጥ አያንገራግሩም። ይሆኑናል ይመቹናል የሚሏቸውን የሀገር ሽማግሌዎችንና የሀይማኖት መሪዎችን በቁጥር ሁለትና ከሁለት በላይ ሽማግሌዎችን ይመርጣሉ። ሽማግሌ በሚመርጡበት ጊዜ ከሚችም ከገዳይም ወገን ዝምድና ወይም ጥላቻ የሌላቸው ሽማግሌዎች መሆን የግድ ነው።

ከዚህ በኋላ የሁለቱ ወገን ሽማግሌዎች ከሚች ቤተሰብ ጋር በመሆን የእርቁን ቀን እና ቦታ መርጠው ተመራርቀው ይለያያሉ። የእርቁ ቦታ በትልቅ ወንዝ ዳር፣ እለቱም የሚች ቤተሰቦችና የሙስሊም ሽማግሌዎች በመረጡት ቀን ይሆናል። ለእርቅ የማይመርጡት ቀን ዓርብ ነው። ቦታው በትልቅ ወንዝ ዳር የሆነበት የገዳይ ወገን የሚያርዱትን በግ ወንዝ ውስጥ ለመጣል እንዲመቻቸው ነው።

የገዳይ ወገኖች በሀገር ሽማግሌዎች አማካይነት ወደሄዱበት አካባቢ በመሄድ የእርቁ ቦታና እለት ይነገራቸውና ሽማግሌ እንዲመርጡ ይደረጋል። የገዳይ ወገንም ከሁለቱም የታራቂ ወገኖች ዝምድና ወይም ጠብ የሌላቸው የሀገር ሽማግሌዎችንና የሀይማኖት አባት ይመርጣሉ። ከዚያም በእርቁ ዋዜማ አመሻሽ ላይ ወደ አካባቢያቸው በመመለስ ከሀገር ሽማግሌዎች ቤት አድረው ጠዋት ከሽማግሌዎች ጋር ወደ እርቁ ቦታ በመሄድ ለእርቅ ይቀርባሉ እንጂ የሚች ወገን ለእርቅ እሽ ብለዋል ተብሎ እርቅ ሳይወርድ ከሸሸበት ወደ

መኖሪያ አካባቢያቸው አይመለሱም። በሁለቱም ታራቂ ወገኖች የሚመረጡት ሽማግሌዎች ወንዶች ናቸው።

የእርቅ ስርዓቱ የሚችሉ ቤተሰብና የገዳይ ወገን በመረጧቸው ሽማግሌዎች አማካይነት ለእርቅ ይመቻል ብለው በመረጡት ቦታ ላይ ይካሄዳል። የሚችሉ ሽማግሌዎች በአንድ በኩል የገዳይ ሽማግሌዎች በሌላ በኩል የሁለቱ ታራቂ አካላት ለየብቻ ከሽማግሌዎች መሃል በመቀመጥ የሁለቱ ታራቂ ሽማግሌዎች በየሀይማኖታቸው ፀሎት (ዱኣ) አድርገው አንዳንድ የማግባቢያ ትምህርት ከሰጡ በኋላ ይጀመራል። ከሁለቱም ወገን አንድ አንድ የሽማግሌ ዳኞች ይመረጣሉ።

በዚህ ወቅት በመጀመሪያ የሚችሉ ወገን ለግድያ የደረሰበትን መነሻ ምክንያቶችና እንዴት እንደተገደለ ያለውን ሁኔታ ሁሉ ይናገራሉ። ከዚህ በመቀጠል ደግሞ ገዳይ ያለውን ሁኔታ እንዲያስረዳ ይደረጋል። ገዳይም በምን ምክንያት ጠቡ እንደተነሳና ለግድያ እንደተዳረሱ ያስረዳል። ሽማግሌዎች ሁሉንም በየተራ መልሳቸውን ካዳመጡ በኋላ የጠቡ መነሻ ድብቅ (ሚስጢር) ነገር እንዳለው በማለት በሽማግሌ ዳኞች አማካይነት ሁለቱም ታራቂ ወገን ከሽማግሌዎች እርቀው ለየብቻ እንዲቆሙ ይደረግና በየተራ ወደ ሽማግሌዎች እየመጡ ይጠየቃሉ።

ሁለቱም ታራቂዎች በደላቸውን ከመናገራቸው በፊት ምንም ነገር እንዳይደብቁ “ብደብቅ ወይም ብዋሽ አንደቡቴ ይዘጋ ዲዳ ልሁን” በማለት መሃላ ይፈፅማሉ። የሀገር ሽማግሌዎች የግጭቱን ምክንያት፣ አጥፊውንና የግድያውን አፈፃፀም ስለሚያጣሩ መሃላውን ተላልፎ ቢዋሽም ጉዳዩ ለሽማግሌዎች አዲስ ባለመሆኑ አያስዋሹትም። ከዚህ የተነሳ በሚካሄደው የእርቅ ስነስርዓት ላይ ምስክር አያስፈልግም።

በዚህ መንገድ ድርድሩ ከተካሄደ በኋላ ሽማግሌዎች ቀደም ብለው የሚያውቁትንና ከጠበኞች ያዳመጡትን መሠረት አድርገው ያለውን ሁኔታ በመመልከትና በማጤን ሁለቱን ጠበኞች ለእርቅ ያደራጅሯቸዋል። ይቅር፣ ይቅር ይባባሉና ይላላማሉ።

ከዚያው ከተቀመጡበት ቦታ ከሚችሉ ቤተሰብ አንድ ሰው (ወንድም፣ አባት፣ አጎት) እና ገዳይ በመቆም በመጀመሪያ ጥሬ ሺንብራ እና የተፈላ ቡና በማቅረብ የሚችሉ ወገን እና ገዳይ በአንድ

እጅ የተፈላ ቡና፣ በአንድ እጅ ሽንብራ በመያዝ ከዚህ በኋላ በቀል ባሰብ እንደሸንብራው ዘሬን ይበትነው፤ እንደ አረረው ቡና ነፍሱንም ስጋውንም ያሳርረው እያሉ በዘር አዝርታቸው ይምላሉ።

ከዚህ በኋላ አስታራቂ ሽማግሌዎች ለሁለቱም ታራቂዎች ወገን ማለትም ለሙስሊሙም ለክርስቲያኑም ሊሆኑ የሚችሉ መሃላ ለመፈፀሚያ የሚያገለግሉ ቁሶችን በማቅረብ እንዲምሉ ይደረጋል። የመሃላ መፈፀሚያ ቁሶች እበት፣ ወተት፣ የህል ዘር እና አፈር ናቸው። በእያንዳንዱ ቁስ ላይ እጃቸውን በማስቀመጥ “ከዚህ በኋላ ለበቀል ብነሳሳ በእበቱ የከብት ዘር ይንሳኝ፣ በወተቱ እርጥብ የሚባል ነገር ይንሳኝ፣ በእህሉ የእህል ዘር ይንሳኝ የምዘራው ሁሉ ለፍሬ ሳይደርስ ደርቆ ይቅር፣ እህል ለአይኔ እንኳን አያሳየኝ፣ በአፈሩ ደግሞ እግዚአብሔር ባላሰብኩት መንገድ ከአፈር ይጨምረኝ” ብለው ይምላሉ።

በሙስሊሙና በክርስቲያኑ ማህበረሰብ ዘንድ በአንድ ላይ ማለትም ክርስቲያኑና ሙስሊሙ በሚጋደልበት ጊዜ የእርቅ መሃላ የሚፈፀሙት በእበት፣ በእህል፣ በአፈርና በወተት ነው። ሙስሊሙም ቁርዓን ክርስቲያኑም መስቀል አምጥተው መሃላ አይፈፀሙም። በቁርዓንና በመስቀል መሃላ የማይምሉበትን ምክንያት መረጃ አቀባዩ፡-

በሙስሊሙ ዘንድ ቁርዓን ለመሃላ አያገለግልም። ምክንያቱም ያላመነና የእምነቱ ተከታይም ሆኖ ንፁህ ያልሆነ ሰው ቁራንን መንካት የለበትም ተብሎ በሃይማኖቱ ተከታዮች ዘንድ የሚታመን ሲሆን መስቀሉ ደግሞ ለነዚህ ለሁለቱ የተለያየ እምነት ላላቸው ታራቂዎች ለመሃላ የማይውልበት ምክንያት ያላመነ ያልተጠመቀ ሰው መስቀሉን መንካት ወይም መያዝ አይችልም ተብሎ ስለሚታመን ነው (አቶ አፈ.ወርቅ ሳሌ፣ ግንቦት 8 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 53)

በማለት ያብራሩታል። ሙስሊምና ክርስቲያን በሚታረቁበት ጊዜ ለመሃላ ተብሎ ለሃይማኖት የሚውሉ ነገሮች ወደ እርቁ ቦታ አይመጡም። ይህም በሃይማኖት መሳሪያዎች ሙስሊምና ክርስቲያኑን በአንድ ላይ መሃላ መስጠት ያልተለመደ መሆኑን ያሳያል።

የተቀቀለ ሽንብራ በእጅ ላይ የመብላት ስነስርዓት ይካሄዳል። በሁለቱ ታራቂዎች እጅ ላይ ሽንብራ በመቀመጥ በእጅ ላይ የመብላት ስነ ስርዓቱን ለምን እንደሆነ መረጃ አቀባዩ፡

አብረን በላን። ከዚህ በኋላ ሁሉም ነገር ሰላም ነው። ቁም በቀል ጠፍቷል ለማለት ሲሆን ሺንብራ የሆነበት ምክንያት ደግሞ ሽንብራ ብዙ ቢበላ እንኳ ለጊዜው ሆድ ይነፋ እንደሆነ እንጂ ሌላ ቁም የለውም። ስለዚህ ታራቂዎችም በሽንብራ ከታረቁ በሆዳቸው ቁም አይኖርም ተብሎ ስለሚታመን ነው (አቶ አፈወርቅ ሳሌ፣ ግንቦት 10፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 53) በማለት ገልፀውታል።

በሁለቱም አስታራቂ ወገኖች እንደ የሀይማኖታቸው ምርቃት በመመረቅ እርቁ ያበቃል። የገዳይ ወገን ከታረቁበት ቦታ ላይ ወንድ ጠቦት በግ በማረድ ቆዳውን ገፈው ስጋውን በአቅራቢያ በሚገኘው ወንዝ ውስጥ ይጥሉታል። የገዳይ ወገን እርቅ ከተካሄደበት ቦታ ላይ ወንድ ጠቦት በግ የሚያርዱበትን ምክንያት መረጃ አቀባዩ የሚከተለውን ይላሉ።

በግ የሚታረድበት ምክንያት አማልዕክቱን አርደን ከተለማመነው የሚችን ወገን ለበቀል እንዳይነሳሱ ያረጋጋቸዋል ተብሎ ሲሆን ወንድና ጠቦት በግ የሆነበት ምክንያት ደግሞ የሚለመነው አማልዕክት የሚቋደሠው በወንድ ጠቦት በግ ነው ተብሎ ስለሚታመን ነው። (አቶ አባይነህ በላይ፣ ግንቦት 8፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 57)።

በአርቶዶክስ ማህበረሰብ ዘንድ ከታረቁበት ቦታ ላይ በማረድ የሚያመልኩበትን አማልክት መለማመን በነፍስ ግድያ ላይ የተፈፀመውን እርቅ ሰላምና በሚች ቤተሰብ ልቦና ምንም አይነት የቁም በቀል ሀሳብ እንዳይኖራቸው ያደርግልናል ብለው የሚያምኑ መሆኑን ያሳያል።

የገዳይ ወገኖች ከታረቁ በኋላ ከእርቅ ቦታ ላይ ያረዱትን በግ ቆዳውን በመግፈፍ ስጋውን በአካባቢው ወደሚገኘው ወንዝ ይጥሉታል እንጂ ስጋውን አይበሉትም። ይህ የሚሆንበትን ምክንያት መረጃ አቀባዩ አቶ አባይነህ በላይ “በፈፀምነው ስህተት አዝነናል፤ የሚች አይን ሳይፈስ ሰውነት የሚያለመልም ስጋን አንበላም በማለት መፀፀታቸውን ለመግለፅና በሚች ቤተሰብ ዘንድ ተቀባይነትን ለማግኘት ነው” (አቶ አባይነህ በላይ፣ ግንቦት 4፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 57) ሲሉ ገልፀውታል።

የገዳይ ወገን ይህን ያህል ደክማችሁ ለአስታረቃችሁን እንዲሁም በደላችን ይቅር ላላችሁን የሚች ቤተሰብ እግዚአብሔር ይስጥልን ብለው በማመስገን የበግ ወይም የፍየል ሙክት ያበረክታሉ።

ከዚህ በኋላ ከሚችሉ ቤተሰብ ቤት ቡና ተፈልቶ ሽንብራ ተዘጋጅቶ የሁለቱም ወገን ሽማግሌዎችና ታራቂዎች ወደ ሚችሉ ቤተሰብ ቤት በመግባት ቡና ጠጥተው ሽንብራ በልተው ተመራርቀው ይለያያሉ። ለሚችሉ ወገን ሙክት መስጠት ግዴታ ነው።

የገዳይ ወገን የኦርቶዶክስ ሽማግሌዎችንና በእርቁ ላይ የተገኙ የክርስቲያን ወገኖችን ካለው አርዶ ከሌለው ቤት ያፈራውን ጋብዞ ይሸኛቸዋል።

የሙስሊም ሽማግሌዎች የሚችሉ ወገን በመያዝ በእርቁ እለት መስጊድ በመሄድ የሚችሉ ልጃችን ሩህ (ነፍስ) በጀነት (በገነት) አስቀምጣት እያሉ ዱኣ (ፀሎት) ሲያደርጉ አድረው በማግስቱ ወደ ሚችሉ ቤተሰብ ቤት በመሄድ ከገዳይ ወገን የተበረከተውን ፍየል ወይም በግ በማረድ ስጋውን ጠባብሰው በእርቁ ስርዓት ላይ የተገኙ የሙስሊሞች አባላት በሙሉ ይመገባሉ።

7.2. አንድ ሙስሊም አንድ ኦርቶዶክስ በሚገልበት ጊዜ የሚኪያሄድ የግጭት አፈታት ሥርዓት

በአዋብል ወረዳ ውስጥ በሚኖሩ ኦርቶዶክስ እና ሙስሊም ማህበረሰብ ዘንድ የግድያ ግጭት ሲፈጠርም ሆነ ሌሎች ግጭቶች ሲከሰቱ እነዚህን ግጭቶች ለመፍታት የሚገለገሉበት ባህላዊ ስርዓት “ሽምግልና” በመባል ይታወቃል። በዚህ ባህላዊ ግጭት አፈታት ላይ ከፍተኛውን ድርሻ የሚይዙት አካላት ሁለት ናቸው። እነሱም የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት አባቶች ናቸው።

አንድ ሙስሊም ሆኖ ብሎም ይሁን ሳይሆን አንድን ክርስቲያን በሚገልበት ጊዜ ወዲያውኑ የስጋ ዝምድና የሌለው ነገር ግን የልብ ወዳጅ ወደሆነው ሰው ቤት በመሄድ ሰው ገድያለሁ ሁኔታውን ለሀገር ሽማግሌዎች ንገርና ያለውን ሁኔታ ሁሉ ተከታተልልኝ። ከዚህ ቀሪውን ሀብቱን አደራ በማለት ዘመዶቹን በመያዝ አካባቢውን ትቶ ይሸሻል። የገዳዩ የቅርብ ወዳጅም የተዘራ አዝመራ ካለ ከብት እንዳያበላሽው፣ የህል ክምርም ካለ ሌባ እንዳይወቃው ወዘተ የመሳሰሉ ነገሮችን ጥበቃ ያደርግለታል።

የቅርብ ወዳጅ ወደ ሀገር ሽማግሌዎች በመሄድ ሁኔታውን ሁሉ ያስረዳቸዋል። ሽማግሌዎችም ሳይውሉ ሳያድሩ በዕድሜ ጠና ያሉ፣ ትግስተኛ፣ ከማህበረሰቡ ዘንድ ተቀባይነት ያላቸውና በሰው ዘንድ ከበሬታ አላቸው ብለው የሚያምኑባቸውን የሀገር ሽማግሌዎች እና የሀይማኖት መሪዎችን በመምረጥ ወደ ክርስቲያን ሽማግሌዎች ይሄዳሉ። በመጀመሪያ እናንተ ለእርቅ መልካም ፈቃዳችሁ ይሁን ብለው ከእግራቸው ስር ወድቀው ይለምኗቸዋል። የኦርቶዶክስ ሽማግሌዎችም እናንተ ሰላም ፈልጋችሁ ለእርቅ እንጅ ለጠብ አልመጣችሁ በማለት ልመናቸውን ይቀበሏቸዋል። የክርስቲያን ሽማግሌዎች የሚችን ወገን ለእርቅ ለምን እሺ ካሉ በኋላ ፈቃደኛ መሆናቸውን የእርቅ አብሳሪ በሆነው ጥሩንባ ሲገልፁላቸው ቃል ተግባብተው ተመሰጋግነው ይለያያሉ።

የኦርቶዶክስ ሽማግሌዎች ከህዝቡ ጋር በመሆን ሰባት የሀገር ሽማግሌዎችንና አምስት ካህናትን በአጠቃላይ አስራ ሁለት ሽማግሌዎችን በመምረጥ ለእርቅ ልመና ይሄዳሉ። የእርቅ ልመና የተመረጡ የሀገር ሽማግሌዎች ነጭ ጋቢ ካህናት ልብሰ ተክህኖ ለብሰው ትልቅ መስቀል በመያዝ ሚች በተቀበረ በሶስተኛው ቀን ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት በጠዋት እህል ውሃ ሳይቀምሱ በመሄድ ለእርቅ ልመና ይቆማሉ። የሚች ቤተሰብ ባያዩዋቸውም በአካባቢው ያለው ሰው ስለሚያያቸው ለሚች ቤተሰቦች ሄደው ይነግሯቸዋል።

የሚች ወገን የሰዎቹ መድከምና መስቀሉ መጥቶ በበራቸው መቆሙ ከብደታቸው በአንድ ቀንና በሁለት ቀን ለእርቅ እሺ እንኳ ቢሉ “ልጃቸውን ጠልተውት ቢሞት ብለው ነበር በአንዴ ለእርቅ እሺ ያሉ?” ተብሎ በአካባቢው ሰው የሚመጣውን ነቀፌታ በመፍራት ቶሎ እሽታቸውን አይገልፁም።

የሀገር ሽማግሌዎችና ካህናትም ከህዝብ የተቀበሉትን ከባድ አደራ ለመወጣት ሳይደክሙ ሳይሰለጩ ጠዋት ጠዋት በመሄድ ልመናቸውን ይቀጥላሉ። የሚች ወገን ለእርቅ ፈቃደኛ ከሆኑ በኋላ ፈቃደኝነታቸውን ለመግለፅ “በሉ መስቀሉን ወደ ማደሪያው መልሱት” ይላሉ።

ለእርቅ ልመና የሚሄዱት ሽማግሌዎችና ካህናት ቁጥር ሰባት የሀገር ሽማግሌዎች አምስት ካህናት በአጠቃላይ አስራ ሁለት የሆኑበት ምክንያት እና ሚች በተቀበረ በሦስተኛው ቀን ተጀምሮ ለእርቅ ልመና ወደ ሚች ቤተሰብ ቤት የሚሄድበትን በገጽ 23 ልብ ይሏል።

የሙስሊሙ የሀገር ሽማግሌዎች የሚችሉ ቤተሰብ ለእርቅ ፈቃደኛ እስኪሆኑ ድረስ ከሚችሉ ቤተሰብ ቤት በግምት አንድ መቶ ሜትር ርቀው በመቀመጥ የሚችሉ ቤተሰብ ለእርቅ ፈቃደኛ እስኪሆኑ ድረስ ሜት እየቃሙ ዱአ (ፀሎት) ያደርጋሉ።

የሚችሉ ቤተሰብ የእርቅ ልመናውን ተቀብለው እሽ ካሉ በኋላ ወዲያውኑ የኦርቶዶክስ የሀገር ሽማግሌዎች ለዚህ ተብሎ የተዘጋጀ ለየት ያለ ድምጽ ያለው ጡርንባ በመንፋት ያሰሟቸዋል። የሙስሊም የሀገር ሽማግሌዎችም የጡርንባውን ድምጽ እንደሰሙ ወዲያውኑ በፍጥነት ወደ ክርስቲያን ሽማግሌዎች በመሄድ በመሳሳም ደስታቸውን ይገልጻሉ፤ ይመራረቃሉ። ከዚህ በኋላ የሚችሉ ቤተሰብ በኦርቶዶክስ የሀገር ሽማግሌዎች አማካይነት እንዲሁም የገዳይ ወገን በሙስሊም የሀገር ሽማግሌዎች አማካይነት ይሆኑናል፤ ይበጁናል የሚሏቸውን ከገዳይም ከሚችሉም ቤተሰብ ዝምድና ወይም ጡብ የሌላቸው ኦርቶዶክሶች አራት የሀገር ሽማግሌና አንድ ካህን፤ ሙስሊሞች ደግሞ ከሁለት በላይ የሆኑ ሽማግሌዎችን እንዲመርጡ ይደረጋል። የሚመረጡት ሽማግሌዎች ሁሉም ወንዶች ናቸው።

የእርቁ ቦታ እና እለት ከዚያው ላይ ይመረጣል። የእርቁ ቦታ በትልቅ ዋርካ ወይም ችብሃ ዛፍ ስር፤ የእርቁ ቀንም በእሁድ ሰንበት፤ በመላዕክትና በሰማዕታት ቀን እንዲሆን ይወሰናል።

በሙስሊሙ ማህበረሰብ ዘንድ አርብ ለእርቅ ቀን የማይመረጥበት ምክንያት መረጃ አቀባዩ “ጁምአ ስለሆነ እስከ አስር ሰዓት የሚዋለው መስጊድ በመሆኑ ነው” (አቶ ይብሬ ዳውድ፣ ግንቦት 9፣ 2004 ገፅ 69)።

ሙስሊሙ ኦርቶዶክስን በሚገልበት ጊዜ ባህላዊ እርቁን ለማካሄድ የሚጠቀሙበት የእርቅ አፈታት ስርዓት በአብዛኛው የክርስቲያን ማህበረሰብ የእርቅ አፈታት ስርዓት (ባህል) ነው። የእርቁ እለት በእሁድ ሰንበትና በበዓላት ቀን፤ የእርቁ ቦታ ደግሞ በትልቅ ዋርካ ወይም ችብሃ ዛፍ ስር ነው። ይህ የሆነበትን ምክንያት በገፅ 25 ይገኛል።

የሙስሊም ሽማግሌዎች ገዳዩ ወደ አለበት ቦታ በድብቅ በመሄድ የእርቁን እለትና ቦታ በመንገር አስታራቁ ሽማግሌዎችን በማስመረጥ ሽማግሌዎች ወደ ቤታቸው ይመለሳሉ።

በእርቁ መባቻ የገዳይ ቤተሰቦች ሰው ሳያያቸው በጨለማ መጥተው በሽማግሌዎች ቤት በማደር በጠዋት ከተመረጡት የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት መሪዎች ጋር በመሆን ወደ

እርቁ ስፍራ ይሄዳሉ። በእርቁ ቦታ ላይ የሚችሉ ቤተሰብም ከመረጧቸው የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት አባቶች ጋር ይገኛሉ።

የሁለቱም ወገን ሽማግሌዎች የሙስሊም ሽማግሌዎች በአንድ በኩል የኦርቶዶክስ ሽማግሌዎች በአንድ በኩል ዳር እና ዳር በመሆን ሲቀመጡ ታራቂ ወገኖች ደግሞ ግራና ቀኝ በመሆን ከሽማግሌዎች መሃል ይቀመጣሉ። በመጀመሪያ የሽማግሌ ዳኛ ከሁለቱም ወገን አንድ አንድ ይመረጣል።

በሁለቱም ወገን ባሉት የሙስሊምና የኦርቶዶክስ የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት መሪዎች እንደየሀይማኖታቸው ፀሎት ያደርጋሉ፣ ቁርዓንና ወንጌል በመጥቀስ ትምህርት ይሰጣሉ። ይህን ሁሉ ካደረጉ በኋላ ወደ እርቅ ስነስርዓቱ ይገባሉ።

በመጀመሪያ የሚችሉ ወገን የጠቡን መነሻና ያለውን ሁኔታ እንዲያስረዱ ይጠየቃሉ። የሚችሉ ወገንም ጠቡ በምን ተነስቶ ከግድያ እንደደረሰ ያስረዳሉ። በተራው ገዳይ የጠቡን መነሻ ይጠየቃል ስለሁኔታው ይናገራል። የሚችሉ ቤተሰብና ገዳይ ቃላቸውን ሲሰጡ ሀሰት ነገር እንዳይናገሩ በየሀይማኖታቸው በመማል ቃል ይገባሉ። ከዚህ በኋላ አስታራቂ ሽማግሌዎች የጠቡ መነሻ ፊት ለፊት የማይነገር ሚስጥር ካለው ተብሎ ለየብቻ እንዲጠየቁ ይደረጋል። ሽማግሌዎች ቀደም ብለው የሚያውቁትንና ከተደራዳሪዎች ያዳመጡትን መሠረት አድርገው አጥፊውን ይለያሉ።

በተመረጡት የሽማግሌ ዳኞች አማካይነት የሁለቱ ወገን ታራቂዎች ከተቀመጡበት እንዲነሱ ይደረግና የገዳይ ወገን እርቀው እንዲቆዩ በማድረግ የሚችሉ ወገን የደም ካሳ ስንት ይከፈላችሁ ተብለው ተጠይቀው ቃላቸውን ይሰጣሉ። በተራቸው የሚችሉ ወገን እንዲርቁ ተደርጎ የገዳይ ወገን ወደ አስታራቂ ሽማግሌዎች እንዲመጡ ይደረግና “እነሱ ይህን የደም ካሳ ይከፈሉን ብለዋል እናንተስ ስንት ትላላችሁ?” ተብሎ የገዳይ ወገንን ቃልም ይሠማሉ።

የሁለቱን ወገን የደም ካሳ መጠን ከሰሙ በኋላ አስታራቂ ሽማግሌዎች የጠቡን መነሻ ምክንያት፣ ማን ገፍቶ ለጠብ እንደመጣ፣ የአገዳደሉ አይነት፣ ግድያው የተፈፀመ በቆየ ቂም ነው ወይስ በአለታዊ ደም ፍላጎት የሚለውን ሁሉ ካጤኑ በኋላ የደም ካሳ ይህን ያህል የሚለውን መጠን ይቆርጣሉ። ሙስሊሙ ኦርቶዶክስን በሚገልበት ጊዜ ገዳይ የደም ካሳ

መስጠት የሚችሉ ቤተሰብ መቀበል የማይቀር ጉዳይ ነው። የወሰነ-ትን ውሳኔያቸውን ለሁለቱም ወገን ታራቂዎች በሽማግሌ ዳኞች አማካይነት ያሰማሉ።

ኦርቶዶክሱ ሙስሊሙን በሚገልበት ጊዜ ግን ገዳዩ ለሚች ወገን የደም ካሳ ተብሎ የሚከፍለው ገንዘብ (ሀብት) የለም። ምክንያቱን መረጃ አቀባዩ “በጉ ወይም ፍየሉ ለእለት ታርዶ የሚበላ ስለሆነ የዕለት ሆድ ቁም የለውም፤ ነገር ግን ለካሳ የሚከፈል ሀብት (ገንዘብ) አንደኛ ያቂያቂማል ሁለተኛ ደግሞ በሚች ደም መክበር ነው ተብሎ ስለሚታመን ነው” (አቶ ይብሬ ዳውድ፣ ግንቦት 5፣ 2004) በማለት ያብራራታል።

የሚች ወገን በደም ካሳው ተስማምተው የሽማግሌዎች ውሳኔ ተቀባይነት ካገኘ በኋላ ወደ መሃላ መፈጸም ይሄዳሉ። መሃላውን ሽማግሌዎች ያሉትን ታራቂዎች በአንድ ድምፅ ይደግሙታል።

- ሽማግሌዎች፡- እርቁን ከልቤ ይቅር ባልል
- ሁለቱ ታራቂዎች፡- እርቁን ከልቤ ይቅር ባልል
- ሽማግሌዎች፡- ፈጣሪዬ ሁሉን ነገር ይንሳኝ
- ሁለቱ ታራቂዎች፡- ፈጣሪዬ ሁሉን ነገር ይንሳኝ
- ሽማግሌዎች፡- መልካሙ ነገር ሁሉ ለእኔ አይሁን
- ሁለቱ ታራቂዎች፡- መልካሙ ነገር ሁሉ ለእኔ አይሁን
- ሽማግሌዎች፡- ሁል ጊዜ ህይወቴ ጨለማ ትሁን
- ሁለቱ ታራቂዎች፡- ሁል ጊዜ ህይወቴ ጨለማ ትሁን በማለት ሁለቱ ታራቂ ወገኖች መሃላቸውን ይፈፅማሉ።

ከሚች ወገን አንድ ሰውና ገዳዩ ከተቀመጡበት በመነሳት ጥሬ ሺንብራና የተፈላ ቡና በእየጃቸው በመያዝ ይምላሉ። “ዳግም ወደ በቀል ብመለስ እንደ ሺንብራው ዘራዝርቴ ይበተን፣ እንዳረረው ቡና ዘሬ ይረር” በማለት መሃላ ይፈፅማሉ።

ለኦርቶዶክሱም ለሙስሊሙም የጋራ የሚሆን የመማያ ቁሳቁሶች ይቀርባሉ። እነርሱም እበት፣ አፈር፣ እህልና ወተት ናቸው። እነዚህን በየተራ በማንሳት ከዚህ በኋላ ለበቀል ብነሳሳ በእበቱ የኩብት ዘር ይንሳኝ፣ በወተቱ እርጥብ ለዘላለም ይንሳኝ፣ በእህሉ የእህል ዘር ይንሳኝ፣

የዘራሁት አይብቀል ውድማ ሆኖ ይቅር፤ በአፈሩ ደግሞ ልጆችንም ከብቶችንም ለአፈር ይበላቸው በማለት ይምላሉ።

ከዚህ በኋላ በሚችሉ ቤተሰብ ቤት ውስጥ ቡና እና ዳቦ ተዘጋጅቶ ወደ ቤት እንዲገቡ ይደረጋል። የሚችሉ ወገንና ገዳይ የተዘጋጀውን ዳቦ እጅ ለእጅ ተያይዘው ይቆርሱትና በመጀመሪያ ገዳዩ የሚችሉን ቤተሰብ ያጎርሳል። ከዚያ በመቀጠል የሚችሉ ወገን ገዳዩንና ቤተሰቦቹን ያጎርሳል።

ከሚችሉ ቤተሰብ ቤት በመግባት የተዘጋጀውን ዳቦ ሁለቱ ታራቂ ወገኖች እጅ ለእጅ በመያያዝ ከቆረሱ በኋላ ተጎራርሰዋል። እጅ ለእጅ ተያይዘው መቁረሳቸው ለምን እንደሆነ መረጃ አቀባዩ አቶ መሀመድ አህመድ “አብረን በአንድ መዓድ ላይ ቆርሰናል ክፉ አንተሳሱብም። ለክፉ ብትፈልገኝ ብፈልግህ የእህል አምላክ ይጣልህ ይጣለኝ፤ እንደዳቦው ይቆራርሰህ ይቆራርሰኝ የሚል ማህላ ነው” (አቶ መሀመድ አህመድ፣ ግንቦት 9፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 66)። በማለት ሲገልፁት ሁለቱ ታራቂ ወገኖች የመጎራረሳቸውን ምክንያት መረጃ አቀባዩ አቶ ይብሬ ዳውድ “በእጅህ በልቻለሁ ከዚህ በኋላ ለበቀል አልመለስም። ብመለስ ግን በእጅህ የበላሁት እህል ይጣለኝ ማለት ነው” (አቶ ይብሬ ዳውድ፣ ግንቦት 7፣ 2004 ዓ.ም፣ ገፅ 62)። በማለት ያብራራሉ።

ሁለቱም ታራቂና አስታራቂ አካላት የተፈላውን ቡና ጠጥተው የተቆረሰውን ዳቦ በልተው ሁለቱንም ወገን የሀገር ሽማግሌዎችና የሀይማኖት መሪዎች እንደየሀይማኖታቸው የእርቅ መዝገያ የሚሆን ምርቃትና ፀሎት በማድረግ እርቁ ይዘጋል።

የገዳይ ቤተሰብና ሽማግሌዎች በአንድ ላይ በመሆን መስጊድ በመሄድ አላህን የወረደውን እርቅ እውነት አድርገዋል። የሚችሉን ወገን ቁማቸውን አስረሳልን በማለት ዱኣ ሲያደርጉ ያድራሉ። በማግስቱ ከመስጊድ ሲመለሱ ከገዳይ ቤት ፍየል ታርዶ ሽማግሌዎችና በእርቁ ላይ የነበሩ የሙስሊም አካላት ይጋበዛሉ።

የገዳይ ቤተሰቦች የሚያርዱት ፍየል ለእርቅ የለፉትን አስታራቂና ታራቂ ወገኖችን ለማብላት እንጂ ለደም ማድረቂያ ተብሎ የሚፈፀምበት ምንም አይነት ስርዓት የለም። ይህ ሁሉ ስርዓት ተፈፅሞ አስታራቂ አካላትም ወጠው ወርደው ሁለቱ ታራቂ ወገኖች ወይም አንደኛውም ወገን አሻፈረኝ በማለት እርቁን ቢያፈርስ የሚኖርበት ማህበረሰብ የሚወሰደው እርምጃ በገፅ 29 ተብራርቷል።

8. ፎክሎር በግድያ ግጭት አፈታት ወቅት ያለው ሚና

በፎክሎር መዝገብ ቃላት Leach, (1943: 398-403) ውስጥ ፎክሎርን በሚመለከት ሀያ አንድ ብያኔዎች ቀርበዋል። እነዚህ ብያኔዎች በፎክሎር ውስጥ ይካተታሉ የሚባሉትን ርዕሰ ጉዳዮች የሚዘረዝሩ ናቸው። በመዝገብ ቃላቱ ላይ ብያኔ ያቀረቡ የዘርፉ አጥኚዎች አንድ ወጥ የሆነ ተግባራዊ ብያኔ (operational definition) አላቀረቡም። ከዚህም በመነሳት ፎክሎር የሚለው ቃል ሰፊ ፅንሰ ሃሳብን የሚወክል መሆኑን መረዳት ይቻላል።

Dorson (1972: 2-4) ፎክሎርን ስነ-ቃል (oral literature) ወይም ቃላዊ ጥበብ (oral or expressive literature)፣ ቁሳዊ ባህል (material culture) ማህበራዊ ልምድ (social folk custom) እና ሀገረሰባዊ ትውን ጥበባት (performing folk arts) በሚሉ አራት ዋና ዋና ዘርፎች ሲመደቧቸው በእያንዳንዱ ዘርፎች ስር በርካታ ዝርዝር ጉዳዮች (Lore) እንዳሉ ይገልጻሉ።

ከፎክሎር አባይ ዘርፎች መካከል አንዱ በሆነው ስነ-ቃል ስር ከሚካተቱ በርካታ ርዕሰ ጉዳዮች (Lore) ውስጥ ምሳሌያዊ አነጋገር እና ተረት ይገኙበታል። እነዚህ የስነ ቃል ዘርፎች የአንድን ማህበረሰብ ልምድ፣ እምነት፣ ፍልስፍና፣ ማህበራዊ፣ ፖለቲካዊና ኢኮኖሚያዊ ሁኔታዎችን ምን እንደሚመስሉ ለማየት ሲረዱ በተለያዩ ማህበራዊ ጉዳዮች (ስብሰባ፣ ወይይት፣ ጨዋታ፣ የተለያዩ ባህላዊ ስርዓቶች ወዘተ.) ሰዎች እርስ በርስ ባላቸው መስተጋብር ሀሳባቸውን ለማስተላለፍና አድማጩ መልዕክታቸውን በውል እንዲረዱ ለማድረግ ከፍተኛ ሚና አላቸው።

በዚህ ምዕራፍ በአዋቢ ወረዳ በሚኖሩ ክርስቲያኖችና ሙስሊሞች ዘንድ በተለያዩ ምክንያት የሚከሰት የግድያ ግጭትን ለመፍታት፣ ተጉጅውን ወገን ለማፅናናት፣ ዘላቂ ሰላም ለማስፈን ወዘተ. ምሳሌያዊ አነጋገሮችና ተረቶች ያላቸው ሚና ምን እንደሚመስል በትንታኔ ለማሳየት ተሞክሯል። እነዚህ ምሳሌያዊ አነጋገሮችና ተረቶች ጥቂቶቹ በእርቁ ላይ የተባሉ ሲሆኑ ሌሎች ግን ከመረጃ ሰጭዎች ተሰብስበው የተተነተኑ ናቸው።

8.1. ምሳሌያዊ አነጋገር በግድያ ግጭት አፈታት ወቅት ያለው ሚና

ምሳሌያዊ አነጋገሮች በእለት ተዕለት ግንኙነት ሂደት ውስጥ ካላቸው ተግባራት አንዱ የተጣሉ ሰዎችን ለማስታረቅ ከፍተኛ ሚና መጫወታቸው ነው። ከዚህ በታች የቀረቡ ምሳሌያዊ ንግግሮችን ብንመለከት ለግድያ ግጭት አፈታት ሂደት ከፍተኛ አስተዋፅኦ እንዳላቸው መረዳት ያስችላል።

ባለጌን በእርቅ ወይፈንን በድርቅ

ባለጌና ወይፈን በፍካሬ ወይም በባህላዊ ትርጉማቸው ተምሳሌነታቸው የአፍላጎት፣ የሀይለኝነትና የአልደፈር ባይነት ነው። “ጥሩ ባለጌ፣ ጥሩ ሞላጋ፣ እንደደረሰ ባንን ሚሊጋ”። በዚህም ባለጌ ሀይለኛ የማይፈራ መሆኑን እንገነዘባለን። ይህን አይነቱን ሀይለኛ ሥነ ልቦና ያለውን ሰው ማሸነፍ የሚቻለው ሽማግሌዎች መክረውና ተቆጥተው ከተጣላው ሰው ጋር እንዲታረቅ ሲያግባቡትና ሲያሳመኑት ነው።

ወይፈን ገና ጫንቃው ላይ ቀንበር ያላረፈበት ሮጦ ያልጠገበ በመሆኑ በቀላሉ ከበረት ወይም ከሜዳ ነድቶ ጠምዶ ማረስ አይቻልም። እርሻ እንዲያርስ ለማድረግ ማሰልጠን፣ ማለማመድ ያስፈልጋል። ጉልበቱ ገና ያልተነካ ጫንቃውም የደነደነ በመሆኑ ማንም በቀላሉ ይዞ ቀንበር ሊጭንበት አይችልም። በመሆኑም በድርቅ ወራት ወይም በበጋ ጊዜ ቀለብ እንደልብ በማይኖርበት ጊዜ ጉልበቱ ሲደክም ቀንበር በመጫን ማሰልጠንና ለእርሻም ማለዘብ ይቻላል። አለበለዚያ በአልህና በጉልበት ወይፈንን እገራለሁ (እገርፋለሁ) የሚል የበሬ እቃውን ከማሰበር ሌላ ትርፍ አያገኝም።

በትይዩነት በአፍላጎታቸውና በሀይለኝነታቸው የቀረቡት ባለጌና ወይፈን በአግባቡና በዘዴ ከተያዙ አሸንፈው ወይም እምቢ ብለው የማይቀሩ መሆናቸውን ነው ምሳሌው የሚነግረን።

ከመልካም ሙግት ክፉ እርቅ ይሻላል

እርቅ ይቅርባይነትንና ስምምነትን ያመጣል። የተጣሉ ሰዎችን በሽማግሌዎችና በታዛቢዎች መሀል ፊትለፊት አገናኝቶ ይቅር የሚያባብል በመሆኑ ከጥፋት ከመጉዳዳት ያርቃል። ስለዚህም እርቅ ከምንም በላይ የተሻለ ነው። ሙግትና ክርክር ግን በሁለቱም ወገን ጊዜንና ገንዘብን የሚጠይቅ እልህ ውስጥ የሚያስገባ ሽማግሌዎችን፣ ምስክሮችንና ለተከራካሪዎች ቅርብ የሆኑ ሰዎችን ሁሉ ስራ የሚያስፈታ፣ ሀሳብ ውስጥ የሚከት በመሆኑ በሙግቱ

አሸንፋለሁ ብሎ ለሚያስበው ወገን እንኳ ከድካሙና ከወጭው አንጻር እርቁን መቀበሉ የተሻለ መሆኑን ያሳያል።

በቆረቆረ በትር ቢመቱ በመረጡት ዳኛ ቢረቱ

የተጣሉ ሰዎች የሚያምኑባቸውን ሰዎች ለሽምግልና ይመርጣሉ። እነዚህ የተመረጡት ሽማግሌዎች ደግሞ ዳኞች ማለት ናቸው። ጉዳዩን በጥሞና አይተውና መርምረው የሚባለውን አዳምጠው መረጃ አጠናቅረው መፍትሔ ያሉትን ውሳኔ ይሰጣሉ። ውሳኔው ሁለቱንም ተከራካሪ ወገኖች እኩል እንደሚያስደስት አስቀድመው ስለሚያውቁ የተረታው ወይም የተፈረደበት ወገን ውሳኔውን መቀበል አለበት። ምክንያቱም ዳኞች ብሎ የመረጣቸው ሽማግሌዎች የበየኑበት ጥፋተኛነህ ብለው በመሆኑ ለውሳኔው ተገዥ መሆን ይጠበቅበታል። ይህም ከመጀመሪያው በሽምግልና ሊዳኙ ቃል የገቡ በመሆናቸው ከውሳኔው በኋላ ቃላቸውን ለሽምግልናው ማስገዛት እንዳለባቸው የሚያስገነዝብ ምሳሌ ነው።

የመቀናጅ በሬ ወደ አገሩ ይስባል

መሬት ኖሮት በሬ የሌለው ወይም አንድ በሬ ብቻ ያለው ገበሬ እርሻ ማረስ የሚችለው በሬ ያላቸውን ሰዎች በመለመን ነው። እነዚህ የተለመኑት በሬዎች ደግሞ ከተለያዩ ሰውና ከተለያዩ ቀበሌ ወይም ሰፈር የሚመጡ ሊሆኑ ይችላሉ። እነዚህን የልመና በሬዎች አቀናጅቶ ነው መሬቱን የሚያርሰው። እነዚህ በሬዎች ደግሞ የማይተዋወቁ በመሆናቸው በጉልበታቸው፣ በባህሪያቸው (በግራ ወይም በቀኝ የሚጠመዱ)፣ በሙያቸው ዳተኛ ወይም ፈጣን ሊሆኑ ይችላሉ። ተግባብተውና ተጠባብቀው ማረስ አይችሉም። ገበሬውም ቢሆን የበሬውን ወይም የበሬዎቹን አመል ስለማያውቀው እርሻው እንደነገሩ መሆኑ አይቀርም። በዚህ ጊዜ በሬዎች እርስ በርስ መናበብ ሲያቅታቸው የገበሬውም አመል እንግዳ ሲሆንባቸው ወደ የመጡበት አቅጣጫ (ቀበሌ) አንገታቸውን ቀና በማድረግ ማረሻውን ይስባሉ። የምሳሌያዊ አነጋገሩ ትኩረትም በተለይ ባልና ሚስት ተጣልተው ጉዳያቸው በሽምግልና እንዲያልቅ ሲስማሙ የሚመርጧቸው ሽማግሌዎች በየወገናቸው ይከራከሩልኛል ለእኔ ያደሉልኛል የሚሏቸውንና የሚተማመኑባቸውን ነው። እነዚህ በባልና በሚስት የተመረጡ ሽማግሌዎች ለመረጧቸው ወገኖች ብቻ ሲያደሉና ሲከራከሩ የሽምግልናን ወግና ስርዓት ጣሳችሁ ለማለት ሲፈለግ የመቀናጅ በሬ ወደአገሩ ይስባል ተብሎ ይተረትባቸዋል።

ደም ካልተውት አይደርቅም

ደም ማለት አንዱ ሌላውን በቂም በቀል ጠብ በሚገድልበት ወቅት የተገደለባቸው ቤተሰቦች ወይም ዘመዶች ገዳዩን ወይም የገዳዩን ቅርብ ዘመዶች ፈልገው በመግደል ደማቸውን የሚመልሱበት ባህል ነው። ይህ የደም መመላለስ ሂደት የሚያበቃው በሽምግልና አማካይነት የሁለቱም ወገኖች ተስማምተው በእርቅ ሲያልቅ ነው። ወደ እርቅ የሚመጡ ደግሞ መበቃቀሱን በመተው ነው። አስዚያ አንዱ ሲገድል ሌላው ሲበቀል የሞተበት እንደገና ሲበቀል ማለቂያ የሌለው እልቂት ይከሰታል። ደም ደግሞ የሚቀረው በሽምግልና በእርቅ አማካይነት ነው። ስለዚህ እርቅ ደም ያደርቃል፣ በቀልን ያስተዋል።

በገዳይ አትፍረዱ ሚችም አናዳጅ ነው

አንድ ሰው ሌላውን ሰው የሚገድልበት ምክንያት ግፍና በደል ሲደርስበት ወይም ራሱን ከጥቃት ለማዳን ሌላ አማራጭ መንገድ ሲያጣ ይሆናል። ምሳሌያዊ አነጋገር በሚነገርበት አካባቢ አንድ ሰው የሌላውን ሰው ሚስት በውሽምነት መያዙ ከታወቀ፣ የሌላውን የእርሻ መሬት በጉልበት በነጥቅ ወይም ካለድንበሩ አልፎ በገፋና በእምቢተኛነቱ ቢፀና፣ ክብርንና ጥቅምን በሚነኩ ጉዳዮች ለእርቅ ወይም ለስምምነት ፈቃደኛ ሳይሆን ሲቀር ሊገድለው ይችላል። ይህን ጊዜ የማህበረሰቡ አባላት ገዳዩን ከመንቀፍና ከመወንጀል ይልቅ ያከብሩታል። ምክንያቱም ሚቹ የገዳዩን ብቻ ሳይሆን የማህበረሰቡንም ወገን ባህል የጣሰና የተጋፋ ስለሆነ ነው። ገዳዩ አርሶ ወይ ነግዶ በሰላም እንዳይኖር ሚች በየጊዜው ሰላም ከነሳው፣ ካበላጩውና ካናደደው ለሞቱ ምክንያት የራሱ የሚቹ ድርሻ ከፍተኛ ይሆናል። ይህ ከሆነ ደግሞ በሚች ወገኖችና በገዳይ መካከል እርቅ (ስምምነት) ለመፍጠር አይከብድም። ምክንያቱም ምሳሌያዊ አነጋገር እንደሚያሳየው ጥፋቱ የገዳይ ብቻ ሳይሆን የሚችም እጅ ያለበት በመሆኑ ነው።

ረጅም ጊዜ ማማሰል ገንፎን ያበላሻል

የግድያ ግጭት ሲከሰት በአፋጣኝ እልባት ካላገኘ ከፍተኛ ጥፋት መፍጠሩ አይቀርም። የሀገር ሽማግሌዎች ሁኔታው እንደተከሰተ በፍጥነት የሚችንና የገዳይን ወገኖች በማግባባት የእርቁን እለት ያፋጥኑታል። ለእርቁ እረጅም ጊዜ መውሰድ ሚችንና የሚችን ወገኖች መናቅ እንደሆነ ሆኖ ስለሚቆጠር የሚች ወገን ወደ ብቀላ ሲያመሩና ከፍተኛ እልቂት ሊደርስ እንደሚችል ምሳሌያዊ አነጋገር ያስረዳል።

በአንት የሰከረ በካሳ የከበረ የለም

ይህ ምሳሌያዊ አነጋገር አንት ተጠጥቶ እንደማይሠከር ሁሉ በግጭት ወቅት ተገዷው ወገን ለጉዳቱ የሚሆን የደም ካሳ በመውሰድ በህይወቱ ላይ ምንም አይነት ለውጥ እንደማያመጣ የሚገልፅ ሲሆን በአወበል ወረዳ ሙስሊሞች ባህል መሠረት በግድያ ወቅት ገዳዩ ለሚች ሌተሠቦች የሚሠጠው የደም ካሳ የለም። ሁለቱም ወገኖች በሽማግሌ ፊት ይቅርታ ተጠያይቀውና መሃላ ከፈፀሙ እርቁ ይፀናል። ነገር ግን ለጉዳዩ ተብሎ የሚሠጥ የደም ካሳ አለመኖሩን ያስረዳል።

ዋሽተው ያስታርቃሉ እንጂ ዋሽተው አያጣሉም

ይህ ምሳሌያዊ አነጋገር በሁለቱ ወገኖች መካከል ያለው የጠብ መነሻ ምክንያት አሳማኝ ሆኖ ፍርዱ ለአንዱ ወገን ብቻ ሙሉ ለሙሉ ቢያዘነብል በሽማግሌዎች የተወሰነው ውሳኔ ጊዜውን ጠብቆ ሌላ ችግር ይዞ መምጣቱ የማይቀር መሆኑን በመረዳት አስታራቂዎች በውሸት ቢሆንም እኳን ጠቡን ለማብረድ፣ ሰላማዊ ግንኙነት ለመፍጠር እንዲሁም ወደ ፊት ሊደርስ ከሚችለው ማህበራዊ ቀውስ ለመታደግ ማስታረቅ ይኖርባቸዋል የሚል ሃሳብ የያዘ ነው።

8.2. ተረት በግድያ ግጭት አፈታት ወቅት ያለው ሚና

አንድ ማህበረሰብ ባህሉን፣ እምነቱን፣ ታሪኩን፣ ወዘተ. ጠብቆ ከትውልድ ወደ ትውልድ ከሚያሸጋግርበት መንገድ አንዱ ተረት ነው። ተረት ስነምግባርን ለማስተማር አይነተኛ መሳሪያ ነው። በተረት ውስጥ የሰውን ልጅ የተለያዩ ባህርያት የሚወክሉ ገፀባህርያት ሰዎች፣ የቤት እንስሳት፣ አራዊት ወይም ግዑዝ ነገሮች ሊሆኑ ይችላሉ።

በአዋብል ወረዳ ተረት የሚተረተው ቀኑ መሸቶ ከብቶች በበረት ከገቡና ቤተሰቡ ከተሰባሰበ በኋላ ነው። ተረቱን የሚተርቱት የልጆች አያት፣ አባት፣ እናት ወይም በእድሜ ክፍ ያለ ሰው ነው። ልጆች ደግሞ ተረቱን የሚያደምጡት ምድጃውን ከበው እሳት እየሞቁ ነው። ተራቹ ተረቱን ሲጀምር “ተረት ተረት” ይላል። አድማጮችም “ላሙ ይግባልህ በሰፊ በረት” በማለት ባንድ ድምፅ ይመልሳሉ። ተራቹ እንደ ተረቱ ባህርይና ሁኔታ ድምፁን እየለዋወጠ (ለምሳሌ የጅብ ገፀባህርይ ካለ እንደሱ በመጮህ) የአድማጮቹን ስሜት ለመግዛት ይጥራል። ሲጨርስም “ተረቱን መልሱ አፌን በዳቦ አብሱ” ይላል። በዚህም ልጆችም ሆኑ ተረቱን

ያዳመጡት አዋቂዎች የደከመ አእምሮአቸውን ያድሳሉ። ልጆችም እንቅልፍ እስኪወስዳቸው ድረስ በተረቱ ውስጥ የሰሙትን ታሪክ በማሰላሰል ይዘናሉ።

በተረት ውስጥ ባብዛኛው አንድ ግጭት ይኖራል። ይህ ግጭት ደግሞ በሁለት ገፀባህርያት መካከል የሚፈጠር አለመግባባት ነው። እዚህ በቀረቡት ተረቶች ውስጥ ማለትም በድኩላና በነብር (ተረት 1) በእባብና በሰው (ተረት 2) በሽፍታውና በባህታዊው (ተረት 3) በመካኗ ሴት እና በባልና በሚስት (ተረት 5) መካከል የሚፈጠሩ ግጭቶች አሉ። በእነዚህ ተረቶች ውስጥ የተጠቀሱትና ግጭት ውስጥ የገቡትን ገፀባህርያት ስንመለከት ለምሳሌ በድኩላውና በነብር (ተረት 1) እንዲሁም በእባብና በሰው (ተረት 2) መካከል ተመሳሳይ የሆነ ፍላጎትና ባህርይ የሌላቸው አጥፊና ጠፊ ናቸው። የድኩላና የነብር፣ የእባብና የሰው ግንኙነት፣ የጠላትነት ነው። እነዚህ ገፀባህርያት ግጭት በምን መንገድ ሊፈታ እንደሚችል የሚወሰነው የትረካው ሂደት ነው። የትረካው ሂደትና የግጭቱ መፍትሔ የሚወሰነው ደግሞ በሚፈልገው መንገድ ነው። ይህ መንገድ ደግሞ ሊተላለፍ የተፈለገው ቁም ነገር ነው። ለምሳሌ የድኩላና የነብር ግጭት የተፈታው በድኩላ አሸናፊነት ነው። የሰውና የእባብ ግጭትም የተፈታው በሰው አሸናፊነት ነው። ይህን የሰውና የእባብ ግጭት በመፍታት ሂደት ተሳታፊ የሆኑ ሌሎች ገፀባህርያትም አሉ። ይህን የሰውና የእባብ ግጭት በመፍታት ሂደት ተሳታፊ የሆኑ ሌሎች ገፀባህርያትም አሉ። እነዚህም ጅብ ጦጣና ቀበሮ ናቸው። እነዚህ ገፀባህርያት በግጭቱ ሂደት ያላቸው ሚና የሸምጋይነት ነው።

እዚህ በቀረቡት በሁሉም ተረቶች ውስጥ የተከሰቱ ግጭቶች የተፈቱት በተለያዩ መንገድ ነው። እነዚህ የተለያዩ መንገዶች ደግሞ የተመረጡት ማህበረሰቡ እንዲሆን በሚፈልገውና ባጸደቀው የማህበራዊ ኑሮ ደንብ መሰረት ነው። ስለዚህ የተረቶቹ ግጭቶች የተፈቱባቸው መንገዶች በማህበረሰቡ አባላት ዘንድ ተቀባይነት ያላቸው በመሆናቸው ፍትህዊ ናቸው ማለት ይቻላል። እነዚህን ጉዳዮች ቀጥሎ የቀረቡት ተረቶች ያስረዳሉ።

ተረት 1

በድሮ ዘመን ድኩላና ነብር በጠላትነት እየተፈላለጉ ይኖሩ ነበር። ከአለታት አንድ ቀን ነብር ለድኩላ “እስከ መቼ ድረስ ነው በጠላትነት እየተያየን የምንኖር? እኔም ለብቻዬ አንተም ለብቻህ ከምትኖር በጋራና በፍቅር እየተረዳዳን ለምን በፍቅር አንኖርም?” በማለት ሽማግሌ ላከበት። ድኩላ ግን ነገሩን መርምሮ ሲያበቃ “አይሆንም” አለ። ነብር ግን “አንተ በፈለግኸው

ሽማግሌ መሀል እምልልሀለሁ ቃሌን አጥፌ አልተናኮልህም” ብሎ በተደጋጋሚ አስለመነው። ድኩላም “መሀላ ካላፈረስክ ምንቸገረኝ” በማለት በሽማግሌዎች ፊት ተማማሉና ከዚያን ቀን ጀምሮ አብረው መኖር ጀመሩ። ድኩላም ስጋት ስለቀረለት ሰውነቱ እየወፈረና እያማረበት ሄደ። በዚህ ጊዜ ነብር ጎመጀና ሊበላው ምክንያት ይፈልግ ጀመር። አንድ ቀን ቁጭ ብለው ሲጨዋውቱ ነብር “ወንድሜ ድኩላ መሀላ ያፈረሰ ምን ይሆናል?” ሲል ጠየቀው። ድኩላም “በልጁ ወይም በልጅ ልጁ ይደርሳል” አለው። “እንግዲያውስ ልጆቹ የራሳቸው ጉዳይ ነው” አለና ከተቀመጠበት ዘሎ በመነሳት ድኩላው ላይ ተከመረበት። ድኩላውም ደንግጦ ሲንፈራገጥ ቀንዱ በነብር ሆድ ውስጥ ገብቶ አንጀቱን ዘከዘከው። ነብርም ተዘለፍልፎ ወድቆ እያቃሰተ “ምነው ድኩላ በልጅ ወይም በልጅ ልጅ ነው የሚደርስ አላልክኝ?” አለው። ድኩላም “የአንተ እናትና አባት መሀላ አፍርሰው እንደሆነ ማን ያውቃል?” አለው ይባላል።

በዚህ ተረት መሰረት ነብርና ድኩላ አብሮ ሊያኖራቸው የሚያስችል የጋራ የሆነ ምንም ነገር አልነበራቸውም። ጓደኛ እንዲሆኑና አብረው እንዲሆኑ ተፈጥሮአቸው አይፈቅድላቸውም። ባጭሩ አጥፊና ጠፊ ናቸው። በተረቱ ውስጥ ነብር ሁለት አማራጮች ነበሩት። አንደኛው በማስገደድ በሀይል መጠቀም። ሁለተኛው በማግባባትና በዘዴ አሳምኖ በእጁ ውስጥ ማስገባት። ድኩላ ግን አማራጩ አንድ ብቻ ነበር። የነብርን ማንነትና ተፈጥሮ መረዳትና ለአፍታም ቢሆን አለመዘናጋት። ይህን ካላደረገ እራሱን ለአደጋ አላልፎ መስጠቱ ነው። ነገር ግን ድኩላ መሳሳት በሌለበት ሁኔታ ተሳሳተ። ለስህተቱ በምክንያትነት የቀረቡት ደግሞ ሽማግልናና መሀላ ናቸው። ሽማግሌዎች የሚመረጡበት መንገድና ሽማግልናው ራሱ አስፈላጊ ነበረ ወይ? የሽማግልናው ሂደትስ ቢሆን ፍትሀዊ ነበር ወይ? ብለን ከጠየቅን የነብርን ማንነት እያሰብን መሆን አለበት። ስለዚህ ሽማግልናውም ሆነ መሀላው የአንድን ወገን ወይም የነብርን ፍላጎትና ጥቅም ብቻ ያስከበረ ነበር።

ድኩላ ሽማግልናውን ተቀብሎ መሀላውን ጠብቆና ነብርን አምኖ ከስጋት ነጻ ሆኖ መኖር ሲጀምር ነብር ሽፋን አድርጎ የተጠቀመበትን መሀላ ለማፍረስ የተፈጥሮ ባህርይው አስገደደው። ነገር ግን አጋጣሚው ድኩላን ገዳይ ነብርን ሚች አደረገ። ከእምነት አንጻር ሲታይ ነብር ሽማግልናውን ንቆ መሀላውን ረስቶ ስላፈረሰ ነው ለሞት የተዳረገው ተብሎ ሊወሰድ ይችላል። ይኸውም “አባትህ መሀላ አፍርሶ ቢሆንስ” ነው ያለው ድኩላ፤ ነብር ለሞት ሲያጣጥር “የአባት እዳ ለልጅ” እንደማለት ነው በድኩላው አስተሳሰብ።

በተረቱ የድኩህና የነብር ጓደኝነትም ሆነ ሽምግልናው አግባብነት ያልነበረው በሆንም አጨራረሱ አስገራሚና ያልተጠበቀ ሆኗል። ይህም ሆኖ የተረቱ መልእክት መሀላን ማፍረስ መዘዙ አደገኛ መሆኑን ማስገንዘብ ነው።

ተረት 2

ከእለታት አንድ ቀን አንድ መንገደኛ የሞላ ወንዝ ሊሻገር ሲል እባብ አገኘውና “ስለእግዚአብሔር ብለህ ይኸን ወንዝ አሻግረኝ?” ብሎ ለመነው። ሰውየውም “እንዴት አድርጌ ነው የማሻግርህ?” ሲል ጠየቀው። እባቡም “በራስህ ላይ ጠምጥመህ አሻግረኝ ወዲያውኑ እወርድልህለሁ” ብሎ ተማጸነው። መንገደኛውም “አሺ” ብሎ አሻገረው። ከተሻገሩ በኋላ “በል ውረድልኝ” ቢለው እባብም “ምን ልታደርግ ሰቅለኸኝ ምን ልታደርግ ታወርደኛለህ?” አለው። ብዙ ሲጨቃጨቁ ከቆዩ በኋላ መግባባት ሲያቅታቸው በሽማግሌ ፍርድ ሊስማሙ መጀመሪያ ወደ ጅብ ሄዱ። ጅብም ጉዳዩን ካዳመጠ በኋላ ፍርዱን እንደሚከተለው ሰጠ። “ምን ልታደርግ ሰቅለህ ምን ልታደርግ ታወርደሃለህ” ብሎ ለእባቡ ፈረደለት። ሰውየው በጅብ ፍርድ አልስማማም ስለአለ ቀጥለው ወደ ጦጣ ሄዱ። ጦጣም ክሱን አዳምጣ “ምን ልታደርግ ሰቅለህ ምን ልታደርግ ታወርደሃለህ” ብላ ለእባብ ፈረደችለት። ቀጥለው የመጨረሻ ሽማግሌ ወደ አሉት ወደ ቀበሮ ሄዱ። ቀበሮም ጉዳዩን ከመጀመሪያ እስከመጨረሻ ካደመጠች በኋላ “ትክክለኛ ፍርድ ለመስጠት ከላሽና ተከላሽ በግራና በቀኝ በኩል ቆመው ነው እንጅ አንተ በጉልበትህ ሰውየው ራስ ላይ ተቀምጦህ ፍርድ አልሰጥም” አለች። እባብም ከሰውየው እራስ ወርዶ ድንጋይ ላይ ተቀመጠ። ቀበሮም “አውነት ፍረጅ ካላችሁኝ አንተም ከዱላህ እባብም ከሩጫህ” ብላ ለሰውየው ምልክት ሰጠችው። የዚህን ጊዜ በያዘው ዱላ ቀጥቅጦ ገደለው ይባላል።

ከትረካው እንዳየነው በእባብና በሰውየው መካከል የተፈጠረውን ጠብ እንዲዳኙ የተመረጡት ሽማግሌዎች ጅብ ጦጣና ቀበሮ ናቸው። እባብን ጨምሮ እነዚህ እንስሳት ከማህበረሰቡ አባላት የእለት ተእለት ኑሮ ጋር በቅርብ የተቆራኙ በመሆናቸው ሰዋዊ ባህርይ ተሰጥቷቸው የሰውን ልጅ ድርጊት እንዲፈጽሙ ሆነው ቀርበዋል። ጅብ በፊሪንቴና በጉልበቱ እንዲሁም ለአህያ ጠላት በመሆኑ፣ ጦጣ ደግሞ በብልጠትና በብልህነቷ፣ ቀበሮ በመሰሪነቷ ማለትም አዘናግታ የበግ ግልገል በመንጠቋ፣ እባብ በመርዘ፣ በምቀኛነቱና በተንኩለኛነቱ ይታወቃሉ።

በተረቱ ውስጥ የቀረቡት ዋናዎቻቸው ባለታሪኮች የእባብና የሰው ግንኙነት ከጥንት ጀምሮ የጠላትነት ነው። በመጽሐፍ ቅዱስ ውስጥ እንደተጠቀሰው ለአዳምና ለሔዋን ከገነት መባረር ምክንያት የሆነው እባብ ነው። ዘፍ. ፫፡፩-፪ “እባብም እግዚአብሔር አምላክ ከፈጠረው ከምድር አውራ ሁሉ ይልቅ ተንኩለኛ ነበር” ይላል። ይህን የቆየ ትረካ ይዘን ወደ ተረቱ ስንሄድ የሰው ልጅ ከጥፋቱ የማይማር መሆኑንና በእባብ ተንኩል መውደቁን እናያለን። ተንኩለኛውና የተረገመው እባብ ስመ እግዚአብሔርን ጠርቶ ሰውየውን ወንዙን አሻግረኝ ብሎ ይለምነዋል። ሰውየውም እሽ! ይለዋል። እባብ ደግሞ ወንዙን መሻገር የፈለገው ሰውየው ዱላ ላይ ተጠምጥሞ ወይም ትክኛው ላይ ተቀምጦ አለዚያም በጀርባው ላይ ታዝሎ አይደለም። ሰውየው እራስ (ጭንቅላት) ላይ ተጠምጥሞ ነው። የሰውየው የማሰብ ችሎታ ከእባብ ብልጠትና ተንኮል አንጻር ሲመዘን አንሶ ይታያል። በዚህ ሁኔታ ካሻገረው በኋላም ውረድ ቢለው አሻፈረኝ በማለት ይመልስለታል። ወደ ዳኛም ሲሄዱ እባብ ሰውየው እራስ ላይ እንደተጠመጠመ ነበር።

ሰውየው በእባብ ተንኮልና ብልጠት ለጊዜው ቢሸነፍም በቀበሮ ዳኝነት ከሞት ተርፎ አሸናፊ ሆኗል። ከእምነቱ እንጻር ደግሞ እባብ ቀደም ሲል አዳምንና ሔዋንን አሳስቶ ከገነት እንዲባረሩ ምክንያት ሆኗል። ነገር ግን ዳግም ወደ መንግስተ ሰማያት እንዲገቡ ክርስቶስ ሰው ሆኖ ተወልዶ ስለ ሰው ልጅ ሐጢያት መከራ ተቀብሏል። የሰው ልጅ ከእባብ ተንኮልና ሴራ በራሱ ችሎታ አሸናፊነት ሊወጣ አለመቻሉና የትናንት ታሪኩንና ገጠመኙን መዘንጋቱን ከተረቱ እንረዳለን።

በብዙ ተረቶች ውስጥ ብልጠትና ትክክለኛ ፍርድ የጦጣ መለያ ሆኖ ይታወቃል። በዚህ ተረት ግን ይህ ችሎታ ለቀበሮ ተሰጥቷል። የዚህ ምክንያቱ ይህ ተረት በተገኘበት ወረዳ (አካባቢ) ከጦጣ ይልቅ የቀበሮ በስፋት መገኘትና መታወቅ ያመጣው አካባቢያዊ ለውጥና ግንዛቤ ሊሆን ይችላል።

ተረት 3

ከእለታት አንድ ቀን አንድ ሽፍታ ከጫካ ወጥቶ ሲሄድ መንገድ ላይ አንድ ባህታዊ ያገኛል። ሽፍታውም ሊዘርፋቸው አስቦ “ቁም!” ብሎ ያስቆማቸዋል። አኮፋዳቸውንና ደበሎአቸውን ሁሉ ፈትሾ ምንም ገንዘብ ሳያገኝ ይቀራል። በዚህ ጊዜ ይናደድና “አሁን እዚህ ብገድልህ ደምህን ማን ይመልሰዋል?” ይላቸዋል። መናኙ ባህታዊም “መንግስት ወይም እግዚአብሔር”

ይሉታል። ሽፍታውም ይናደድና “እንግዲያስ መንግስት ወይም እግዚአብሔር ደምህን ሲመልሰው እናያለን” ብሎ ባህታዊውን በጥይት ገድሎአቸው መንገዱን ቀጠለ።

ይህ ከሆነ ከብዙ ዓመታት በኋላ ሽፍታው በዚያው መንገድ ሲያልፍ ባህታዊውን በገደለበት ቦታ የትርጉምና የብርቱካን ዛፍ በቅሎበት ፍሬውም ተንገርግጦ ያየዋል። ሽፍታውም ከመጠን በላይ ይደሰታል። በዚያን ዘመን በዚያው ሀገር ውስጥ የትርጉምና የብርቱካን ዛፍ ስለሌለ ትርጉምና ብርቱካን ለንጉሠ በገፀ በረከትነት ያቀረበ ሰው ይሾምና ይሸለም ነበር። ሽፍታውም ሹመቱንና ሽልማቱን እያሰበ ከዛፎቹ የብርቱካንና የትርጉም ፍሬዎች ቆርጦ በአገልግል ሞልቶ ወደ ንጉሠ ሄደ። እንደ ደረሰም ለንጉሠ ባለሟሎች ተናግሮ ንጉሠ ፊት ቀረበ። የመጣውን ውድ ስጦታም ተናግሮ አገልግሎ ሲከፈት በደም የጨቀየ የሰው እራስ ሆኖ ተገኘ። ንጉሠ ተናደዱና የፊጥኝ ታስሮ እንዲደበደብ አዘዘ። ሽፍታውም ዱላው ሲበዛበት ያደረገውን ሁሉ ዘርዘሮ ተናገረ። ንጉሠም ባህታዊውን በገደለበት መንገድ እንዲገደል አዘዘና ተገደለ ይባላል።

በተረቱ ውስጥ ጠብ የተፈጠረው በሽፍታውና በመኖኙ መካከል ነው። የጠቡ መንስኤ ሆኖ የቀረበው ገንዘብ ነው። ነገር ግን ባህታዊው ለመሞታቸው ተጨማሪ ምክንያት አለ። ይኸውም ሽፍታው ባህታዊውን “አሁን ብገድልህ ደምህን ማን ይመልሰዋል?” ሲላቸው መንግስት ወይም እግዚአብሔር ይመልሰዋል እንጅ ደሜ ሳይመለስ አይቀርም፤ የሚል የልበሙሉነት መንፈስ ከባህታዊው ፊት በማንበቡ እንግዲያውስ እስኪ እናያለን በሚል ስሜት ነው ተናዶ የገደላቸው። ባህታዊው ይህን አለም ንቀው ከሰው ርቀው ገዳም መኖርን የመረጡ ናቸው። ለነፍሳቸው የሚጨነቁ ስላልነበሩ እንዳይገድላቸው አልተከላከሉም ወይም አልተማፀኑም፤ በገድላቸውም ሰማእት እንደሚሆኑ ያምናሉና።

ሽፍታው ደግሞ አትግደል የሚለውን የመጽሐፍ ቅዱስ ቃል የጣሰና ከባለደሞቹ ጋር እስኪተራረቅ ድረስ ከማህበራዊው ኑሮ ለጊዜው የተገለለ ነው። ሽፍታውና ባህታዊው የሁለት አለም ሰዎች ናቸው። ሽፍታው አለማዊውን ባህታዊው ደግሞ መንፈሳዊውን አለም እንዲወክሉ ተደርገው የቀረቡ ባለታሪኮች ናቸው።

የማህበረሰቡ አባላት በተረቱ አውድ መሰረት የሁለቱን ሰዎች ጠብ ሊፈቱ የሚችሉበት መንገድ የለም። እንደዚህ አይነት አስቸጋሪ ሁኔታዎች የሚፈጠሩበት አጋጣሚ ከመጣ

ማህበረሰቡ ከእሱ በላይ ላለ መንፈሳዊ ሀይል አደራ ይሰጣል። ይህ መንፈሳዊ ሀይል ደግሞ በሀይማኖቱ በኩል የሚያውቀው የፈጣሪው ወይም የመላእክቱ ዳኝነት ነው።

በዚህ ተረት የባህታዊውን ደም የመለሰው ንጉሠ ነው። ይህ ደግሞ ቀደም ሲል ባህታዊው ተናግረውት የነበረውን ትንበያ መሰረት ያደረገ ነው። ሽፍታው የሰራውን ስራ ረስቶ ስልጣን በመፈለግ በባህታዊው ደም ላይ የበቀለውን የብርቱካንና የትርንጎ ፍሬ ቆርጦ ለንጉሠ በገፀበረከትነት አቅርቧል። በአንድ በኩል የብርቱካንና የትርንጎው ዛፍ ለባህታዊው ጽድቅ ምሳሌ ሲሆን በሌላ በኩል የሽፍታው ወንጀል እንዲጋለጥና የባህታዊው ደም እንዲመለስ ምክንያት ሆኗል። ትረካው የሚያስገነዝበው ቁምነገር ቢኖር የሰው ደም መቸም ቢሆን ሳይመለስ አይቀርም የሚለውን የማህበረሰቡን እምነት ነው።

ተረት 4

አንድ ባልና ሚስት ነበሩ። ሲኖሩ ሲኖሩ ሚስትየዋ ባልዋ ወደ እርሻ ሲሄድ እሷ በድብቅ ከውሽማዋ ጋር ትቀብጥ ነበር። ከእለታት አንድ ቀን ባሏ አውድማ ጥሎ ስለነበረ እዚያው ነው የሚያድር ብላ ውሽማዋን ቀጠረችው። ባልየው ካለውትሮው አምሽቶ እራቱን እየበላ ሳለ ውሽምየው ደግሞ በቀጠሮው ሰዓት መምጣቱን ለመግለጽ የባጡን እንጨት ነካ ነካ አደረገው። ሴትየዋም ደንግጣ የምታደርገው ሲጨንቃት ጊዜ አንድ መላ መጣላት። ይኼውም ቀን ስትፈጨው የነበረው ወፍጮ ላይ ሄዳ የምትፈጭ በመምሰል በዘፈን።

ተው በሬ፣ ተው በሬ፣ ባጡን አታፍርሰው
እራቱን ይበላል ቅራት የሚሄድ ሰው

በማለት ባልዋ መኖሩን በዘዴ ነገረችው። ባልየውም ምስጢሩ ገባውና

እኛ የማናውቀው ሰዋሰው ጨዋታ
ቀን ካልተቀጠረ በሬ አይመጣም ማታ።

በማለት በጥይት ገደላት ይባላል።

በተረቱ ውስጥ ባለትዳር የነበረች ሴት ባሏ ወደ እርሻ ሲሄድ እሷ ደግሞ ከውሽማዋ ጋር በመቅበጥ ጊዜዋን ታሳልፋለች። ይህ ቀን ቀን የምታደርገው የፍቅር ጨዋታ ሳያንሳት ሌትም ከእሱው ጋር የምታድርበትን ሁኔታ ስትመኝ ቅራቱ ጥሩ አጋጣሚ መሰላት። አውድማ ባለቤቱ ከብቱን ሜዳ ላይ ጥሎ ቁራን ሳይቀራ ወይም ከብቶችን ሳይጠብቅ ቤት እንደማያድር

የታወቀ ስለሆነ ሚስትና ውሽምየው አብረው ለማደር ተስማሙ። ቅራት ማለት በኦርቶዶክሱ ማህበረሰብ ዘንድ በበረታ ውስጥ ያሉትን ከብቶች ሲጠብቁ ማደር ሲሆን በሙስሊሞች ደግሞ ከስራ ሲመለሱ የሚመች ቦታ በመምረጥ ቅዱስ ቁራን ማንበብ ማለት ነው።

ነገር ግን የቸኩለው ውሽማ ባልየው መሄዱን ሳያረጋግጥ መምጣቱን ለማሳወቅ የቤቱን ባጥ ነቀነቀው። በሬ፣ ላም፣ ወይራን ወይም ፈረስ፣ አህያና በቅሎ ቤት ውስጥ ሲሆኑ የቤቱን ወጋግራ፣ ውጭ ሲሆኑ ደግሞ (ቤቱ ላር ቤት ከሆነ) ባጡን እንደሚታከኩ ይታወቃል። በዚያ ምሽት በሬ ውጭ ይሁን ውስጥ ሴትዬዎ ጉዳይዎ አይደለም። በበሬ የመሰለችውን ውሽማዋን እና እሷንም ከመጋለጥና ከአደጋ ለማትረፍ የተጠቀመችበት መንገድ ዘፈን (እንጉርጉር) ነበር።

ባል ግን ሁሉንም ነገር ደርሽበታለሁ ይህን የቃላት ጨዋታ ተይው፤ ቅኔውን እናውቀዋለን፤ የምሄድ መስሎሽ በቀጠርሽው ሰዓት ነው የመጣ ይላታል። ተንቁያለሁ፣ ተደፍሬያለሁ፣ ጥቃቱን የምብቀለው ደግሞ አንቺን በመግደል ነው በሚል እምነት ሚስቱን ይገድላል። በሌላ በኩልም በውሽምነት የያዛት ሰውም ባሏን የናቀው መሆኑን መገመት ይቻላል። ምክንያቱም የሰማ ወይም ያወቀ እንደሆነ ይገድለናል ብሎ አልጠረጠረም። ስለዚህም በባልየው በኩል ጥቃቱ ከፍተኛ ነው። ባህሉ ደግሞ ሚስት በባሏ ላይ ባልም በሚስቱ ላይ ውሽማ መያዝን አይደግፍም። የማህበረሰቡም ደንብ በዚህ መንገድ የሚንገዝ የጋብቻን ክቡርነት የሚፈታተን ሲገኝ ቅጣቱ ምን ያህል የከፋ ሊሆን አንደሚችል ያሳያል። ይህም የሰለኝነት ባህሪ ላላቸውና በትዳር ላይ ለሚቀብጡ ግለሰቦች የእኔን ያየህ ተቀጣ ማስጠንቀቂያ ሲሆን ለአዋቂዎች ማሳሰቢያ ለታዳጊዎች ደግሞ ትምህርት መሆኑ ነው።

ተረት 5

አንድ ባልና ሚስት ነበሩ። ሁለቱም ልጅ አልነበራቸውም። ባልየው ሚስቱ ባለመውለዱ እየተበሳጨ በየጊዜው ይጣሉ ነበር። ሚስቱም መሀን ሆኖ ነው ያልወለድኩ እያለች ትጨነቅ ነበር። ብዙ ጊዜም ለታቦት ተስላ ሳትወልድ ቀረች። ባሏ ደግሞ ሌላ የምትወልድ ሴት በድብቅ መፈለጉን ሰማችና በቅናት ትቃጠል ጀመር። “እንግዲህ ለየታቦቱ ሁሉ ተሳልሁ ምን ተሻለኝ?” ብላ ስታስብ አንድ ነገር ትዝ አላት። ለሰይጣን መሣል። “ሰይጣን ልጅ የወለድኩ እንደሆነ ፈትየ ጋቢ አሰርቼ አለብስሀለሁ።” ብላ ተሳለች። ወዲያው ስለቷ ሰመረላትና አረዝቷ። ባሏም ማርገዟን ሲያውቅ በሰብብ ባስባቡ መጠላቱን ተወና ፍቅር ሆነ። ቀኗ ደርሶ በፀኝ ወሯ ተገላገለች። ታርሳ ስትወጣ ስለቷን ለማድረስ ብትፈልግ

ሰይጣንን የት እንደምታገኘው ግራ ገባት። ሰውን ሁሉ ብትጠይቅ የሚገኝበትን ቦታ የሚነግራት አጣች። አንድ ሽማግሌ ግን የሚገኝበትን ቦታ ነገሯት። “ሰይጣንን የምታገኘው ሽምግልና ቦታ ነው” አሏት። “ሰዎች ተጣልተው የሚታረቁበት ቦታ ሂጂ ከዚያም ሽምግልናውን አፍርሶ አልታረቅም ብሎ የሚሄደው ሰው ነው ሰይጣን” አሏት።

ሴትየዋም የሽማግሌውን ምክር እንደሰማች ሽምግልና ባለበት ቦታ ሁሉ እየሄደች አልታረቅም የሚል ሰው ትፈልግ ጀመር። አንድ ቀን አንድ ሰውዬ አልታረቅም ብሎ ሽምግልናውን አፍርሶ ሲሄድ ከኋላው እየሮጠች ተከትላው ሄደችና “ጌታው ፈልጌህ ነበር” አለችው። ሰውየውም ቆም ብሎ “ለምን ፈለግሽኝ?” አላት። እሷም መሆን ሆና መኖሯንና ለታቦት ሁሉ ተስላ አልደርስ ቢላት ለሰይጣን ተስላ ልጅ በመውለዷ ስለቷን ለማን እንደምትሰጠው ተጨንቃ ሰው ስትጠይቅ ከሽምግልና አልታረቅም ብሎ የሚወጣው ሰው እሱ ነው ሰይጣን ስላሉኝ እንካ ስላቴን ተቀበለኝ አለችው። ሰውየውም ተገረመና “እኔ ነኝ ሰይጣን?” በማለት ተመልሶ ሄዶ ታረቀ ይባላል።

በተረቱ ውስጥ እንደሚታየው ሴትዬዋ ልጅ ባለመውለዷ ከባሏ ጋር በየጊዜው ትጣላ ነበር። ትዳሯም አደጋ ላይ የወደቀበት ሁኔታ እንደነበር እንገነዘባለን። ይህን ችግር ያቃልሉልኛል ብላ በመተማመን ለታቦቶች ሁሉ ተስላለች። ይህ ደግሞ በማህበረሰቡ ዘንድ የተለመደ ነገር ነው። ካቅም በላይ የሆነ ችግር ሲገጥም፣ የማይወጡት ፈተና ሲደቀን ለታቦት መሳል ያለ ነው። እናቶች ጦር ሜዳ የሄዱ ልጆቻቸው በሰላም እንዲመለሱ ይሳላሉ፤ በሬው ወይም ፈረሱ የጠፋበት፣ የተሰረቀበት ሰው እንዲገኝለት ለታቦት ይሳላል። እርጉዝ ሴቶች ምጣቸው ሲጠና በሰላም እንዲገላገሉ ለታቦት ይሳላሉ። የታመመ ሰው ከህመሙ እንዲፈወስ ይሳላል። ሴትየዋም ያደረገችው በባህሉ መሠረት አግባብ ነበር። ነገር ግን ስለቷ አልሰምርላት አለ። ቀሳውስቱ በስብከታቸው ሳጥናኤል ከመላዕክቱ ውስጥ አንዱ እንደነበር ከመንበሩ ሲባረርም ስልጣኑን እንዳልተገፈፈ፣ ሲኦልም የእርሱ ርስት እንደሆነ የሚናገሩበት አጋጣሚ ሰፊ በመሆኑ ምዕመናኑ ሰይጣንን እንዲሁ በወሬ ወይም በስብከት ይፈሩታል፤ ይጠሉታል። ሰይጣን የጥፋት መልዕክተኛ የክፉና የመጥፎ ነገሮች ሁሉ ተምሳሌት ሆኖ ይቀርባል። ስለዚህ ሰይጣን የተረገመና ርኩስ ቢሆንም በቅዱሳኑ መላዕክት በተቃራኒ ነገር ግን በትይዩ በመጥፎ ነገርም ቢሆን ሀይልና ስልጣን እንዳለው በልማድ ይታወቃል። ይህንን ልማዳዊ ግንዛቤ የያዘችውም ሴት ታቦታቱ እሷ ልጅ እንድትወልድ ባይሳካላቸውም ተስፋ ሳትቆርጥ ለሰይጣን ተስላ ስለቷ

ሰምሮላታል። ስለቷ በመስመሩም የባልና ሚስት ጠብ ተፈቷል። ከዚህ በኋላ በገባቸው ቃል መሠረት ስለቷን የት ብላ ለማን እንደምትሰጠው ተቸግራለች።

ታቦታቱ ስለቷን ሰምተውና ፈጽመውላት ቢሆን ኖሮ በየስማቸው በታነጸ ቤተክርስቲያን ሄዳ ታስገባ ነበር። ሰይጣን ግን እንደ ታቦታቱ በገሀድና በግልጽ የሚመለከበት ቦታና ሁኔታ የለም። ከሽማግሌው አስተሳሰብ እንደምንረዳው ከሆነ የሰይጣን ማደሪያው ወይም መገኛው ለእርቅ አልገዛም ያለው ሰው ሆኖ ነው የቀረበው። ምክንያቱም ሴትዬዋ የሰይጣንን መኖር እንጅ የት እንደሚኖር ማን እንደሆነ ሽማግሌውን ከማግኘቷ በፊት አታውቅም ነበር። ከሽማግሌው ገለጻ በኋላ ሰይጣንን ያገኘችው አልታረቅም ብሎ ባፈነገጠው ሰው ላይ ነው። እሷም ብቻ ሣትሆን አልታረቅም ብሎ ሽምግልናውን ያፈረሰው ሰውየም “እኔ ነኝ ሰይጣን?” ብሎ ራሱን ጠይቆና ተጸጽቶ ተመልሶ በመሄድ መታረቁን ትረካው ይነግረናል። ተረቱም የሽማግሌን አስተዋይነትና ብልሀት በማስታወስ የማህበረሰቡን ባህልና ልማድ የሚጥስ ሲገኝ እንዴት በዘዴ መመለስ እንደሚቻል ያሳይል።

በተረቱ ውስጥ አንድ ዋናና አንድ መለስተኛ ታሪኮች አሉ። ዋናው ታሪክ ልጅ ባለመውለዱ ምክንያት ከባላ ጋር በየጊዜው የምትጣላዋ ሴት ታሪክ ነው። ሌላው ሽምግልናውን አፍርሶ አልታረቅም በማለት ያፈነገጠውን ሰው በዋናዋ ባለታሪክ አማካኝነት እንዲታረቅ ያደረገው በዋናው ታሪክ ውስጥ የተከሰተ አነስተኛ ታሪክ ነው። ይህም የሽምግልናንና የእርቅን አስፈላጊነት ለማስገንዘብ አጽንኦት የተሰጠበት መንገድ ነው።

9. ማጠቃለያ

ይህ ጥናት በአዋቦል ወረዳ የሚገኙ በኦርቶዶክስና ሙስሊም ማህበረሰቦች የተናጠልና የእርስ በእርስ የግድያ ግጭትን ለመፍታት የሚከውኗቸውን ባህላዊ ስርዓቶች በተናጠል በመመልከት በሁለቱ ማህበረሰቦች ባህላዊ እርቅ ስርዓቶች መካከል ያለውን ተመሳሳይነትና ልዩነት ማነፃፀር ላይ ያተኮረ ነው። በመሆኑም ሁለቱ ማህበረሰቦች ለግድያ ያላቸውን አመለካከት፣ የግድያ መነሻ ምክንያቶችን እንዲሁም ግድያ የሚፈታባቸው ስርዓቶቻቸውን በተናጠል በመመልከት ያለውን ተመሳሳይነትና ልዩነት በጥናቱ ውስጥ ለማሳየት ተሞክሯል።

ስለ ግድያ ምንነት፣ ስለ ግድያ መነሻ ምክንያቶችና የግድያ የሚፈታበት ስርዓት በአካባቢው ማህበረሰብ ዘንድ በባህላዊ አዋቂነታቸውና በአስታራቂነት አሉ የተባሉ የሙስሊምና የኦርቶዶክስ ማህበረሰብ የሆኑ የሀገር ሺማግሌዎች፣ የሀይማኖት አባቶች፣ ነጋዴዎች፣ ገበሬዎች እንዲሁም ለርዕሰ ጉዳዩ ቅርበት ካላቸው የመንግስት ስራ ሀላፊዎች ጋር በተካሄደ ቃለ መጠይቅ መረጃ ተሰብስቧል።

በአዋቦል ወረዳ ሙስሊምና ኦርቶዶክሶች ዘንድ ከፍተኛ የሆነው ግድያ ሲከሰት የሽምግልና ስርዓትን በመጠቀም ጎጂና ተጎጂ ወገኖችን ለማስታረቅ የሚከውኗቸውን ባህላዊ ስርዓቶች ለማወቅ ቅንብር ተፈጥሯዊ መቼት በሁለቱም ማህበረሰቦች በማዘጋጀት ምልክታ ተካሂዷል። በቃለ መጠይቅና በምልክታ የተሰበሰቡ መረጃዎችን በፎቶግራፍና በቴፕ በመቅረፅ ለማስቀመጥ ተችሏል።

በወረዳው የሚገኙ ሁለቱ ማህበረሰቦች በተለያዩ ማህበራዊ ግንኙነቶች ወቅት ሀሳባቸውን ለመግለፅ ከሚጠቀሙባቸው ምሳሌያዊ አነጋገሮችና ተረቶች መካከል ከግድያ ግጭት ምንነት፣ መነሻ ምክንያትና ከእርቅ ስርዓቱ ጋር ግንኙነት ያላቸውን በመሠብሰብ ለናሙና የተመረጡትን ለእርቅ ያላቸውን ሚና ለማሳየት ተሞክሯል።

በወረዳው የሚገኙ ሙስሊሞችና ኦርቶዶክሶች ለግድያ ግጭት ከሚዳረጉባቸው ምክንያቶች ውስጥ ዋነኛው ከኢኮኖሚያዊ ጥቅም ጋር የተሳሰረ እንደሆነ ከጥናቱ ለማወቅ ተችሏል። በሁለቱም ማህበረሰቦች በተለያዩ ምክንያቶች ግድያ ሲከሰት ሁኔታው ተባብሶ የከፋ ችግር ከማስከተሉ በፊት በጎጂና በተጎጂ ወገኖች መካከል ዘላቂ ሰላም ለመፍጠር የሚከውኗቸው የራሳቸው የእርቅ ስርዓት እንዳላቸው ጥናቱ ያሳያል።

በአዋበል ወረዳ ሙስሊሞች የግድያ ግጭት አፈታት ስርዓት ላይ ከፍተኛ ሚና ያላቸው የሀገር ሽማግሌዎችና ሸሆች ሲሆኑ በኦርቶዶክሶች ደግሞ የሀገር ሽማግሌዎችና የቤተክርስቲያን ካህናት ናቸው። እነዚህ አስታራቂ አካላት ገዳይንና የገዳይን ቤተሰቦች ከሚችሉ ቤተሰቦች ለማስታረቅና ዳግመኛ ወደ ግጭት እንዳያመሩ በመለመን፣ ባህሉ በሚፈቅደው መንገድ የእርቅ ስርዓት በመፈፀም፣ መሃላ በማስፈፀም ወዘተ. ያላቸውን ሚና በጥናቱ ለማሳየት ተሞክሯል።

በሁለቱም ማህበረሰቦች አስታራቂ አካላት፣ ለእርቅ ስርዓቱ እንዲሁም በእርቁ ወቅት ለሚሰጡ መሃላዎች ከፍተኛ አክብሮት ስላላቸው ታራቂ ወገኖች እርቅ ከፈፀሙ በኋላ ዳግመኛ ወደ በቀል አያመሩም። ነገር ግን በተለያዩ ምክንያቶች ከእርቁ በኋላ ሁለቱ ወገኖች ወደ በቀል ቢመለሱ ከነበራቸው ማህበራዊ ህይወት እንደሚገለሉ በጥናቱ ላይ ተመልክቷል።

ይሁንታ

ይህ ጥናት በተካሄደበት ወቅት ከተስተዋሉ ሁኔታዎች በመነሳት የሚከተሉት የይሁንታ ሀሳቦች ቀርበዋል።

- በወረዳው የሚኖሩ የኦርቶዶክስና የሙስሊም ግድያ የሚፈታባቸው ባህላዊ ስርዓቶችን በቴፕ፣ በፎቶግራፍ እንዲሁም ዶክመንታሪ ፊልም በማዘጋጀት ባህሉን አሁን ባለበት ደረጃ ከመቅረስ እና ለሌሎች ከማስተዋወቅ ረገድ ከፍተኛ ጠቀሜታ አለው።
- ይህ ጥናት በአዋቢ ወረዳ የሚገኙ የኦርቶዶክስና የሙስሊም ማህበረሰቦች ግድያ የሚፈቱበት ባህላዊ ስርዓት ምን እንደሚመስል በንፅፅር የሚያሳይ ነው። በትምህርት ክፍሉም ሆነ ከትምህርት ክፍሉ ውጪ በርዕሰ ጉዳዩ ዙሪያ በንፅፅር የተሰራ ስራ ካንድ ጥናታዊ ፅሁፍ በስተቀር ላገኝ አልቻልኩም። በመሆኑም ባንድ አካባቢ በሚኖሩ ማህበረሰቦች ባህል ላይ መሰል ጥናቶች በካሄዱ በማህበረሰቦቹ ወይም ብሄረሰቦቹ መካከል ያለውን ተመሳሳሪና ልዩነት ግልፅ በሆነ መንገድ ለማሳየት ይረዳል።
- ይህ ጥናት ትኩረት ያደረገው ግድያ የሚፈታበት ስርዓት ላይ ነው። ነገር ግን በወረዳው በሚኖሩ ኦርቶዶክሶችና ሙስሊም ማህበረሰቦች ዘንድ በተለያዩ ምክንያቶች የሚከሰቱ የቤተሰብ ግጭቶች፣ የስርቆት ግጭቶች፣ የንብረት ግጭቶች ወዘተ. የሚፈቱባቸው ባህላዊ ስርዓቶች አሉባቸው። ስለሆነም በእነዚህ መሰል ባህሎች ላይ ተመሳሳይ ጥናት በካሄድ የተሻለ መረጃ መሠብሰብ ይቻላል።
- የጥናቱ ውጤት እንደሚያሳየው የግድያ ግጭት የሚፈታባቸው መንገዶች በማህበረሰቡ ዘንድ ከፍተኛ ተቀባይነት አላቸው። ይህም ባህሉን ለበለጠ ልማታዊ ግብ መጠቀም እንደሚቻል ተቋሚ ነው። ስለሆነም የሚመለከታቸው የፍትህ አስፈጻሚ አካላት በተሻለ ደረጃ የባህሉን እምቅ አቅም በመጠቀም በአካባቢው ዘላቂ ሰላምንና መረጋጋትን የማስፈን ስራ ቢሰሩ የተሻለ እንቅስቃሴ ለማከናወን ያግዛል።
- የተፃፉ የኢትዮጵያ ህጎችንና ደንቦችን ጥንካሬና ድክመት በመፈተሽ ከህዝቡ ስነልቦና፣ እምነትና አመለካከት ጋር ተፈጻሚነታቸው እንዲገባ ለማድረግ የጋራ ጠቀሜታ ያላቸው የልዩ ልዩ ማህበረሰቦችና ብሄረሰቦች ባህላዊ እሴቶችን ህግ አውጭው አካል በህገ ደንቡ ላይ በውስጣቸው ማካተት ይኖርበታል።

ጥቅስማ

ሃፍታይ ገ/አግዚአብሔር፤ “ባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓት በኩናማ ብሔረሰብ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 2003።

መንግስቱ ፍስሃ፤ “በርቱሣ ባህላዊ የግጭት አፈታት በሽኮ ብሔረሰብ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የህብረ ባህልና ልሳነ ብዙ ትምህርት ክፍል፤ 1999።

ሙሉጌታ ነጋሳ፤ “በአድክ ሊበን ወረዳ የኦሮሞ ሴረገማ ከግጭት አፈታት አንጻር፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1997።

ሞላ መኮንን፤ “በጉባ ላፍቶ ወረዳ የሽህሊጋ ባህላዊ የግጭት ቁጥጥርና አፈታት፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የህብረ ባህልና ልሳነ ብዙ ትምህርት ክፍል፤ 1999።

ሰለሞን ተሾመ፤ “በስሬ ወረዳ ኦሮሞዎችና አማራዎች የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ንፅፅራዊ ጥናት፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 2002።

ሰለሺ አባተ፤ “የሸክቾ ብሔረሰብ ባህላዊ የግጭት አፈታት፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 2002።

ሰይፍ መሃመድ፤ ቅዱስ ቁራን፤ አዲስ በባ፤ አርቲስቲክ ማተሚያ ሊሚትድ።

ብርሃኑ ቦጋለ፤ «መሳል ባህላዊ የግጭት አፈታት ስርዓት በአንጻሪያ ገምዛ ወረዳ፤» የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 2003።

ብርሃን አሰፋ፤ “ባህላዊ የግጭት አፈታት በወግዲና በቦረና ወረዳዎች፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 2002።

ተመስገን ምንዋጋው፤ “ሃገረሰባዊ የግጭት መፍትሄ ስርዓት በዶካ ጋም፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ዕሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነ-ፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1998።

ነፃነት መኮንን፤ “ “አበጋር” ባህላዊ ግጭት አፈታት በተሁለደሬ ወረዳ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1998

አበበ ኃይሉ፤ “ሀገረሰባዊ አስተዳደር ስርዓትና የግጭት አፈታታ ዘዴዎች በአኝዋ ብሔረሰብ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የአማርኛ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1999።

አብርሃም ታደሠ፤ “ባህላዊ የግጭት አፈታት ዘዴ በሲዳማ ብሔረሰብ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1999።

አየለ ፍቅሬ፤ “ባህላዊ የግጭት አፈታት ዘዴ በባህርዳር ነገደ (ወይጦ) ህብረተሰብ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1998።

ዓለሙ ካሳዬ፤ “ባህላዊ ደም ማድረቅ እርቅ ስርዓት በላሎ-ማማ ምድር ወረዳ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1999።

የተሻሻለው የቤተሰብ ህግ፤ አዲስ አበባ፤ 1992።

የኢትዮጵያ መፅሃፍ ቅዱስ ማህበር፤ መፅሃፍ ቅዱስ፤ አዲስ አበባ፤ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፤ 1962።

የኢትዮጵያ ወንጀለኛ መቅጫ ህግ፤ አዲስ አበባ፤ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፤ 1949።

የኢትዮጵያ ፌዴራላዊ ዲሞክራሲያዊ ሪፐብሊክ ሕገ መንግስት፤ አዲስ አበባ፤ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፤ 1987።

የኢትዮጵያ ፍትሃብሄር ሕግ፤ አዲስ አበባ፤ ብርሃንና ሰላም ማተሚያ ቤት፤ 1953።

የወንድወሰን አውላቸው፤ “የሰባት ቤት ጉራጌ ባህላዊ አስተዳደርና ግጭት አፈታት፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1998።

ይልማ ተፈሪ፤ “የሽምግልናና እርቅ ስርዓት በወላይታ፤” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፤ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፤ የኢትዮጵያ፤ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፤ 1998።

ዮሴፍ ጌትነት፣ “ባህላዊ እርቅ በምስራቅ ጎጃም ዞን መስተዳደር ዞን በደርባይ ጥላ ኑግን ወረዳ፣” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ የኢትዮጵያ፣ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፣ 1998።

ዮናስ ተሾመ፣ “የአሚባራ ወረዳ የአፋር ብሄረሰብ ባህላዊ የግጭት አፈታት፣” የኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ የኢትዮጵያ፣ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፣ 2002።

ደበበ ዘውዴ፣ “በድራዳዋ አስተዳደርና በሸኒሌ ዞን የሚኖሩ ኢሳዎች ባህላዊ የግጭት አፈታት፣” ኤም.ኤ.ዲ.ግሪ ማሟያ ፅሁፍ፣ አዲስ አበባ ዩኒቨርሲቲ፣ የኢትዮጵያ፣ ስነፅሁፍና ፎክሎር ትምህርት ክፍል፣ 2001።

ፈቃደ አበበ፣ የስነቃል መምሪያ፣ አዲስ አበባ፣ኢንተርናሽናል ጀርመናዊ የጎልማሶች ትምህርት መርጃ ተቋም፣ 1991።

ፍትሃ ነገስት፣ ንባብና ትርጓሜ፣ 1958።

Abebe Bekele. *Concepts, Causes, Prevention and Management of Conflict*. (Paper Presented for IA/APCM Workshop for Civil Society Organization in Ethiopia, Dec. 6-7) Addis Ababa, Ethiopia, 2007.

Aimtoga, Amani. *Conflict Resolution and Reconciliation among the chagga of Tanzania*. (Paper presented at All Africa Conference on African Principles of Conflict Resolution and Reconciliations, Nov. 8-12) Addis Ababa, Ethiopia, 1999.

Akinrinade, Sola. *Conflict Prevention and Resolutin Mechanisms in Yoruba Military Tradition Lessons for Contemporary African Situations* (Paper Presented at All African Conference on African Principles of Conflict Resolution and Reconciliation, Nov. 8- 12) Addis Ababa, Ethihopia, 1999.

Dorson, Richard M. (ed). *Introduction and Concepts of Folklore and Folklife Studies*. Chicago and London: The University of Chicago Press, 1972.

Galtung, Johan and et al. *Searching for peace. The road to Transcend*. London: Atuo Press, 2003.

Goldstien, Kenneth. *A Guide for Field Workers in Folklore*. The American Folklore Society: Folklore Asoicates; Inc, 1964.

- Habtamu Wondimu. *Social and Psychological Characteristic of Dawro with Some Emphasis on Issues Related to Families and Children*. (A Study Sponsored by the House of Federation of the Federal Democratic Republic of Ethiopian in Collaboration with the Research and Publications Office of Addis Ababa University) 1999.
- _____. *Hand Book of Peace and Human Right Education in Ethiopia*. Organization for Social Science Research in Eastern and Southern Africa (OSSREA) Addis Ababa, 2008.
- Hussein Jemmal. *Ethnic Conflict as a Global Political Problem: Review of Conceptual and Theoretical Perspective Conflict in the Horn: Prevention and Resolution*. Preceedings of Second National Workshop of the Ethiopian Chapter of OSSREA Addis Ababa, Ethiopia, 2005.
- Jacoby, Tim. *Understanding Conflict and Violence: Theoretical and Interdisciplinal Aprpaoches*. London: New York, Rou the dge, 2007
- Koul, Lokesh. *Methodology of Educatonal Reearch*. New Delhi: Vikas Publishing House PVT. LTD, 2006.
- Lanek, Richard. *Integrating Indigenou approaches with Natonal and Internatinal Mechanisms for Conflict Resolution and Reconciliation*. (Paper presented at the All African Conference on African Principles of Conflict Resolution and Reconciliation, Nov 8 -12). Addis Ababa, Ethiopia, 1999.
- Leach, Maria (ed). *Standard Dictionary of Folklore, Mythology and Legend*. New York: Funk and Wagnall's Company, 1943.
- Malan, Jannie. *Africa's Attitudinal, Relations and Traditional Art of Dealing with Conflict*. (Paper Presented at All Africa Conference on African Principles of Conflict Resolution and Reconciliation, Nov. 8-12, Addis Ababa, Ethiopia, 1999.
- Medhane Tadesse. *The Quest for Conflict Settlement in Ethiopia's Territory*. Addis Ababa: Eventstifing, 2004.

- Mellese Madda. *"The Role of Elders in Resolving Conflict: the case of Walayta People of South Ethiopia."* *Making Peace in Ethiopia Five Cases of Traditional Mechanisms for Conflict Resolution.* Addis Ababa: Peace and Development Committee, 2008.
- Mesfin Yilma and Mesfin Bantayehu. *Dealing with the Large Scale Violence: Is Comprehensive Academic Training Needed?* (Paper Prepared on Conflict Resolution for Workshop Organized by APCMC on Behalf of Initiative Africa, Dec. 6-7) Addis Ababa, Ethiopia, 2007.
- Mwangiru, Makmi *Conceptualising Traditional Conflict Management Mechanisms.* (Paper presented at the All Africa Conference on African Principles of Conflict Resolution and Reconciliation, Nov. 8-12) Addis Ababa, Ethiopia, 1999.
- Ogundipe, Titilayo. *The Necessity of African Principle of Conflict Resolution.* (Paper Presented at All Africa Conference on African Principles of Conflict Resolution and Reconciliation, Nov. 8-12) Addis Ababa, Ethiopia, 1999.
- Schellenberg, James A. *Conflict Resolution. Theory, Research and Practice.* Albany: State University of New York Press, 1996.
- Tsegaye Regassa. *Learning to Live with Conflicts: Federalism as a Tool of Conflict Management in Ethiopia.* (Draft Prepared for Presentation in a Training Organized by the Council of Nationalities of the SNNPRS). Hawasa, 2009.
- Zartman, William I and Francis M. Derg (ed.). *Conflict Resolution in Africa.* Washington, D.C: The Brooking Institution, 1991.

አባሪ 1

የቁልፍ መረጃ አቀባቶች ዝርዝር

ተ.ቁ	ሙሉ ስም	ፆታ	ዕድሜ	የመኖሪያ አድራሻ	ሃይማኖት	መተዳደሪያ	የሰጡት መረጃ
1	አቶ አፈ.ወርቅ ሳሌ	ወ	78	ሉማሜ 02 ቀበሌ	ኦርቶዶክስ	ጡረተኛ	በኦርቶዶክስ ማ/ብ የግድያ ምንነትና መነሻ ምክንያቶች
2	አቶ ይብሬ ዳውድ	ወ	62	የካይት ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ገበሬ	በሙስሊሙ ማህበረሰብ የግድያ ምንነትና መነሻ ምክንያቶች
3	አቶ አባይነህ በላይ	ወ	64	ሉማሜ 02 ቀበሌ	ኦርቶዶክስ	ነጋዴ	በኦርቶዶክስ ማህበረሰብ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት
4	አቶ ደመቀ ውድነህ	ወ	58	ወጀል አንቅራቅ ቀ/ገ/ማ	ኦርቶዶክስ	ገበሬ	በኦርቶዶክስ ማህበረሰብ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት
5	አቶ ይልሃል ባይነሳኝ	ወ	72	የዳበና የፎጤ ቀ/ገ/ማ	ኦርቶዶክስ	ገበሬ	በስርዓቱ ላይ የተነሱ ጥያቄዎች
6	አቶ ይመኑ አያሌው	ወ	81	የካይት ቀ/ገ/ማ	ኦርቶዶክስ	ገበሬ	በስርዓቱ ላይ የተነሱ ጥያቄዎች
7	አቶ ሲሳይ አቤ	ወ	84	የሰንበት ቀ/ገ/ማ	ኦርቶዶክስ	ጡረተኛ	ባህላዊና መደበኛው ፍርድ ቤት ያለውን ሁኔታ
8	አቶ ታምሩ አንዳርጌ	ወ	67	ዱቄ ቀ/ገ/ማ	ኦርቶዶክስ	ገበሬ	በኦርቶዶክስ ማህበረሰብ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት
9	አቶ መሐመድ አህመድ	ወ	60	እነቢ ጭፋር ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ነጋዴ	በሙስሊሙ የግድያ ምንነትና መነሻ ምክንያቶች
10	አቶ አንድሪስ አሊ	ወ	65	ጣባ የጎደና ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ገበሬ	በስርዓቱ ላይ የተነሱ ጥያቄዎች
11	አቶ አሊ ሀሰን	ወ	69	የዳበና የፎጤ ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ነጋዴ	በሙስሊሙ የግድያ ግጭት

									ባህላዊ አፈታት ስርዓት
12	አስር አለቃ ምህረት መለሰ	ወ	80	የካይት ቀ/ገ/ማ	አርቶዶክስ	ጠረተኛ		በስርዓቱ ላይ የተነሱ ጥያቄዎች	
13	አቶ አራጋው መሐመድ	ወ	56	ወጀል አንቅራቄ ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ገበሬ		በሙስሊሙ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት	
14	አቶ አደም እንድሪስ	ወ	48	ሴማሜ 01	እስልምና	ኅጋዴ		በሙስሊሙ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት	
15	አቶ ጅብሪል ስዩም	ወ	46	የሰንበት ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ገበሬ		በሙስሊሙ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት	
16	አቶ ምስጢፋ ኢሃ	ወ	51	የካይት ቀ/ገ/ማ	እስልምና	ኅጋዴ		በሙስሊሙ የግድያ ግጭት ባህላዊ አፈታት ስርዓት	

አባሪ 2

የሥዕል መረጃዎች

በኦርቶዶክሶች እርቅ የሚካሄድበት ዋርካ

በሙስሊሞች ከእርቅ በኋላ የሚደረግ የምግብ ስነ-ሥርዓት

ሙስሊሞች ከእርቅ በኋላ ሲጎራረሱ

ሙስሊሞች ከእርቅ በኋላ በቤት ውስጥ የሚያደርጉት የቡና ስነ-ሥርዓት

በኦርቶዶክሶች በእርቅ ላይ ቃለመጠይቅ ሲደረግ

በኦርቶዶክሶች ለደም ማድረቂያ የታረደ በግ

የግዛት

የግዛት ክልል ግዛታዊ ስር

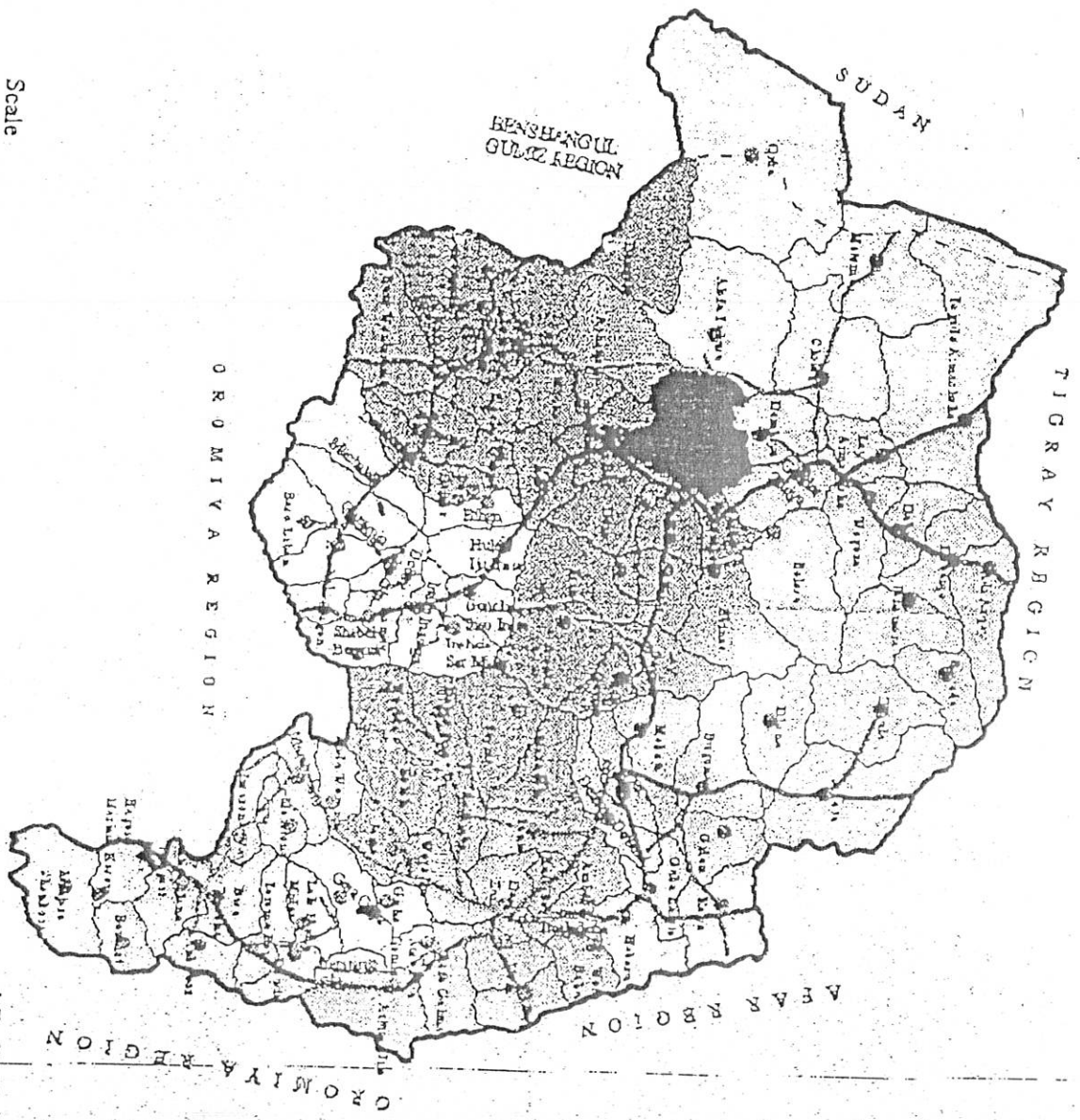
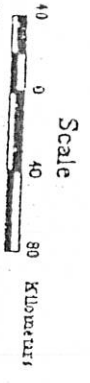
የግዛት ክልል ግዛታዊ ስር

Map of Amhara Region by Zone and Woreda

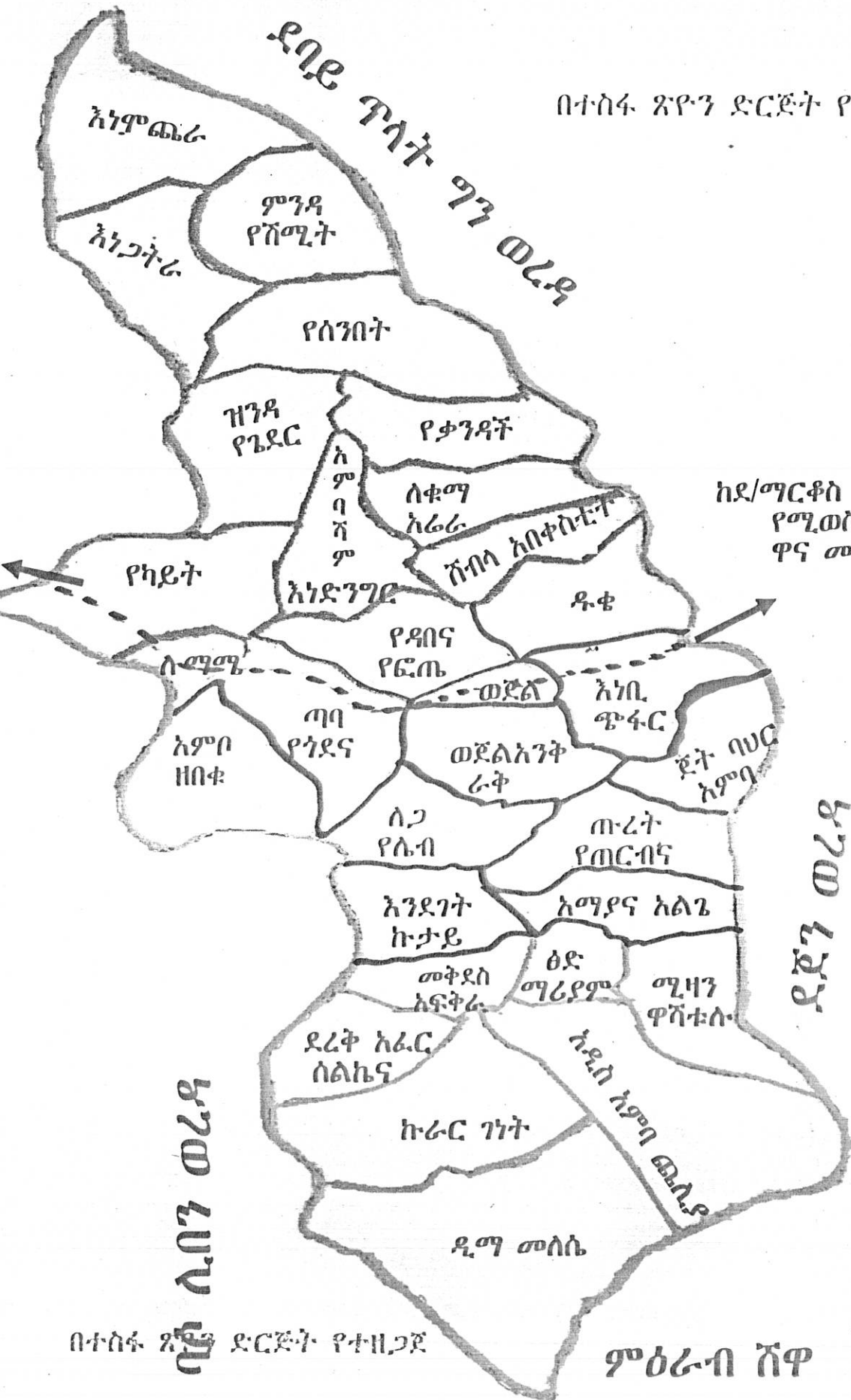
Legend

- Zone
- Major Road
- District Road
- Woreda Boundary
- Lake
- Regional Boundary
- Woreda Boundary
- District Boundary
- Zone Boundary
- District
- North Gondar
- North Wello
- Oromia
- South Gondar
- South Wello
- Highlands
- West Gondar

1. The delineation of regional boundaries shown on this map must not be considered authoritative.
 2. The Woreda boundary in this map shows the delineation of Woreda before 1995 A.C.

ዲ.ሱ የአዋቦል ወረዳ ካርታ

በተስፋ ጽዮን ድርጅት የተዘጋጀ

በተስፋ ጽዮን ድርጅት የተዘጋጀ

ምዕራብ ሸዋ

1-001
 የተዘጋጀው በ1997 ዓ.ም. ለፋይናንስ ማህበረሰብ ለሥራ ማድረግ ነው።

ዳንግ ሲባይ

ዳንግ ሲባይ

ማረጋገጫ

ይህ ጥናታዊ ፅሁፍ የኔ የግል ስራ መሆኑንና በፅሁፉ ውስጥ የተጠቀሙት ጥቅም
ተዛማጅ ፅሁፎችና መረጃዎች በሙሉ በትክክል የጠቀስኩ መሆኔን በፊርማዬ
አረጋግጣለሁ።

ስም ፍቅጣሪ አብረ

ፊርማ